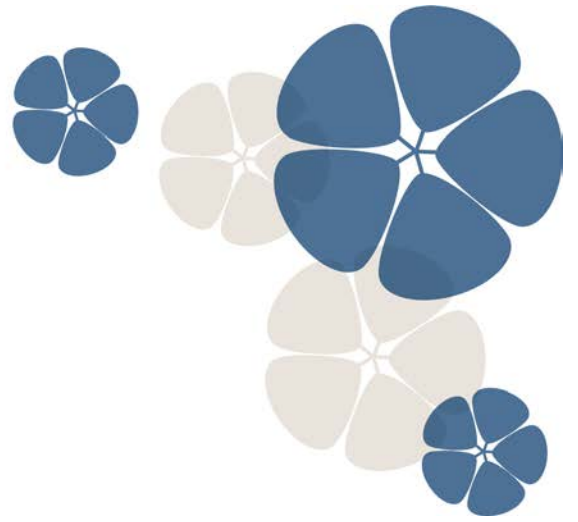

Miljöutmaning 2016

Sammanställning av läkemedelsprovtagningar

Bearbetning av regional försäljningsstatistik av läkemedel samt datamaterial från Stockholms läns landstings mätprogram för läkemedelssubstanser i vattenmiljön, 2005-2012

Trossa AB

På uppdrag av Stockholms läns landsting

Stockholms läns landstings miljöarbete utgår från gällande miljöprogram, Miljöutmaning 2016. Miljöprogrammet gäller perioden 2012 till 2016 och omfattar all landstingsfinansierad verksamhet.

Vår vision är att landstingets miljöarbete ska vara banbrytande, stimulera miljöteknisk utveckling och inspirera andra aktörer. Landstingets verksamhet ska vara klimatteffektiv, resurseffektiv och hälsofrämjande. Miljöarbetet ska vara en bärande del av landstingets arbete för hållbar samhällsutveckling och för god hälsa.

Miljöutmaning 2016 bygger på tre målområden:

- **Klimat effektivt** - står för förnybara energikällor och bränslen, effektiv användning av energi och ansvarsfull användning av medicinska gaser.
- **Resurseffektivt** - står för hållbar upphandling, maximerad återanvändning av resurser och minimerad miljöpåverkan på naturresurser.
- **Hälsofrämjande** - står för ett förebyggande miljöarbete där användning av kemikalier, läkemedel och varor inte skapar några miljö- eller hälsoproblem och där andelen ekologisk mat ökar.

Citera gärna innehållet i rapporten men uppge alltid källan. Även kopiering av sidor i rapporten är tillåtet förutsatt att källan anges och att spridning inte sker i kommersiellt syfte. Återgivning av bilder, foto, figurer och tabeller (digitalt eller analogt) är inte tillåtet utan särskilt medgivande.

Stockholm 2014-05-06

Denna rapport beskriver ett arbete som utförts på uppdrag av Stockholms läns landstings centrala miljöavdelning. Rapporten är en del av vårt arbete med att nå landstingets miljömål i det miljöpolitiska programmet Miljöutmaning 2016.

Slutsatserna i rapporten är konsultens egna och speglar inte nödvändigtvis landstingets uppfattning.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Charlotta Brask'. The signature is fluid and cursive, with a long, sweeping tail on the final letter.

Charlotta Brask
Miljöchef

Denna rapport är ett komplement till "SLL:s mätningar av läkemedel i vatten och korresponderande regional försäljning av läkemedel i Storstockholm 2005-2009" författad av Andreas Woldegiorgis. Textmaterial i avsnitten "Bakgrund", "Läkemedel och miljö" "Stockholm läns landsting mätprogram" samt "Diskussion" är delvis hämtade ur denna rapport.

1	Bakgrund.....	5
2	Läkemedel och miljö	6
3	Stockholms läns landstings mätningar.....	6
3.1	Mätdata	7
3.2	Reningsverk i Stockholms län.....	8
3.3	Dricksvattenproduktion i Stockholms län.....	8
3.4	Provtagning i ytvatten.....	8
4	Försäljningsstatistik.....	9
5	Resultat	11
5.1	Amilorid.....	12
5.2	Amlodipin	14
5.3	Atenolol	16
5.4	Atorvastatin.....	19
5.5	Azitromycin.....	21
5.6	Bendroflumetiazid	23
5.7	Cefuroxim	25
5.8	Cetirizin.....	27
5.9	Ciprofloxacin.....	30
5.10	Citalopram	32
5.11	Desloratadin	35
5.12	Dextropropoxifen	37
5.13	Diazepam.....	40
5.14	Diklofenak.....	42
5.15	Enalapril.....	44
5.16	Erytromycin	46
5.17	Felodipin	48
5.18	Fentanyl.....	50
5.19	Fluoxetin.....	51
5.20	Furosemid.....	53
5.21	Gemfibrozil	55
5.22	Glibenklamid.....	57

5.23	Hydrokortison.....	59
5.24	Hydroklortiazid.....	60
5.25	Ibuprofen.....	62
5.26	Ipratropium.....	65
5.27	Isosorbidmononitrat.....	66
5.28	Karbamazepin.....	68
5.29	Ketokonazol.....	71
5.30	Ketoprofen.....	73
5.31	Klozapin.....	75
5.32	Kodein.....	77
5.33	Losartan.....	79
5.34	Metronidazol.....	81
5.35	Metoprolol.....	82
5.36	Mirtazapin.....	86
5.37	Naproxen.....	88
5.38	Norfloxacin.....	91
5.39	Ofloxacin.....	93
5.40	Omeprazol.....	95
5.41	Oxazepam.....	97
5.42	Oxymetazolin.....	100
5.43	Oxitetrazyklin.....	101
5.44	Paracetamol.....	102
5.45	Propranolol.....	104
5.46	Ramipril.....	106
5.47	Sertralin.....	108
5.48	Sulfametoxazol.....	110
5.49	Terbutalin.....	112
5.50	Tetracyklin.....	114
5.51	Tramadol.....	116
5.52	Trimetoprim.....	119
5.53	Warfarin.....	122
5.54	Xylometazolin.....	124
5.55	Zolpidem.....	126
5.56	Zopiklon.....	128

5.57	Östradiol (estradiol).....	130
5.58	Östriol (estriol).....	131
5.59	Östron.....	132
DISKUSSION		134

1 Bakgrund

Stockholms läns landsting har under många år arbetat aktivt för att minska miljöpåverkan från läkemedel. I miljöprogrammet "Miljö Steg 5" (2007-2011) sattes bland annat målet att nivåerna av de mest miljöstörande läkemedlen i utsläppen från reningsverken eller i ytvatten ska vara lägre än 2005.

För att kunna verifiera i vilken utsträckning målet i "Miljö Steg 5" nåtts identifierades tidigt vikten av kontinuerlig provtagning och kemisk analys av miljöprover, främst i vatten, men prov togs även på fisk vid ett tillfälle. Omfattande provtagning skulle således kunna ge en indikation på läkemedelsnivåerna i länets dricksvatten, ytvatten och utsläpp från reningsverk. Provtagningarna, som genomfördes mellan 2005-2011, redovisade nivåer av prioriterade läkemedelssubstanser i:

- Avloppsvatten (in/utgående från reningsverken Henriksdal, Bromma och Käppala)
- Dricks/råvatten (in/utgående från vattenverken Norsborg, Lovön, Görväln)
- Ytvatten (bland annat Centralbron, Halvkaksundet och Oxdjupet. Antalet provpunkter varierade mellan tre och åtta)

År 2012 trädde Stockholms läns landstings sjätte miljöprogram, "Miljöutmaning 2016" i kraft. Även i detta program finns ett mål om att halterna i miljön av de mest miljöbelastande läkemedels-substanserna ska vara lägre 2016 än 2011. Stockholms läns landsting kommer således att fortsätta analysera vatten enligt punkterna ovan och dessutom sannolikt utöka provtagningen till att omfatta biota/slam/sediment. Under 2012 gjordes dock endast analyser för utgående avloppsvatten till de tre reningsverken Henriksdal, Käppala och Bromma hos dels det tidigare använda laboratoriet Eurofins Scientific, dels hos ett laboratorium vid Umeå universitet. Vid Umeå universitet analyserades även inkommande avloppsvatten till samtliga reningsverk.

I anslutning till miljöprogrammet "Miljö Steg 5" togs en omfattande rapport fram med syfte att beskriva den data som samlats in genom alla mätningar - *SLL:s mätningar av läkemedel i vatten och korresponderande regional försäljning av läkemedel i Storstockholm 2005-2009* – författad av Andreas Woldegiorgis. Rapporten beskriver bland annat utifrån regional läkemedelsförsäljning kombinerat med befolkningsstatistik för perioden teoretiska möjliga läkemedelskoncentrationer i inkommande avloppsvatten. Dessa halter har sedan jämförts med de uppmätta halterna i inkommande avloppsvatten, i utgående avloppsvatten och i den mottagande recipienten. Rapporten redogör också för en omfattande analys av läkemedelsförsäljning på apotek och sjukhusapotek i Stockholms län, samt för läkemedelshalter i råvatten och dricksvatten.

Syftet med denna kompletterande rapport är att presentera det omfattande datamaterialet på läkemedelssubstansnivå. Materialet ska kunna användas för att på ett överskådligt sätt visa på eventuella trender för respektive analyserad läkemedelssubstans i de olika matriser som provtagningarna omfattar under perioden 2005-2012. Datamaterialet som ligger till grund för resultatet i denna rapport baseras både på data som användes i den tidigare rapporten och ny data från år 2010-2012. För bästa jämförbarhet har så långt som möjligt analysresultat från samma laboratorium använts i sammanställningen. Avseende analysvärden för år 2012 har därför endast analysvärden från Eurofins Scientific använts, det vill säga halter av läkemedelssubstanser i utgående avloppsvatten.

2 Läkemedel och miljö

Förutom att den ökande läkemedelsanvändningen medfört en kraftigt förbättrad folkhälsa i kombination med ökande kostnader för samhället, har man de senaste 15 åren också börjat identifiera enskilda läkemedelssubstanser som problematiska för miljön.

Det är främst tre aspekter som tillsammans med den stora användningen gör att läkemedel är potentiellt miljöfarliga;

- Läkemedel är per definition biologiskt aktiva ämnen och gjorda för att ha en specifik biologisk effekt i vår kropp. De påverkar processer i kroppen genom att de exempelvis binder till olika proteiner såsom receptorer eller enzymer. Många av dessa proteiner har funnits med under hela evolutionen och återfinns även hos andra arter där de kan ha samma eller helt andra funktioner. Läkemedel som sprids i miljön kan därmed ha en negativ påverkan på växter och djur.
- Läkemedel är mycket stabila molekyler då de i de flesta fall administreras oralt. Väl i magsäcken möter läkemedlet en kemiskt tuff miljö med lågt pH, effektiva enzymsystem och mekanisk bearbetning. Ämnen som är tillräckligt stabila för att klara ett par timmar i en 37-gradig saltsyrabuffert kommer i de flesta fall att även vara stabila i den neutrala akvatiska miljön i sjöar och hav. Dom är således ofta persistenta i miljön.
- Läkemedel är ofta påfallande vattenlösliga jämfört med andra ämnesgrupper. Vattenlösligheten är en i själva verket en kritisk parameter som avgör läkemedlets biotillgänglighet. Den uttalade vattenlösligheten medför ofta att läkemedel, när de väl hamnar i den akvatiska miljön i sjöar och vattendrag, inte fastläggs speciellt beständigt till jord eller sediment utan är lättrorliga i miljön och föreligger som biologiskt tillgängliga för de akvatiska arterna.

När läkemedelssubstanser och dess eventuella nedbrytningsprodukter via urin och fekalier kommer ut i avloppssystemet följer de med avloppsvattnet och hamnar slutligen i ett avloppsreningsverk. Dagens avloppsreningsverk är dock inte byggda för att avlägsna läkemedel varför många läkemedel passerar rakt igenom reningsverket och återfinns i det utgående avloppsvattnet eller i slammet. Det pågår många studier av olika avloppsreningsverks möjligheter att avlägsna läkemedelsrester och tillgängliga resultat visar på nedbrytningsgrader från 0 % till 100 % beroende på substans och verkets beskaffenhet. Optimalt vore att substanserna bröts ner i de olika reningsstegen, men en del läkemedel har visat sig vara helt opåverkade av dessa. Hastigheten och graden av biologisk nedbrytning av läkemedelsrester vid avloppsrening beror bland annat på vilka typer av mikroorganismer som står för nedbrytningen samt fysikaliska, kemiska och biologiska egenskaper för den aktuella substansen.

I slutet av 2013 beslutade regeringen att det, inom ramen för etappmål för det nationella miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö, ska satsas 32 miljoner på avancerad teknik för rening av läkemedelssubstanser och andra svårnedbrytbara kemikalier i avloppsvatten. Det pågår redan en hel del forskning kring förbättrad rening av läkemedelssubstanser, bland annat inom forskningsprogrammet MistraPharma (www.mistrapharma.se).

Läs vidare i rapporten "*SLL:s mätningar av läkemedel i vatten och korresponderande regional försäljning av läkemedel i Storstockholm 2005-2009*" där det ges flertalet exempel på vilka effekter som läkemedelssubstanser påvisats ha i miljön.

3 Stockholms läns landstings mätningar

Under ett flertal år, 2005 – 2012, har Stockholms läns landsting genomfört omfattande provtagning och kemisk analys av humanläkemedel i in- och utgående vatten ifrån avloppsreningsverken Henriksdal, Käppala och Bromma, dricksvatten (inklusive råvatten)

ifrån vattenverken i Norsborg, Lovön och Görväln samt ytvatten i Stockholms skärgård. I provtagningen 2007 ingick även provfiske och efterföljande analys av förekomst av läkemedelssubstans i fisklever. Under 2012 gjordes analyser för ingående avloppsvatten till de tre reningsverken Henriksdal, Käppala och Bromma hos dels Eurofins Scientific, dels hos ett laboratorium vid Umeå universitet som ingår i forskningsprogrammet MistraPharma. Vid Umeå universitet analyserades även inkommande avloppsvatten till samtliga reningsverk.

Mätningarna omfattade de ca 80-90 substanser som ingår i laboratoriet Eurofins Scientifics analyspaket för läkemedelssubstanser vilka har valts utifrån det allmänna kunskapsläget, försäljningsnivåer, ämnens inneboende egenskaper och kunskap om transformation i reningsverkspassagen. Detta analyspaket har varierat något genom åren, men omfattar generellt samtliga terapeutiska huvudgrupper. Det innebär att analyserade substanser per definition skiljer sig markant åt sinsemellan i farmakologisk verkansmekanism, potens, administrationsväg, samt även med avseende på de fysikalisk-kemiska egenskaperna (vattenlöslighet, typ av funktionella grupper mm).

I vissa förekommande fall kan ett läkemedel vara verksamt mot flera sjukdomar eller sjukdomstillstånd varför den aktiva substansen förekommer i flera ATC-grupper (ATC=Anatomic Therapeutic Chemical classification system). Allteftersom provtagningsprogrammet fortskridit har analyspaketet, som nämnts ovan, reviderats. Detta beror på att en hel del ny kunskap om läkemedels miljöeffekter tillkommit under perioden 2005-2012, samt att de kommersiella analysföretagen som utför kemiska spårämnesanalyser på miljöprover blivit bättre och successivt lagt till fler läkemedel på listan över möjliga analyser som kan analyseras med acceptabla detektionsgränser.

3.1 Mätdata

Mätdata finns tillgänglig för åren 2005- 2012 (2011/2012 för vissa provmatriser). Provtagning i ytvatten samt av avloppsvatten har årligen skett under första veckan i september vilket statistiskt sett är en nedbördsfattig vecka. De dricksvattenrelaterade proverna har tagits i början av april, det vill säga efter snösmältningen.

Proverna ifrån reningsverken är samlingsprov över ett dygn. Läkemedelsanvändningen (och utsöndringen av läkemedel via urin och fekalier) är inte konstant över dygnet varför ett samlingsprov är att föredra då det är mer representativt. Provtagning av dricksvatten har skett via stickprov då denna produktion är relativt jämn och inte påverkas av varierande flöden på samma sätt som avloppsvattnet. På grund av höga analyskostnader har endast enkelprov analyserats.

I denna studie genomförs enkla belastningsberäkningar utifrån haltdata i in- och utgående avloppsvatten vid Henriksdals, Bromma och Käppala reningsverk. Massflödena ger en bild av vilken mängd av respektive substans som kommer via avloppsvattnet till reningsverket och som vidare leds ut i miljön, samt ger en indikation på en eventuell nedbrytning av substanserna i reningsverken. Massflödesberäkningarna har erhållits från Landstingsstyrelsens förvaltning, Miljöavdelningen.

3.2 Reningsverk i Stockholms län

Inom Stockholms län finns fyra större avloppsreningsverk (*tillståndspliktiga avloppsreningsverk > 100 000 pe*); Henriksdals ARV (betjänar ca 800 000 Stockholmare), Bromma ARV (betjänar ca 300 000 Stockholmare), Käppala ARV på Lidingö (betjänar ca 500 000 Stockholmare) och Himmerfjärdsverket på Näslandet, Grödinge (betjänar ca 280 000 Stockholmare).

Till dessa skall även läggas ett antal mindre reningsverksanläggningar (*tillståndspliktiga avloppsreningsverk < 100 000 pe*) såsom Fors reningsverk i Tungelsta, Margaretelunds reningsverk i Åkersberga, Nynäshamns reningsverk, Ekebyhovs reningsverk på Ekerö, Hallstaviks reningsverk (from 2006), Lindholmens reningsverk, Rimbo reningsverk, Tjustviks reningsverk på Värmdö (*fram till 2009*), samt Blynäs reningsverk i Vaxholm. Dessa renar ca 8 % av det genererade avloppsvattnet i länet.

Av särskilt intresse i denna studie är reningsverken Henriksdal, Bromma och Käppala då uppmätta läkemedelshalter i in- och utgående avloppsvatten finns ifrån dessa verk för perioden 2005-2012. Dessa tre behandlar dessutom ca 80 % av det avloppsvatten som genereras inom länet. Det är dessa tre reningsverk som använder Saltsjön som recipient för sitt renade avloppsvatten (Käppalas utsläppspunkt ligger i östligaste delen av Saltsjön, mellan Nacka och Lidingö).

3.3 Dricksvattenproduktion i Stockholms län

Den viktigaste dricksvattenreservoaren inom Stockholms län är Mälaren. De tre största vattenverken är Norsborgs vattenverk (försörjer ca 500 000 personer), Lovöns vattenverk (försörjer ca 600 000 personer), samt Gjörvålns vattenverk (försörjer ca 500 000 personer). Tillsammans betjänar de ca 90 % av länets befolkning med dricksvatten. Då alla tre verken är belägna i östra Mälaren, den del av Mälaren som är mest belastad med olika typer av utsläpp ifrån andra verksamheter, inrättade Länsstyrelsen 2008 vattenskyddsområdet Östra Mälaren för att långsiktigt garantera stockholmarna ett dricksvatten av hög kvalitet. Ytterligare ett par mindre vattenverk finns på bland annat Ekerö (Skytteholms vattenverk), Djupdals vattenverk (som främst försörjer Södertälje) samt Muskans vattenverk i Nynäshamn. I kranskommunerna finns också ett okänt antal fastigheter med egna brunnar.

I beaktande av uppmätta halter i råvatten till Stockholms vattenverk och korresponderande halter uppmätta i det färdigproducerade dricksvattnet är det viktigt att poängtera att halterna är mycket låga varför man ej bör dra alltför långtgående slutsatser kring risker för konsumenterna. Halter kring 1 ng/l är i de flesta fall mycket nära analysmetodikens rapporteringsgräns.

3.4 Provtagning i ytvatten

Under perioden 2005-2011 har provtagning skett från ytvatten i Stockholms innerstad till ytterskärgården för att spegla hur läkemedelsutsläpp via avloppsreningsverkens utsläpp sprids vidare ut i skärgården. Denna provtagning ger i bästa fall en indikation om hur ytvattenhalten av ett läkemedel varierar över tidsperioden och ett mått på hur stort område av innerskärgården som faktiskt är haltmässigt påverkat, samt hur halten korrelerar med avståndet till Saltsjön (även en provpunkt uppströms Saltsjön har inkluderats).

I figur 1 redovisas positionerna för de ytvattenlokaler som provtagits.

Läkemedelssubstanser som uppmäts vid provpunkten *Centralbron/Riksbron* (figur 1, punkt 1) har primärt sitt ursprung ifrån de reningsverk i Mälardalen som släpper sitt renade avloppsvatten till Mälaren. Centralbron/Riksbron representerar en uppströms liggande punkt i förhållande till utsläppspunkterna i Saltsjön och illustrerar ungefärliga ytvattenhalter i Mälaren. Vid provpunkten *Halvkaksundet* (figur 1, punkt 3) har Mälardalvattnet ifrån Stockholms innerstad också fått ett tillskott av läkemedel via utsläppen av renat avloppsvatten från Henriksdal, Bromma och till viss del även ifrån Käppala reningsverk.

Figur 1. Översiktsbild för provtagning av ytvatten inom Stockholms läns landstings mätprogram, 2005-2011. Samtliga provpunkter varifrån ytvatten insamlats för analys i Stockholms innerstad, Saltsjön, inner- och ytterskärgården. 1 – Centralbron/Riksbron, 2 – Blockhusudden, 3 – Halvkakssundet, 4 – Asrikefjärden, 5 – Kovik, 6 – Oxdjupet, 7 – Nyvarp, 8 – NV Eknö.

Halter i ytvatten redovisas som tidsserier (2005-2011) samt hur halten av läkemedlet varierar med avståndet ifrån den förmodade källan, Saltsjön, vid provpunkterna *Centralbron/Riksbron* (punkt 1 i figur 1, *Halvkakssundet* (provpunkt 3 i figur 1) samt *Oxdjupet* (punkt 7 i figur 1). Läkemedel som detekterats någon enstaka gång under hela mätperioden redovisas inte.

4 Försäljningsstatistik

Försäljningsstatistik för läkemedel som använts i denna studie har tillhandahållits av Utvecklingsavdelningen/Enheten för Uppföljning och Utvärdering på Hälso- och sjukvårdsförvaltningen vid Stockholms läns landsting, samt Apotekens service. Försäljningsstatistiken föreligger för perioden 2005-2012 och inkluderar rekvisitionsdata från hela landstinget, d.v.s. akutsjukhusen samt övriga aktörer, receptbelagda och receptfria läkemedel med en geografisk uppdelning på kommun och stadsdel (för Stockholms kommun).

All försäljningsstatistik har tillhandahållits i form av försälda definierade dygnsdoser (DDD). Detta är en teknisk jämförelsenhet för att studera läkemedelsanvändningen i en befolkning och motsvarar i normalfallet den mängd läkemedel som behövs för normal behandling av en vuxen under en dag på den vanligaste indikationen. För vissa läkemedel är det svårt att ange vad en normal dygnsdos är. Det gäller för t ex salvor, krämer och cytostatika. DDD är ett internationellt erkänt system som förvaltas av WHO Collaborating Center for Drug Statistics Methodology (www.whocc.no).

Då halterna av läkemedelssubstanser endast uppmätts för in-och utgående avloppsvatten från de tre reningsverken Henriksdal, Käppala och Bromma har uppgifter om hur respektive kommun/stad inom landstinget leder sitt avloppsvatten tagits i beaktande. Om en kommun endast delvis leder sitt vatten till något av de tre reningsverken har försäljningsstatistiken justerats enligt detta. I enlighet med uppgifter i rapporten "*SLL:s mätningar av läkemedel i vatten och korresponderande regional försäljning av läkemedel i Storstockholm 2005-2009*" så leder följande kommuner respektive stadsdelar inom Stockholm stad sitt avloppsvatten till antingen Henriksdals, Bromma eller Käppala reningsverk (om inte allt vatten leds till reningsverken anges andelen inom parentes); Sigtuna, Sollentuna, Upplands Väsby, Danderyd, Lidingö, Täby, Vallentuna, Järfälla, Upplands Bro, Tyresö, Nacka, Värmdö, Huddinge (80 %), Haninge (75 %), Ekerö (8 %), Solna stad, Sundbybergs stad samt Stockholms stad - Kista, Rinkeby, Spånga-Tensta, Kungsholmen, Hässelby-Vällingby, Bromma, Norrmalm, Östermalm, Katarina-Sofia, Maria-Gamla Stan, Hägersten (15 %), Liljeholmen (20 %), Skärholmen (10 %), Älvsjö, Farsta, Skarpnäck, Enskede-Årsta-Vantör.

Kommuner som leder sitt avloppsvatten i sin helhet till andra reningsverk än de studerade och därmed är uteslutna i studien är Botkyrka, Norrtälje, Nykvarn, Nynäshamn, Salem, Södertälje stad, Vaxholm och Österåker.

I belastningsberäkningen för respektive reningsverk i rapporten *"SLL:s mätningar av läkemedel i vatten och korresponderande regional försäljning av läkemedel i Storstockholm 2005-2009"* inkluderas sjukhusavlopp. Dessa beräknade ingående halter jämfördes sedan årsvis med uppmätta halter i ingående avloppsvatten till respektive avloppsreningsverk. Med hjälp av detta förfarande konstaterade man att sjukhusavloppens beräknade bidrag till den totala läkemedelsbelastningen för respektive reningsverk är marginellt. Det finns dock några läkemedelssubstanser för vilka sjukhusavloppen troligtvis är en viktig källa.

Henriksdals avloppsreningsverk tar emot avloppsvatten från tre större sjukhus (Huddinge sjukhus, St Görans sjukhus och Södersjukhuset) och Käppala avloppsreningsverk får bidrag från Danderyds sjukhus och Karolinska sjukhuset i Solna. De substanser som framträder som tydligast associerade med sjukhusanvändning för både Henriksdal och Käppala avloppsreningsverk är cefuroxim och oximetazolin. Inga sjukhusavlopp är kopplade till Bromma reningsverk utan all läkemedelsbelastning kan antas härröra från hushålls-användning. Mer information hittas i rapporten *"SLL:s mätningar av läkemedel i vatten och korresponderande regional försäljning av läkemedel i Storstockholm 2005-2009"*.

5 Resultat

Uppgifter om försäljning av läkemedelssubstans inom landstinget samt halt i in- och utgående avloppsvatten till avloppsreningsverken Henriksdal, Bromma och Käppala, i rå- och dricksvatten från vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln samt ytvatten har behandlats och sammanställs nedan för respektive läkemedelssubstans (i alfabetisk ordning). I de fall läkemedelssubstansen har färre än två värden i någon av matriserna inom mätprogrammet har dessa data exkluderats.

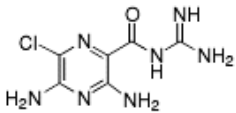
Nedan presenteras också gällande ATC-kod(er) och huvudsakligt användningsområde/funktion samt förändringar i Kloka Listan under perioden. Läkemedelskonsumtionen (försäljning) anges uppdelat på recept, rekvisition (användning på sjukhus) samt receptfri försäljning för substanser där sådan förekommer (inkluderar apotek och dagligvaruhandeln).

Det totala utsläppet av respektive substans i Saltsjön är beräknat utifrån uppmätta halter och flöden genom ovanstående avloppsreningsverk år 2012. De utsläppta mängderna har sedan summerats för olika grupper, och de med störst utsläppta mängder presenteras i tabell 1.

<i>Grupp</i>	<i>Sammanlagt utsläpp 2012</i>
ATC-kod C – Hjärta och kretslopp	932 kg
ATC-kod M – Rörelseapparaten	195 kg
ATC-kod N – Nervsystemet	477 kg
ATC-kod R– Andningsorgan	38 kg
Antibiotika	151 kg

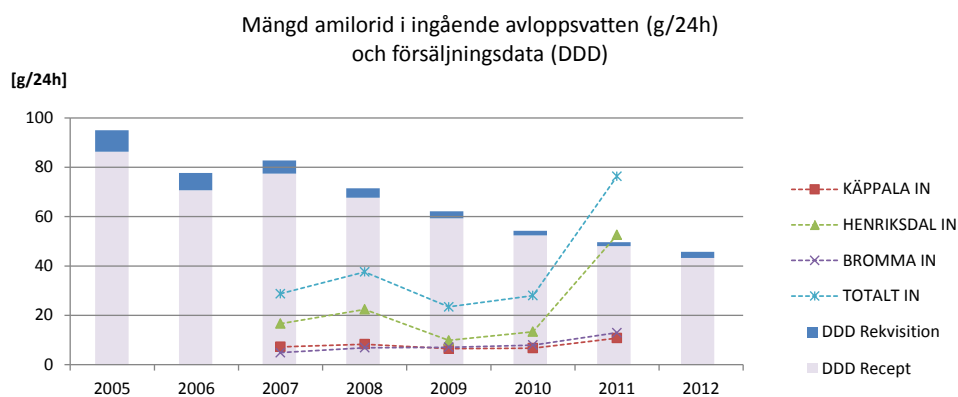
Tabell 1. Utsläpp av läkemedelssubstanser i Saltsjön uppdelat på de grupper som står för de största mängderna.

5.1 Amilorid

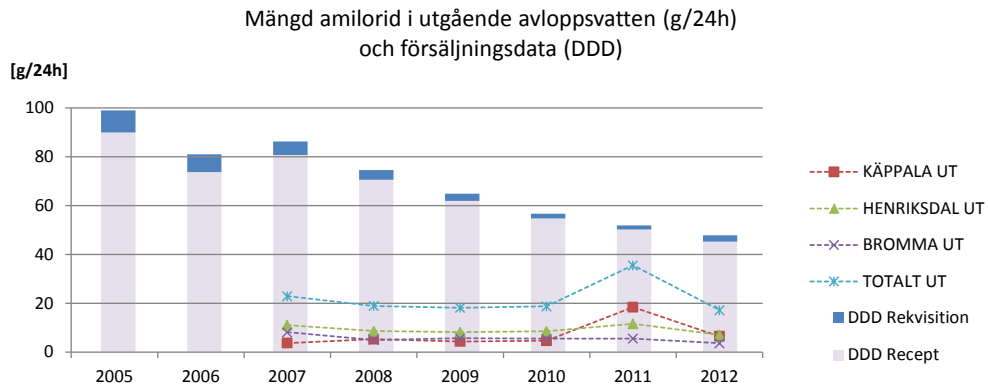
ATC-kod	C03DB01	
Användning	Ett kaliumsparande diuretikum.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Hypertoni (i första hand, 2005-2009) - Hjärtsvikt/Hypokalemi (i andra hand, sedan 2006) - Ischemisk hjärtsjukdom/Angina pectoris (sedan 2010)	
Året med störst volym (DDD)	År 2005 - 428 735 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Minskning med 52 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	6,3 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

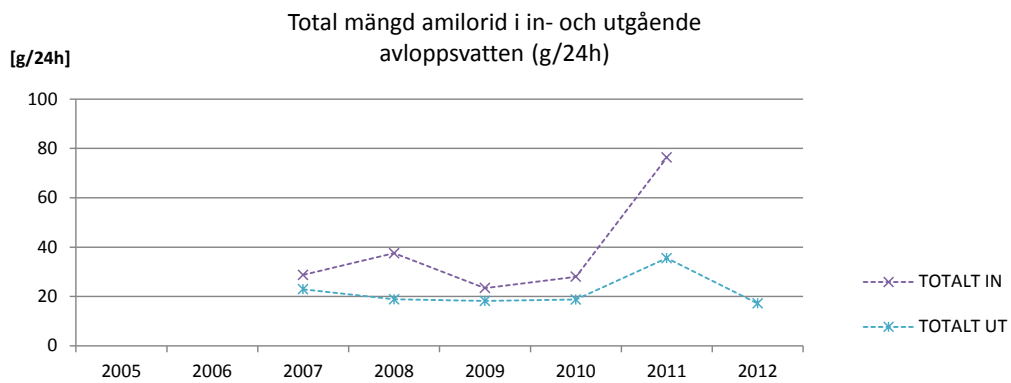
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 2, 3 och 4
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgråden	-

Figur 2. Mängd amilorid, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos). Mätningar gjordes inte år 2012.

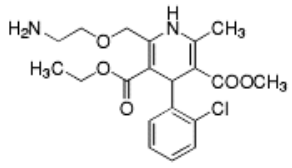

Figur 3. Mängd amilorid, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

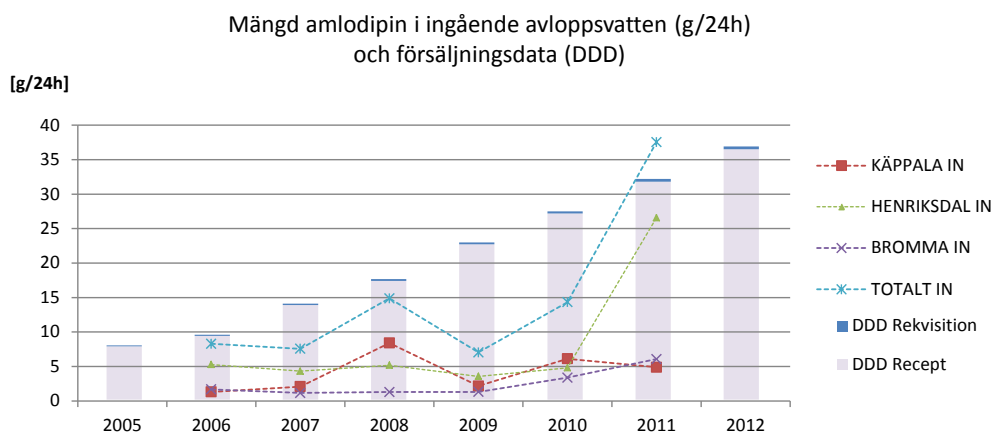
Figur 4. Total mängd amilorid, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.2 Amlodipin

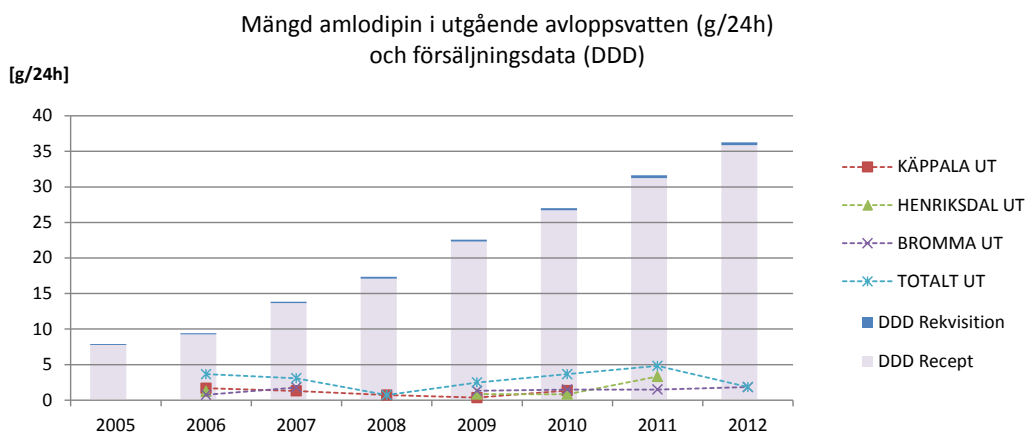
ATC-kod	C08CA01, C09DB01 (kombinationspreparat)	
Användning	En kalciumantagonist som används för hjärt- och kärlsjukdomar.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas sedan 2006: - Hjärta och kärl/Angina pectoris och hypertoni	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 21 840 932 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 368 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	0,7 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

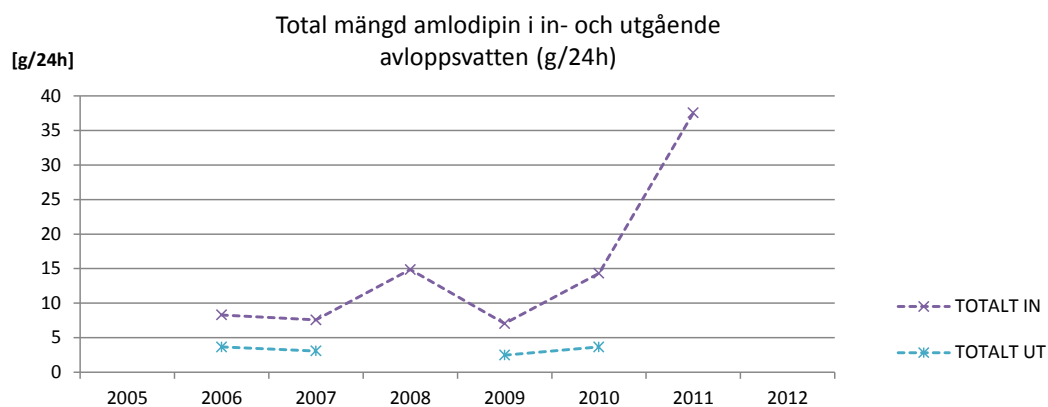
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 5, 6 och 7
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och yterskärgården	-

Figur 5. Mängd amlodipin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos). Mätningar gjordes inte år 2012.

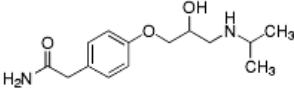

Figur 6. Mängd amlodipin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

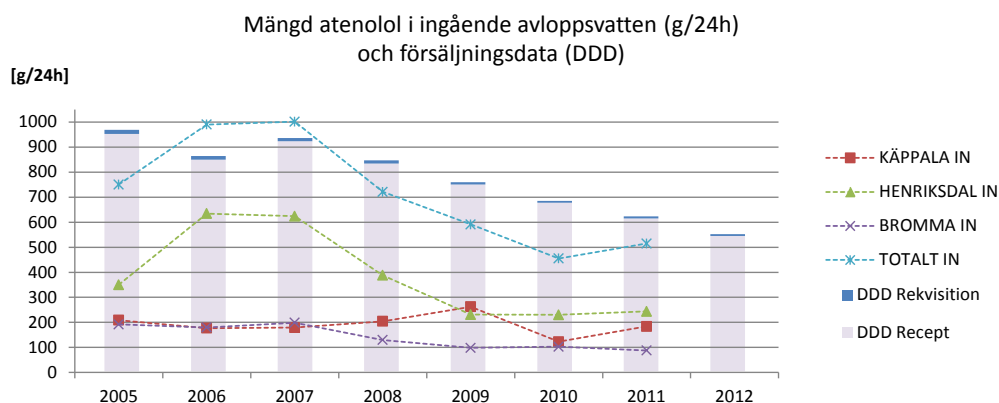
Figur 7. Total mängd amlodipin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.3 Atenolol

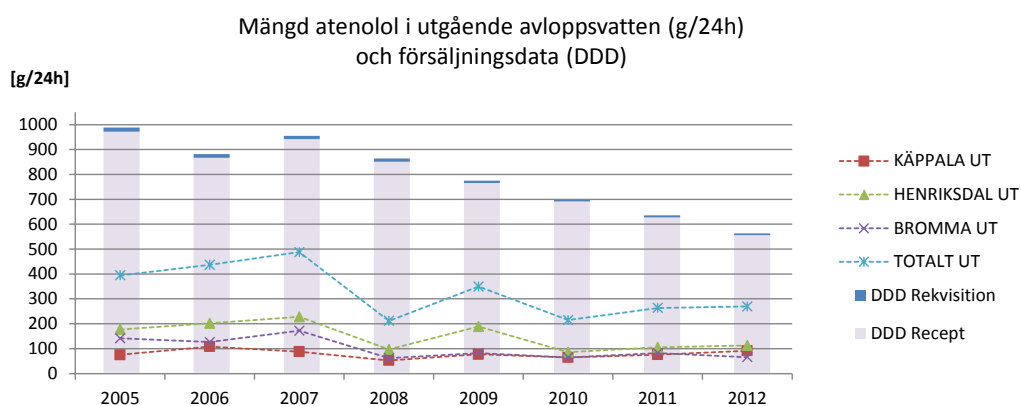
ATC-kod	C07AB03	
Användning	En betablockerare.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderades inte under perioden 2005-2012.	
Året med störst volym (DDD)	År 2005: 5 087 633 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Minskning med 43 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	98,5 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

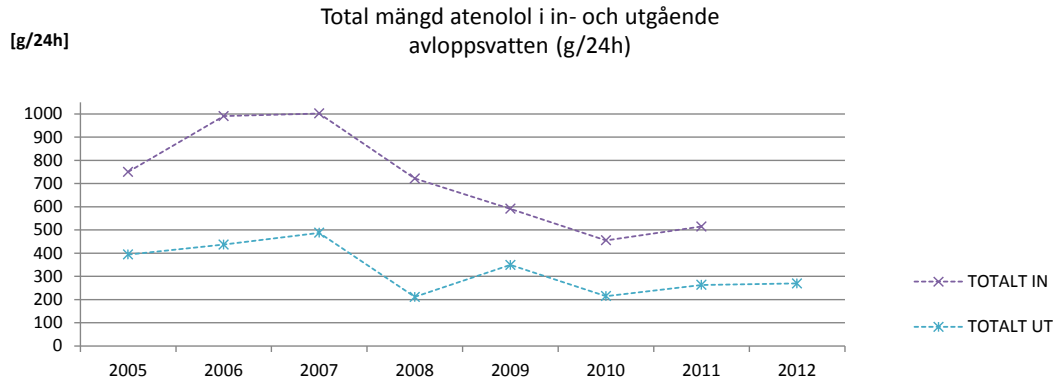
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 8, 9 och 10
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	Figur 11 och 12
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 13

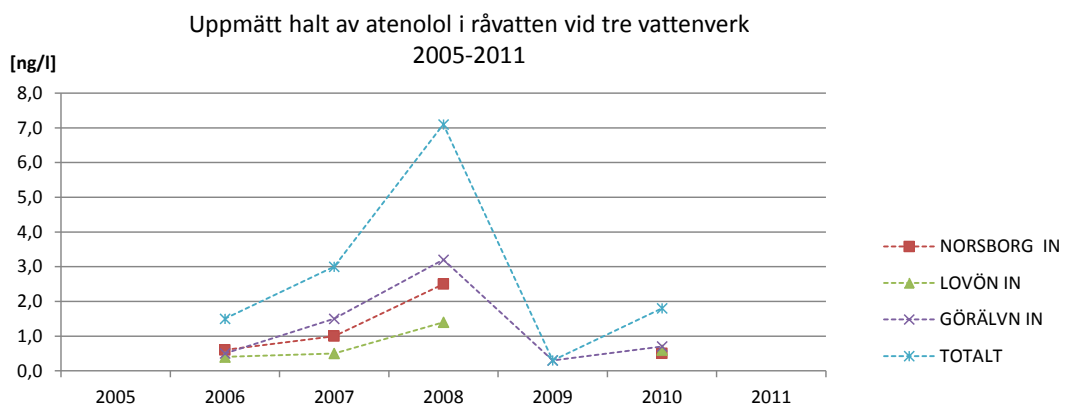
Figur 8. Mängd atenolol, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos). Mätningar gjordes inte år 2012.

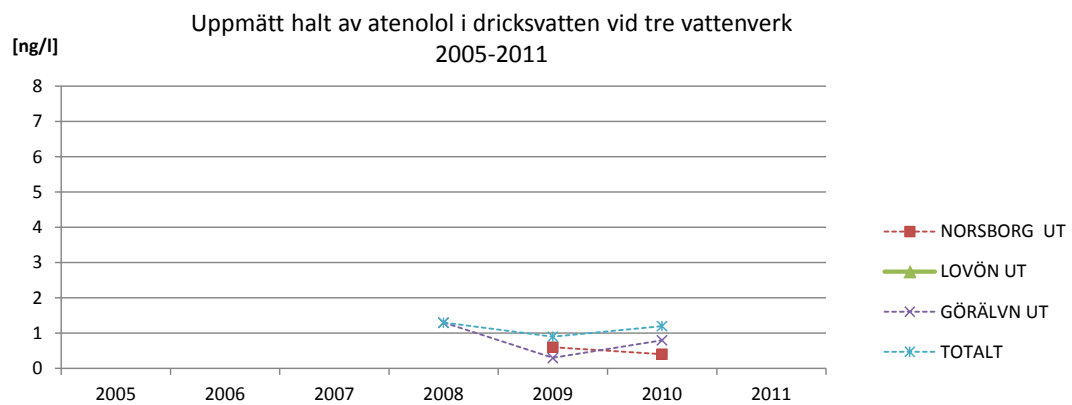
Figur 9. Mängd atenolol, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

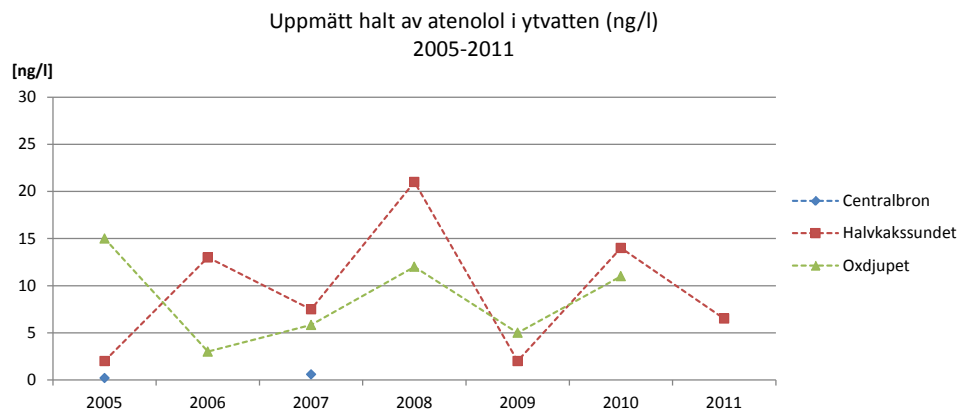
Figur 10. Total mängd atenolol, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

Figur 11. Uppmätta halter av atenolol i inkommande vatten (råvatten) till vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

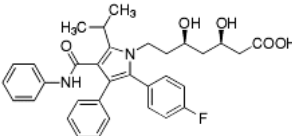

Figur 12. Uppmätta halter av atenolol utgående vatten (dricksvatten) från vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

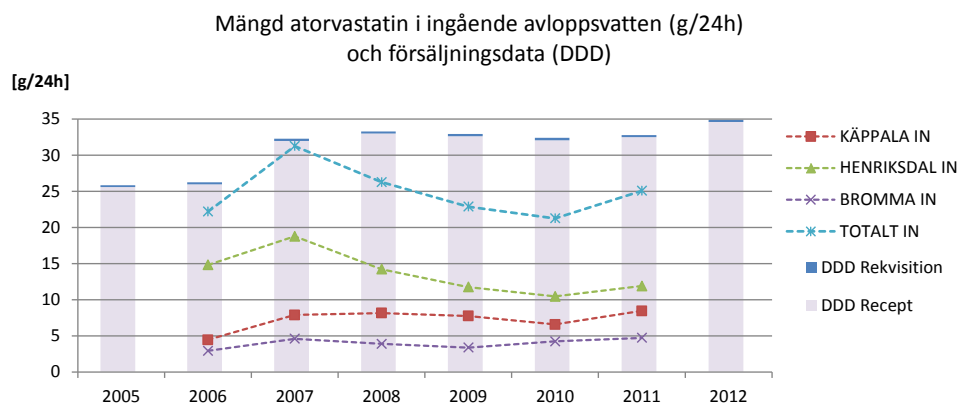
Figur 13. Uppmätta halter av atenolol i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.4 Atorvastatin

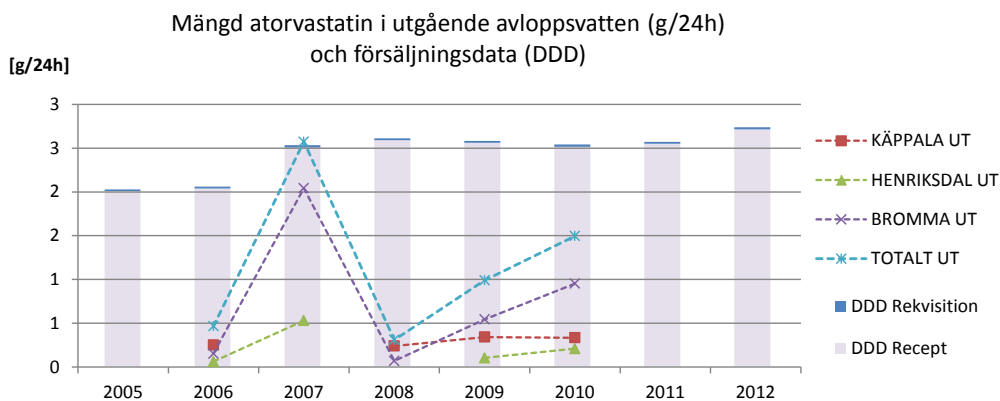
ATC-kod	C10AA05	
Användning	Statinläkemedel, behandling av högt kolesterolvärde i blodet.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderades inte under perioden 2005-2012.	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 5 351 244 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 35 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

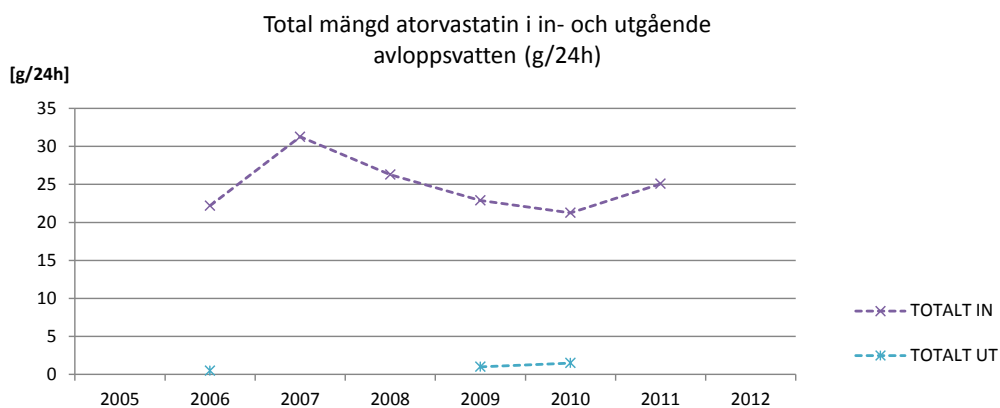
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 14, 15 och 16
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 14. Mängd atorvastatin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos). Mätningar gjordes inte år 2012.

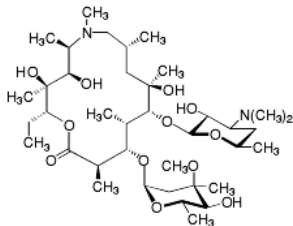

Figur 15. Mängd atorvastatin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 16. Total mängd atorvastatin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

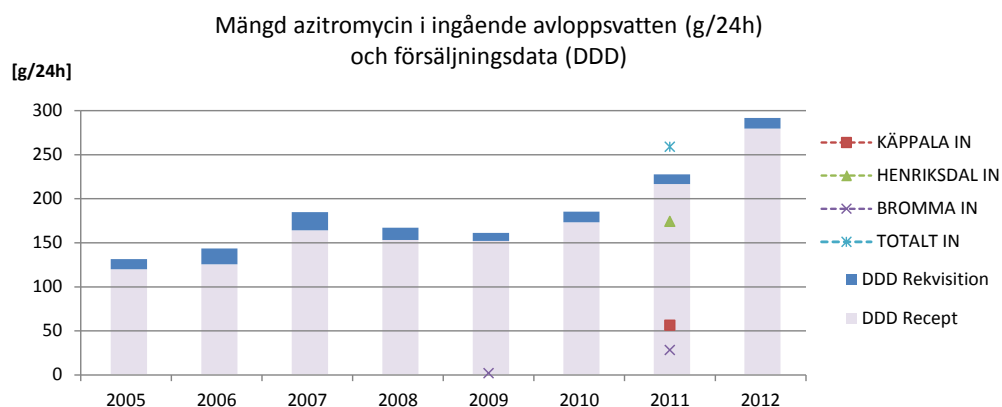
5.5 Azitromycin

ATC-kod	J01FA10, S01AA26	
Användning	Ett antibiotikum (grupp markrolider).	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderades inte under perioden 2005-2012.	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 60 774 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 123 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	6,7 kg	

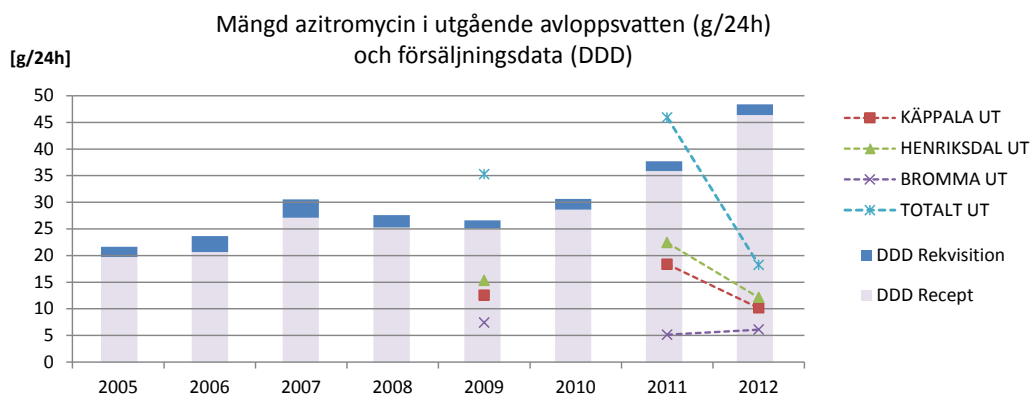
SLL:s mätningar 2005-2012*

In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 17, 18 och 19
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

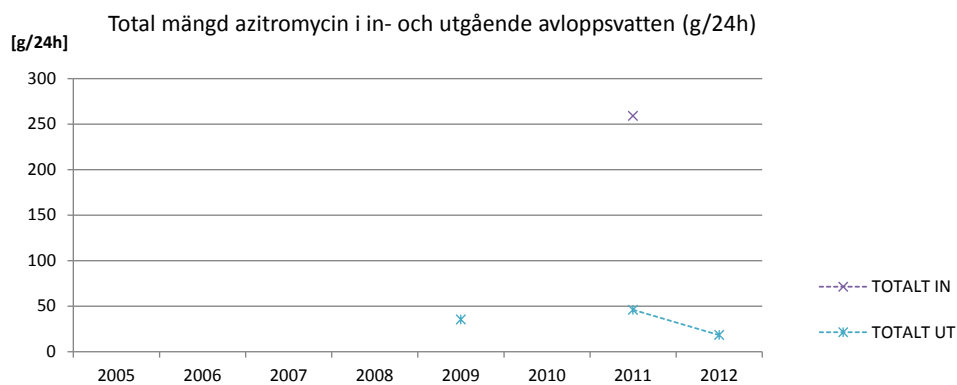
* Denna substans kompletterades till analyslistan år 2009.

Figur 17. Mängd azitromycin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos). Mätningar gjordes inte år 2012.

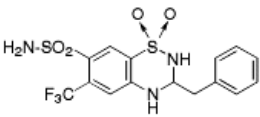

Figur 18. Mängd azitromycin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

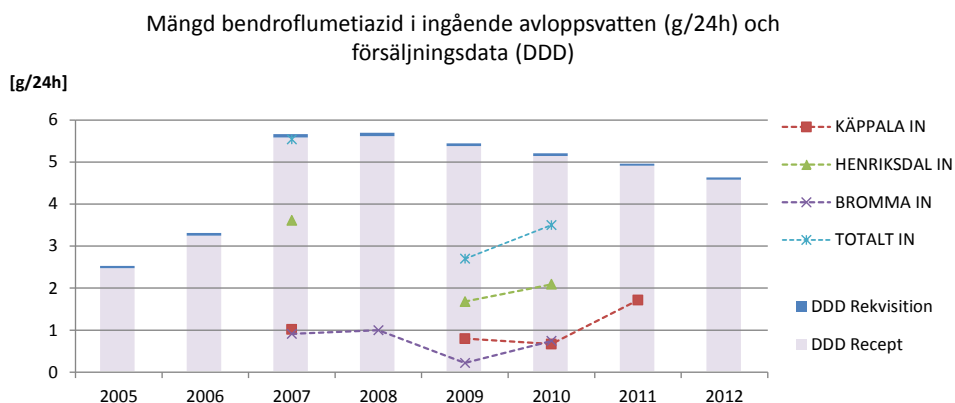
Figur 19. Total mängd azitromycin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.6 Bendroflumetiazid

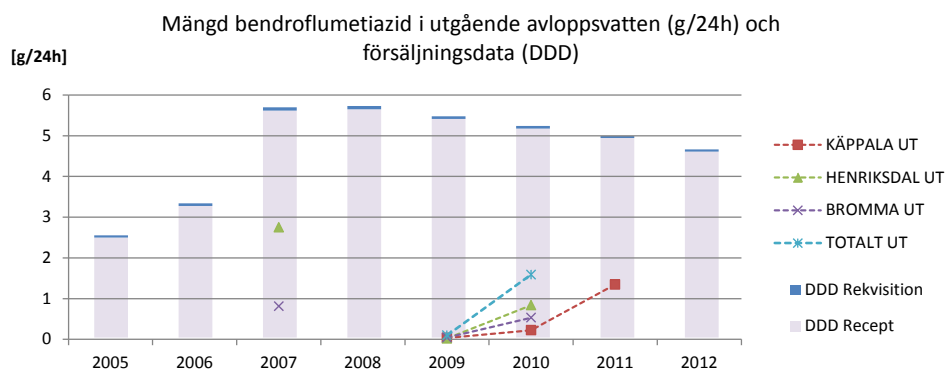
ATC-kod	C03AA01, C03AB01 (kombinationspreparat)	
Användning	Är ett vätskedrivande läkemedel av tiazid-typ som används för att behandla högt blodtryck.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas sedan 2005: - Hjärta och kärl/Hjärtsvikt - Hjärt- och kärl/Hypertoni (i första hand)	
Året med störst volym (DDD)	År 2008: 5 065 545 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 84 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

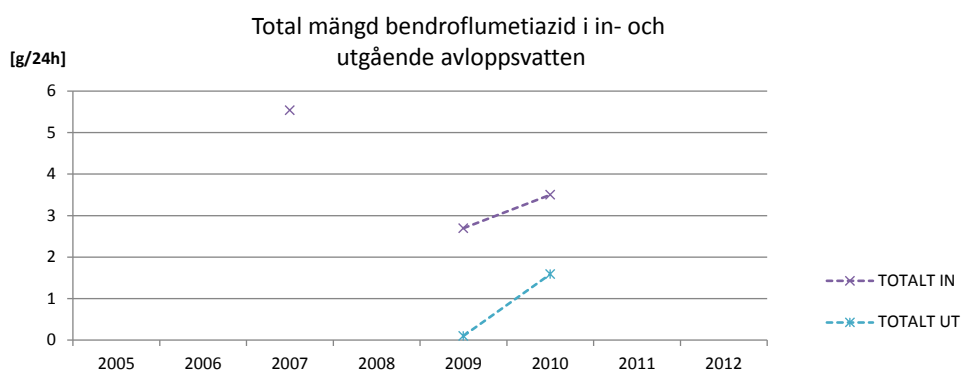
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 20, 21 och 22
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 20. Mängd bendroflumetiazid, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos). Mätningar gjordes inte år 2012.

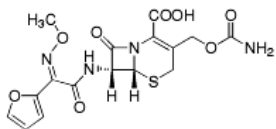

Figur 21. Mängd bendroflumetiazid, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

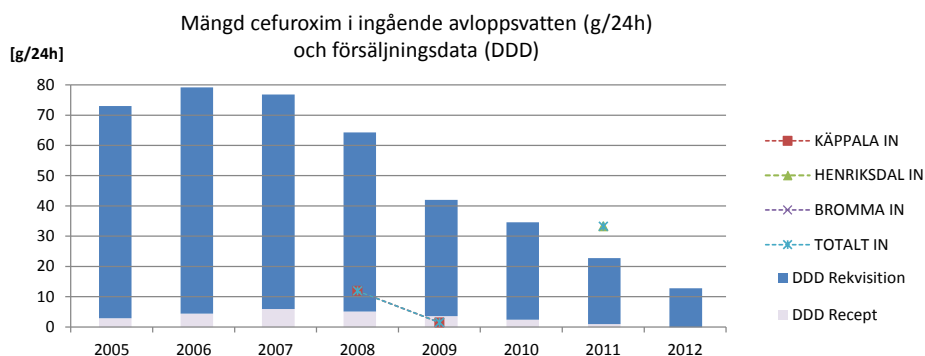
Figur 22. Total mängd bendroflumetiazid, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.7 Cefuroxim

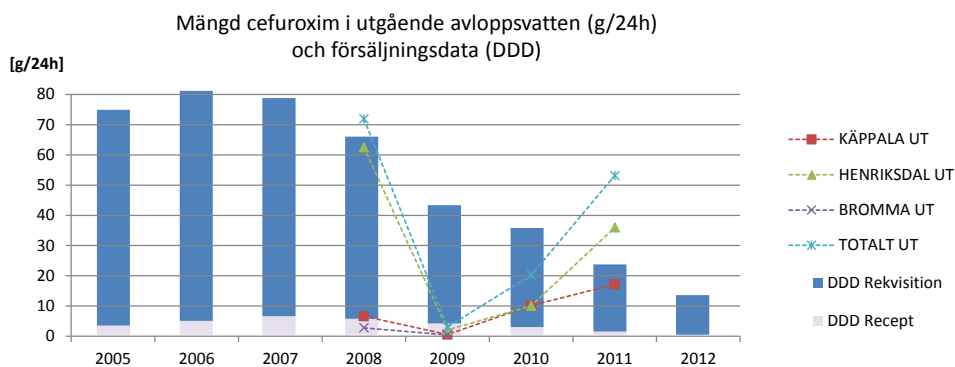
ATC-kod	J01DC02	
Användning	Ett antibiotikum för behandling av infektioner orsakade av cefuroximkänsliga bakterier.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas under perioden 2005 - 2009 (undantaget 2007) enligt nedan: - Infektioner (specialiserad vård). From 2009 anges ” Restriktiv användning för att minska risken för selektion av ESBL producerande bakterier”.	
Året med störst volym (DDD)	År 2006: 111 728 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Minskning med 82 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

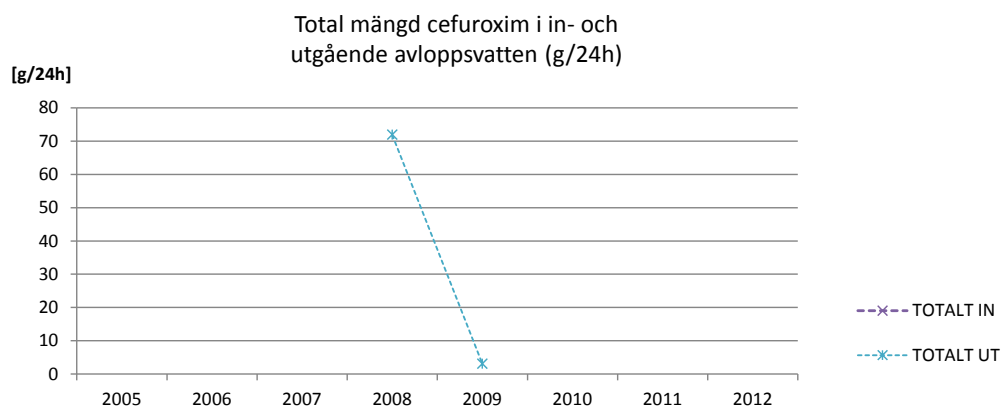
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 23, 24 och 25
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 23. Mängd cefuroxim, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos). Mätningar gjordes inte år 2012.

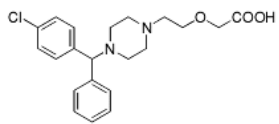

Figur 24. Mängd cefuroxim, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

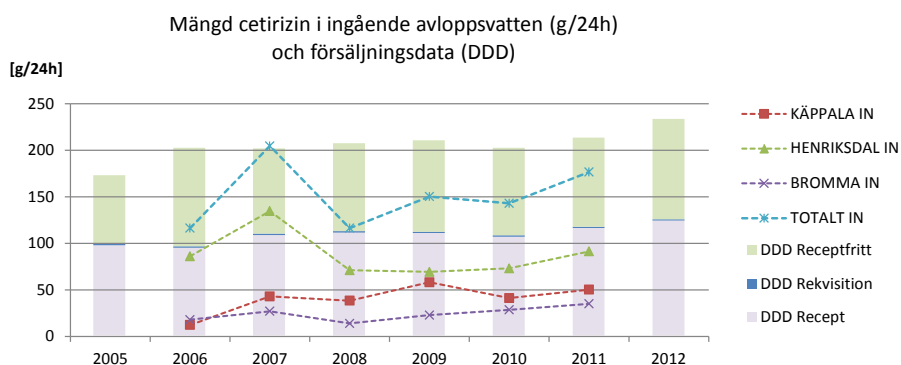
Figur 25. Total mängd cefuroxim, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.8 Cetirizin

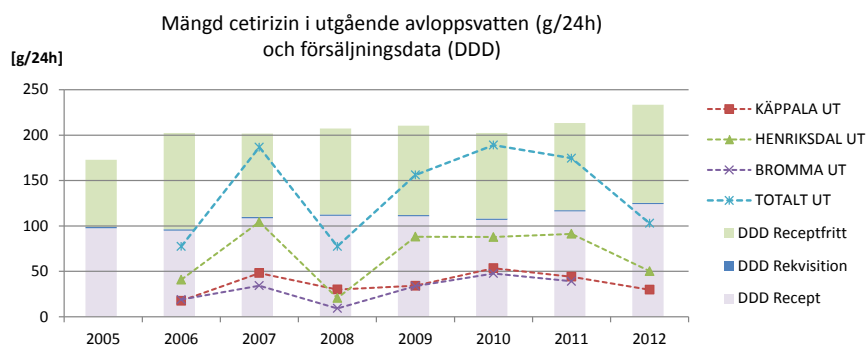
ATC-kod	R06AE07	
Användning	Ett antihistamin som används mot allergi.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Allergisk rinit (sedan 2005) - Urticaria (i första hand, sedan 2008) - Akuta allergiska reaktioner (sedan 2012)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 5 655 249 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Totalt: ökning med 35 % Recept/rekvisition: ökning med 27 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	37,6 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

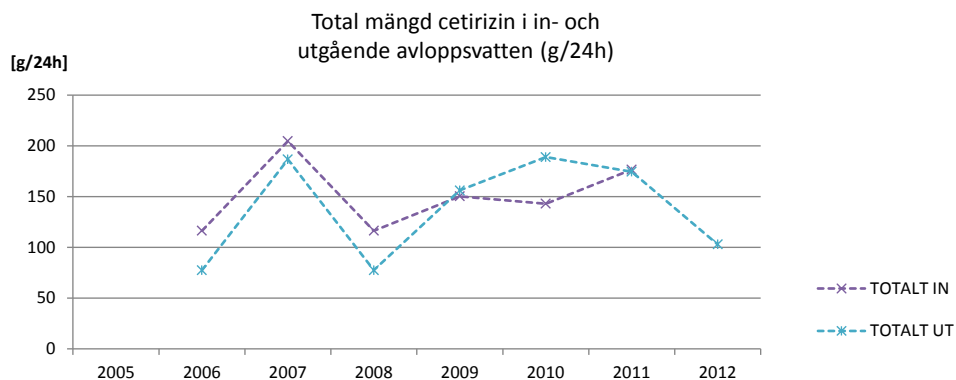
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 26, 27 och 28
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	Figur 29 och 30
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 31

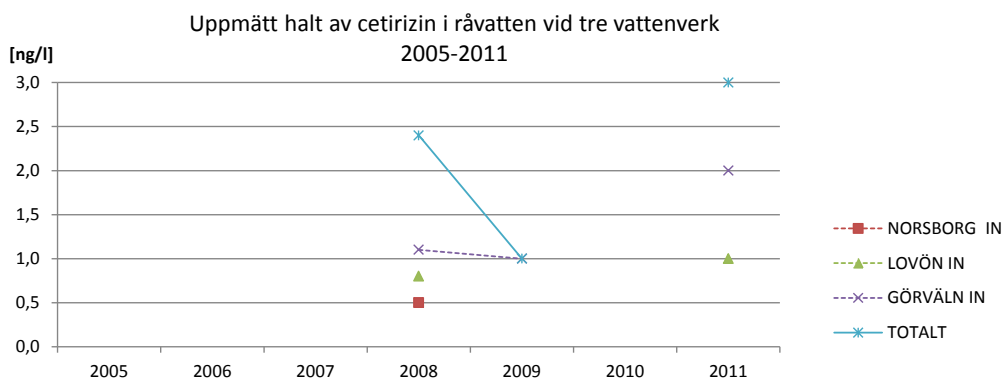
Figur 26. Mängd cetirizin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

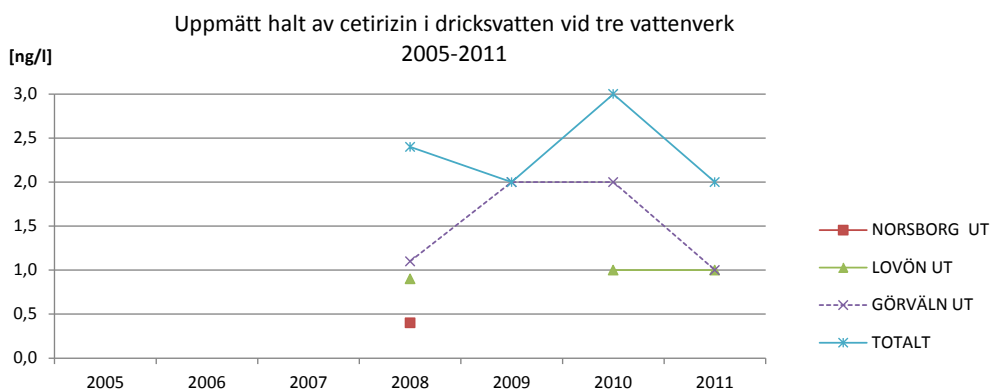
Figur 27. Mängd cetirizin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

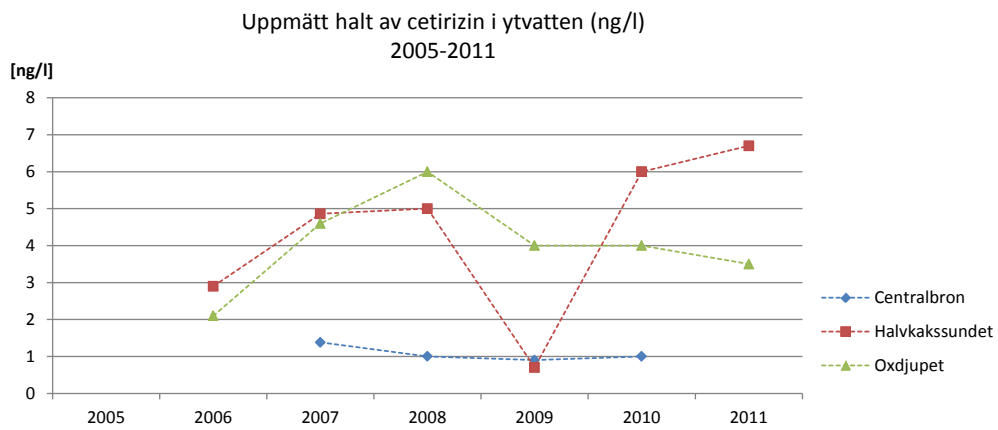
Figur 28. Total mängd cetirizin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

Figur 29. Uppmätta halter av cetirizin i inkommande vatten (råvatten) till vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

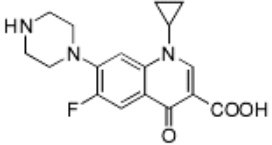

Figur 30. Uppmätta halter av cetirizin i utgående vatten (dricksvatten) från vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

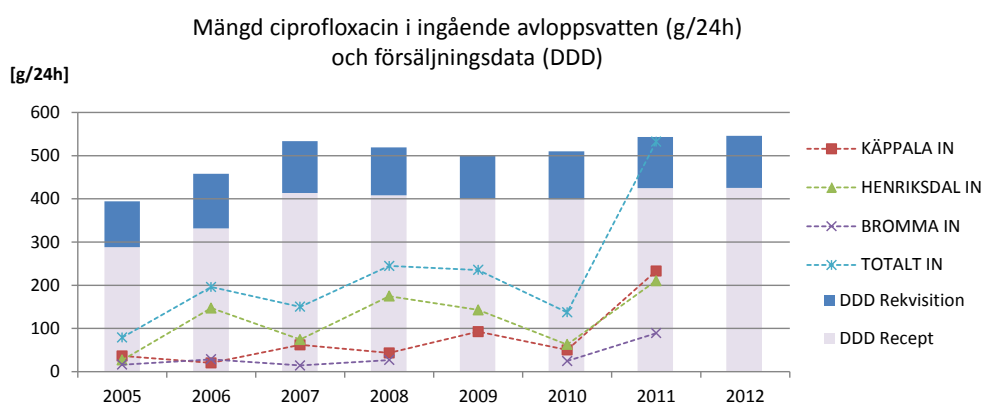
Figur 31. Uppmätta halter av cetirizin i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.9 Ciprofloxacin

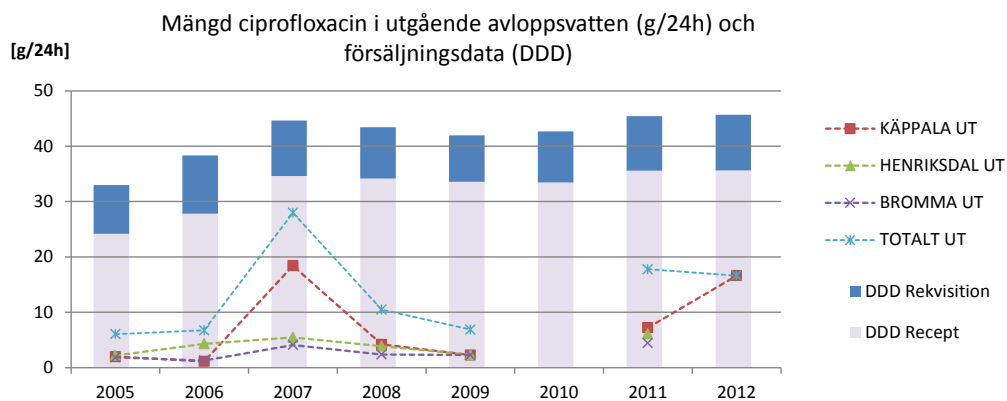
ATC-kod	J01MA02, S02AA15	
Användning	Ett antibiotikum tillhörande gruppen kinoloner.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Infektioner (sedan 2005) - Infektioner specialiserad vård (sedan 2006 med undantag för 2007). From 2011 anges "Restriktiv användning för att minska risken för selektion av ESBL producerande bakterier - Nedre urinvägsinfektioner för män (sedan 2007) - Akut pyelonefrit hos vuxna (sedan 2010)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 489 022 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 39 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	6,1 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

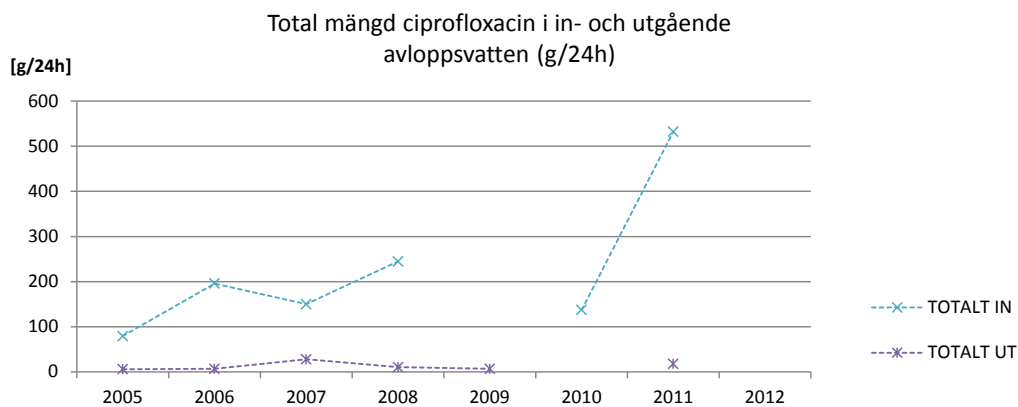
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 32, 33 och 34
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 32. Mängd ciprofloxacin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos). Mätningar gjordes inte år 2012.

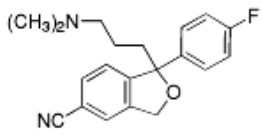

Figur 33. Mängd ciprofloxacin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

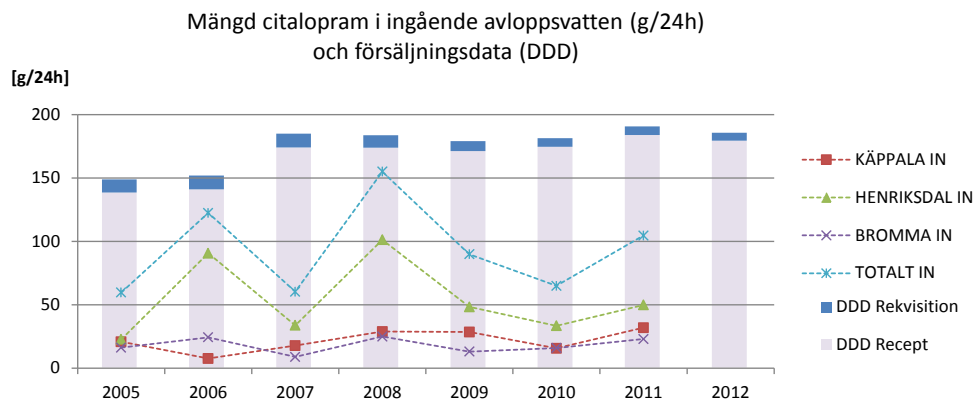
Figur 34. Total mängd ciprofloxacin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.10 Citalopram

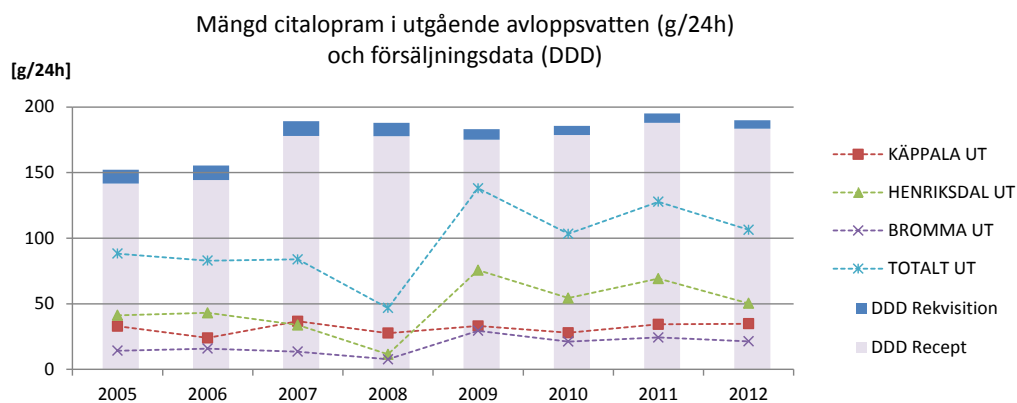
ATC-kod	N06AB04	
Användning	Ett antidepressiva läkemedel av typen SSRI.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Panik och tvångssyndrom (2005) - Ångestsyndrom (i första hand, 2006-2009) - Depression (i första hand, sedan 2005) - Ångest hos äldre (sedan 2005) - Depression hos äldre (2005-2010, i första hand sedan 2011) - Sena effekter av stroke (sedan 2010) - Depression för barn och ungdom (specialiserad vård, i andra hand, sedan 2010)	
Året med störst volym (DDD)	År 2011: 11 041 128 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 25 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	38,8 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

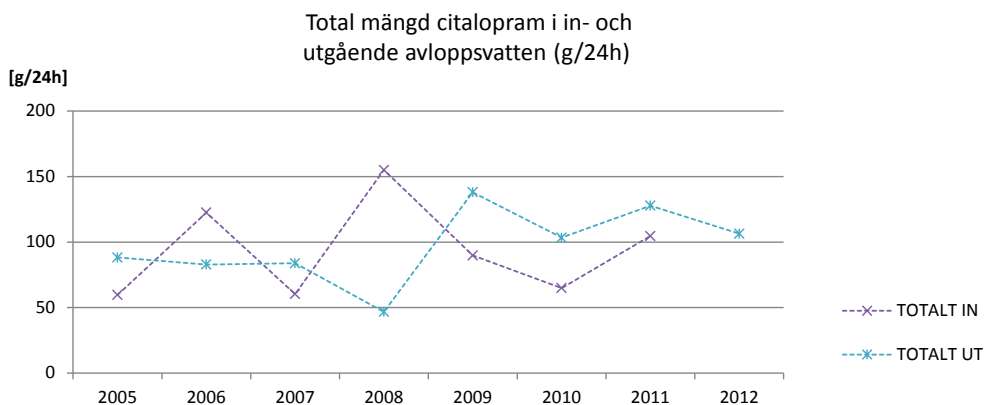
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 35, 36 och 37
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	Figur 38
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 39

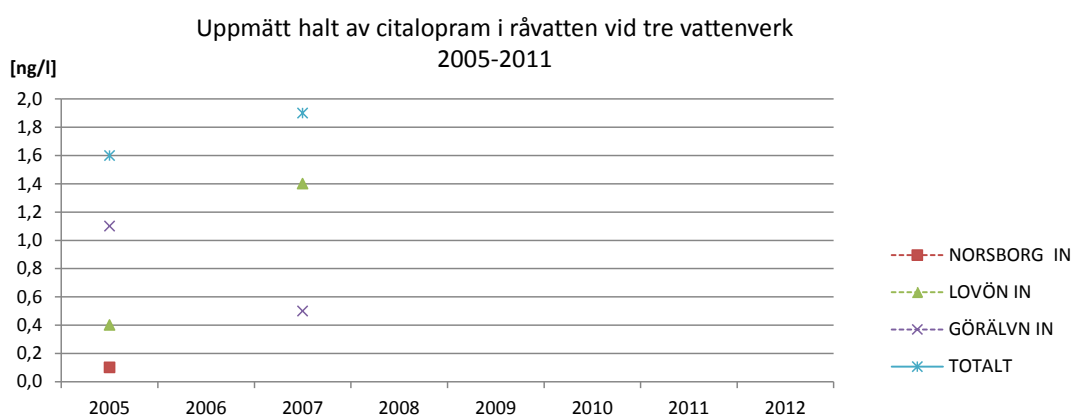
Figur 35. Mängd citalopram, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos). Mätningar gjordes inte år 2012.

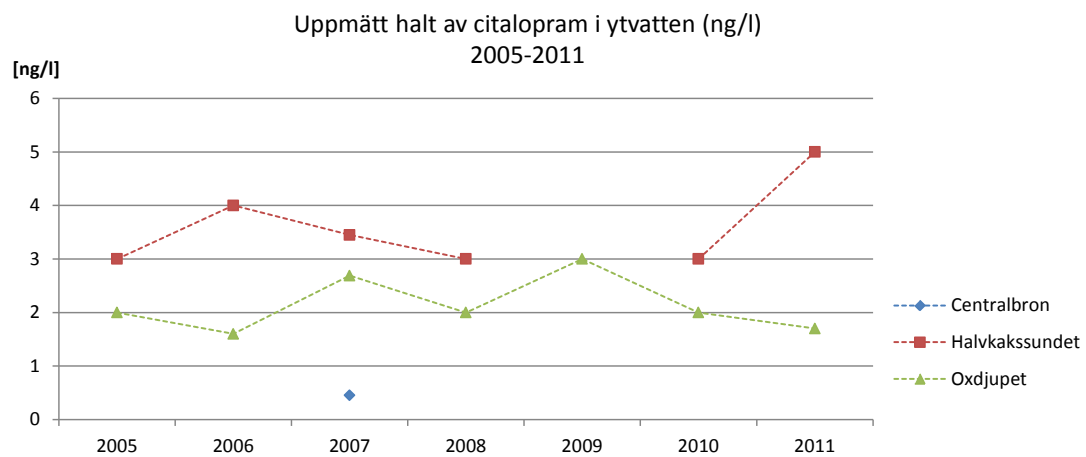
Figur 36. Mängd citalopram, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 37. Total mängd citalopram, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

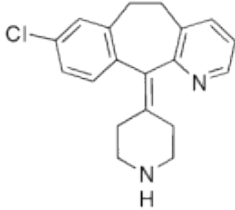

Figur 38. Uppmätta halter av citalopram i inkommande vatten (råvatten) till vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

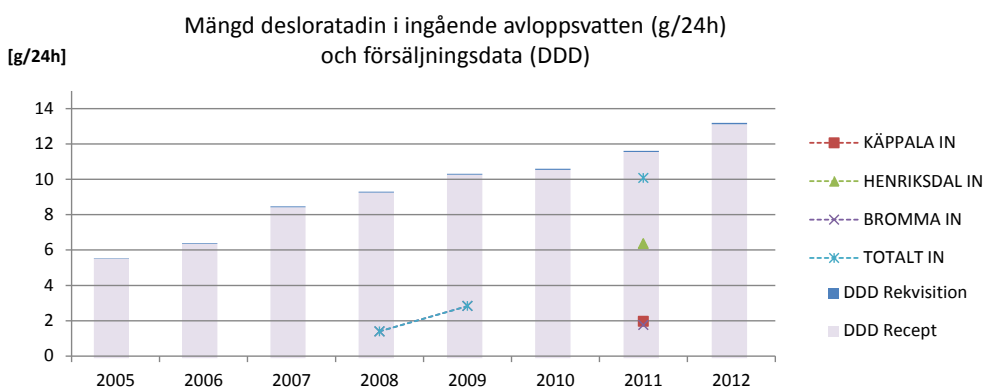
Figur 39. Uppmätta halter av citalopram i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.11 Desloratadin

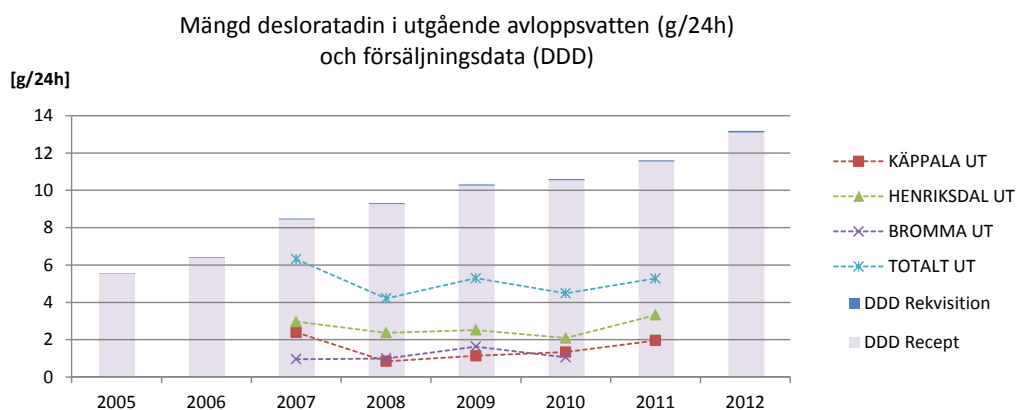
ATC-kod	R06AX27	
Användning	Ett anihistamin och en aktiv metabolit till loratadin.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderades inte under perioden 2005-2012	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 5 277 058 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 136 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

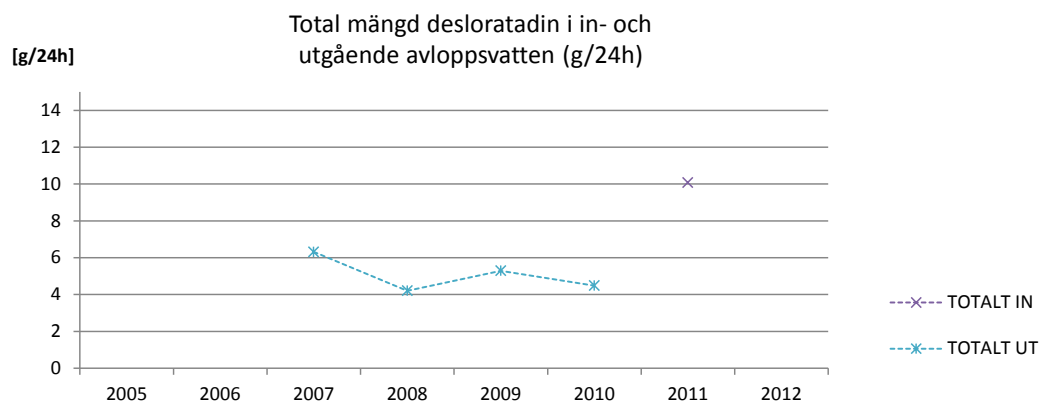
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 40, 41 och 42
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 40. Mängd desloratadin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos). Mätningar gjordes inte år 2012.

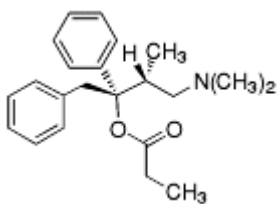

Figur 41. Mängd desloratadin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

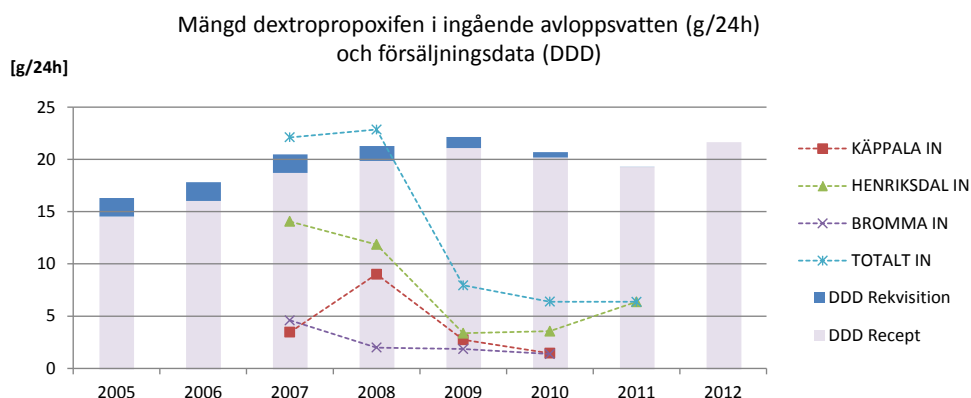
Figur 42. Total mängd desloratadin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.12 Dextropropoxifen

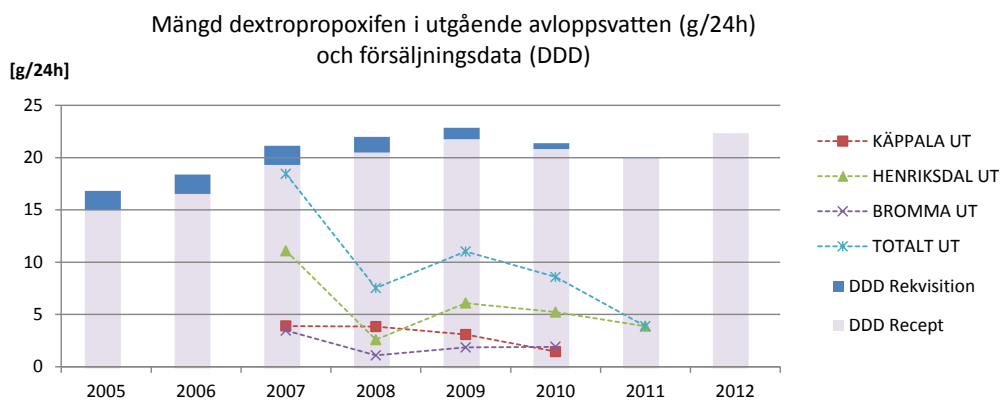
ATC-kod	N02AC04 (finns inga läkemedel, 2012)	
Användning	Ett smärtstillande preparat som tillhör gruppen opioider.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderades under perioden 2005-2007 enligt nedan: - Opioidkänslig nociceptiv smärta (2005-2007) - Postoperativ vård/Vid otillräcklig smärtlindring (2006)	
Året med störst volym (DDD)	År 2009: 2 881 524 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 33 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

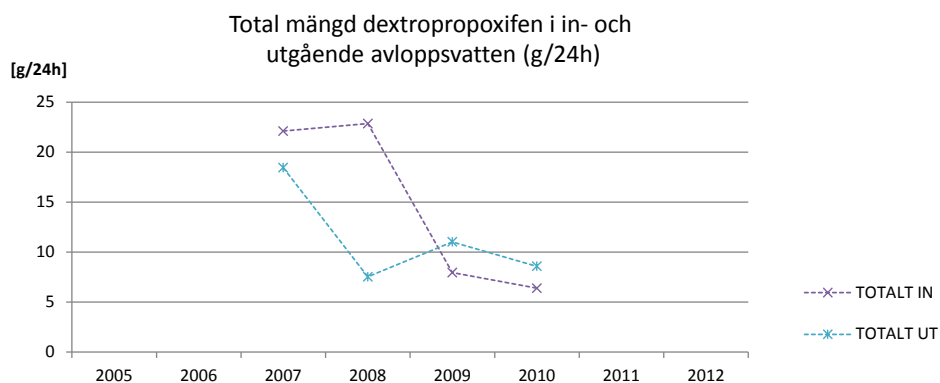
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 43, 44 och 45
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	Figur 46 och 47
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgrården	Figur 48

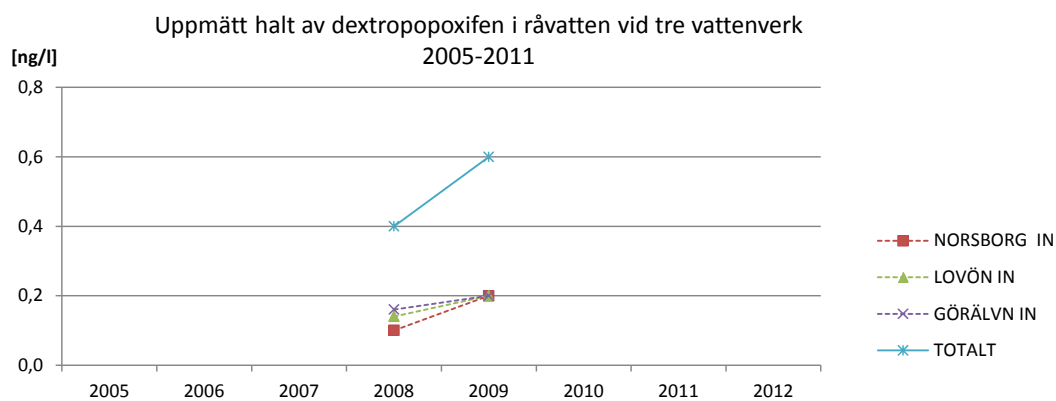
Figur 43. Mängd dextropropoxifen, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos). Mätningar gjordes inte år 2012.

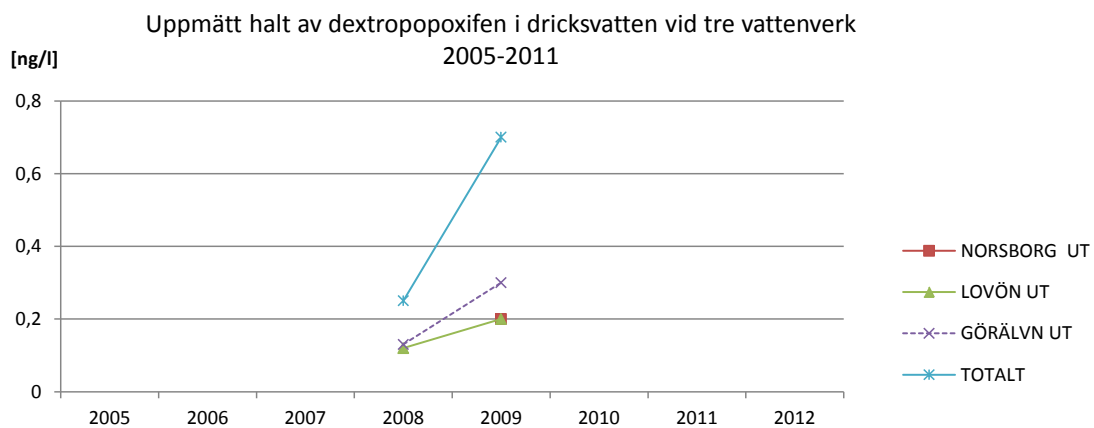
Figur 44. Mängd dextropropoxifen, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

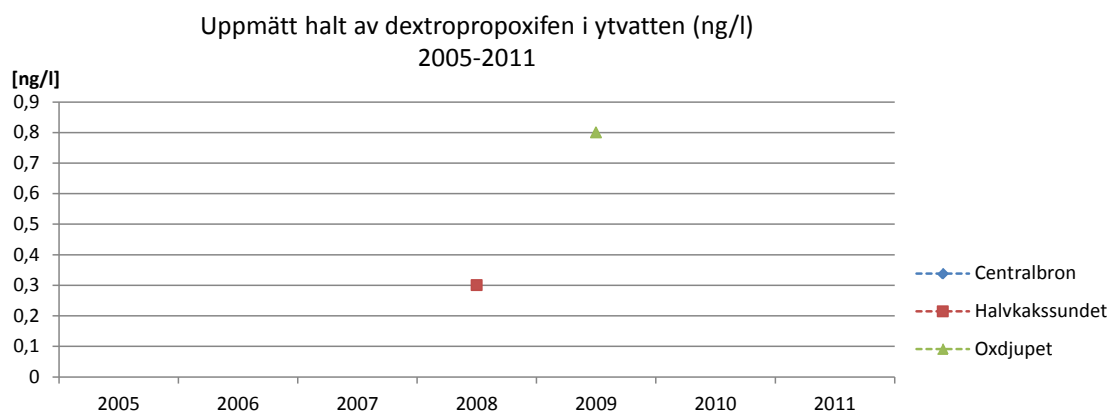
Figur 45. Total mängd dextropropoxifen, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

Figur 46. Uppmätta halter av dextropropoxifen i inkommande vatten (råvatten) till vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

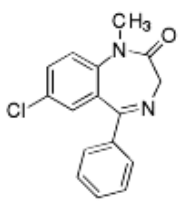

Figur 47. Uppmätta halter av dextropropoxifen i utgående vatten (dricksvatten) från vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

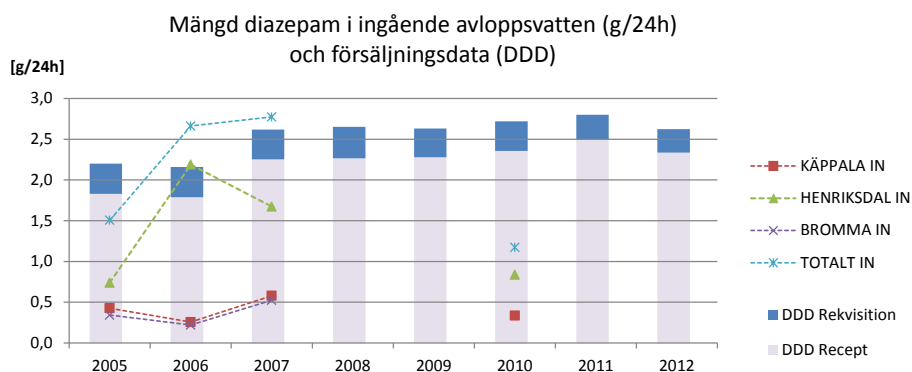
Figur 48. Uppmätta halter av dextropropoxifen i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.13 Diazepam

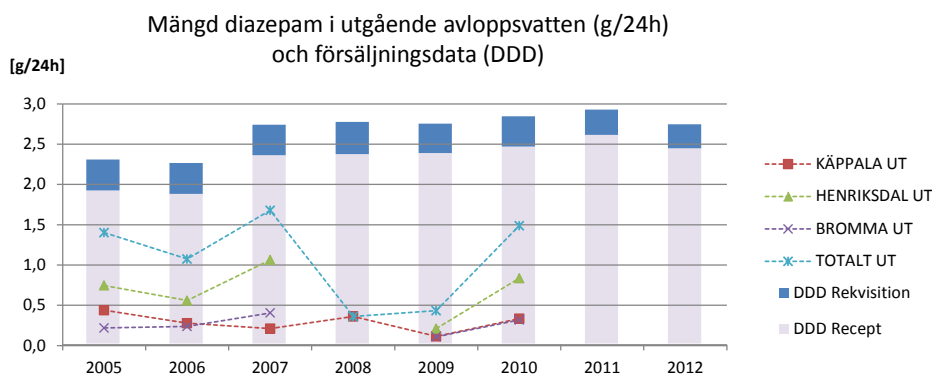
ATC-kod	N05BA01	
Användning	Ett ångestdämpande och lugnande preparat som tillhör gruppen bensodiazepiner, är narkotikaklassat.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Ångest tillfällig (2005-2006, sedan 2008 specialiserad vård) - Alkoholsjukdomar (2005) - Epilepsi (sedan 2005, sedan 2008 även inom specialiserad vård) - Obstretrik (2008, specialiserad vård)	
Året med störst volym (DDD)	År 2011: 2 164 043 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 19 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

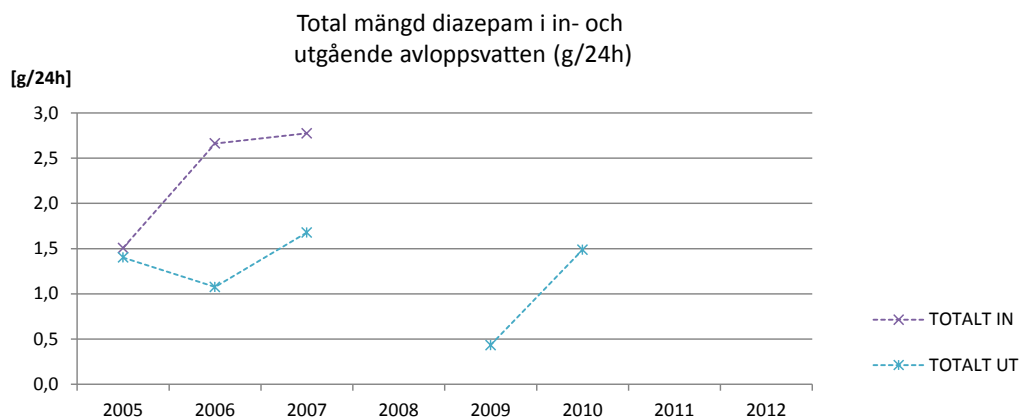
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 49, 50 och 51
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 49. Mängd diazepam, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos). Mätningar gjordes inte år 2012.

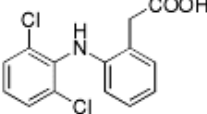

Figur 50. Mängd diazepam, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

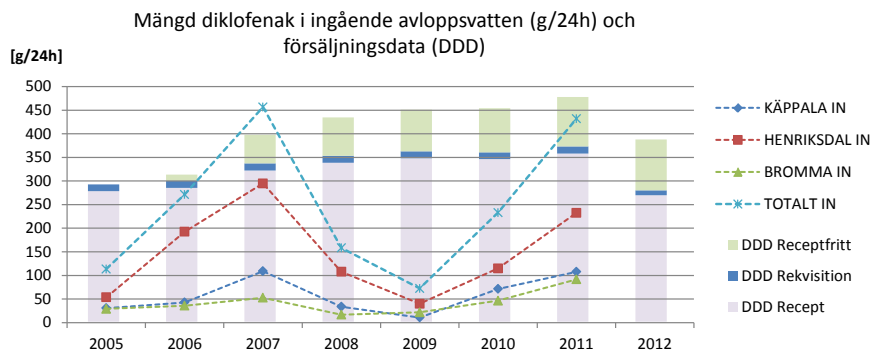
Figur 51. Total mängd diazepam, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.14 Diklofenak

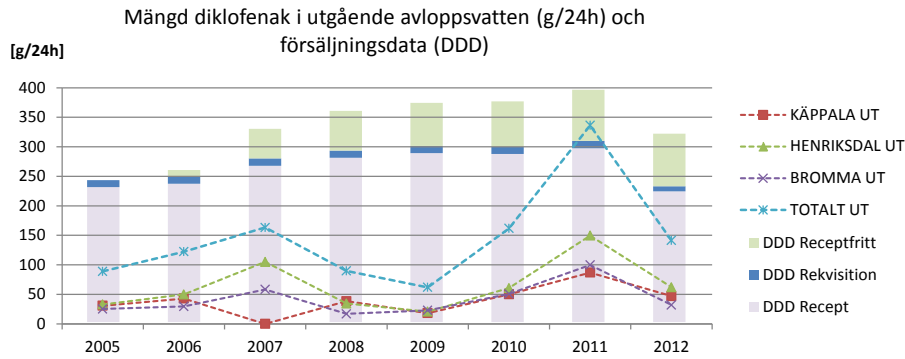
ATC-kod	M01AB05, D11AX18, M02AA15, S01BC03, M01AB55 (kombinationspreparat)	
Användning	Ett NSAID-läkemedel (icke steroida anti-inflammatoriska/antireumatiska läkemedel), används för behandling av smärta och inflammation.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderades under perioden 2005-2011 enligt nedan: - Smärta i munhålan (2005, i första hand) - Nociceptiv eller inflammatorisk smärta (2005-2011, from 2008 även specialiserad vård) - Gallstens- och njurstenssmärta (2005) - Nociceptiv smärta (2006, specialiserad vård) - Gikt (2008-2010) - Pre- och postoperativ vård (2008-2011)	
Året med störst volym (DDD)	År 2009: 11 400 036 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Totalt: ökning med 33 % Recept och rekvisition: minskat med 4 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	56,1 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

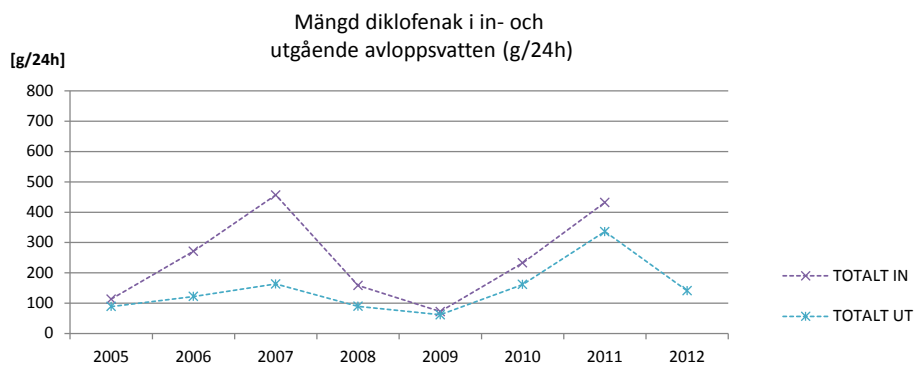
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 52, 53 och 54
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 55

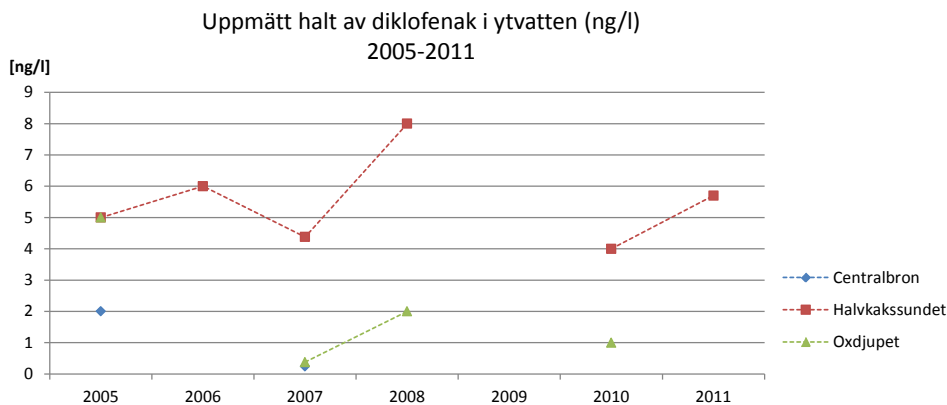
Figur 52. Mängd diklofenak, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 53. Mängd diklofenak, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

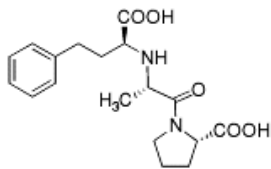

Figur 54. Total mängd diklofenak, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

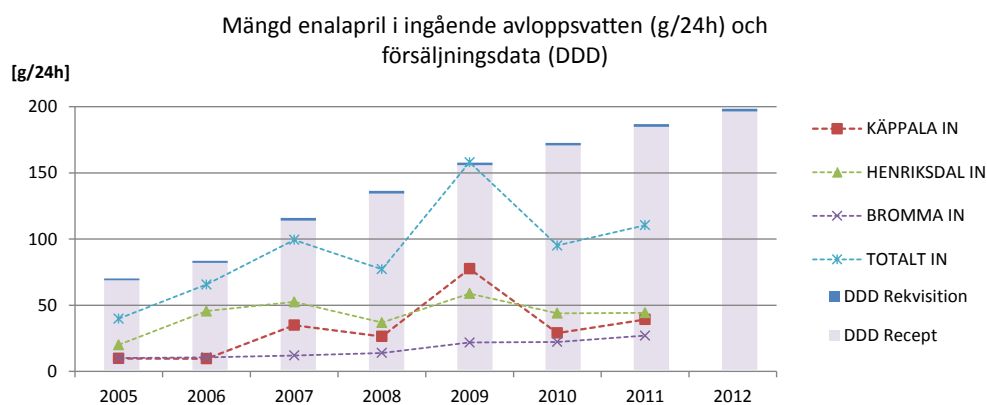
Figur 55. Uppmätta halter av diklofenak i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.15 Enalapril

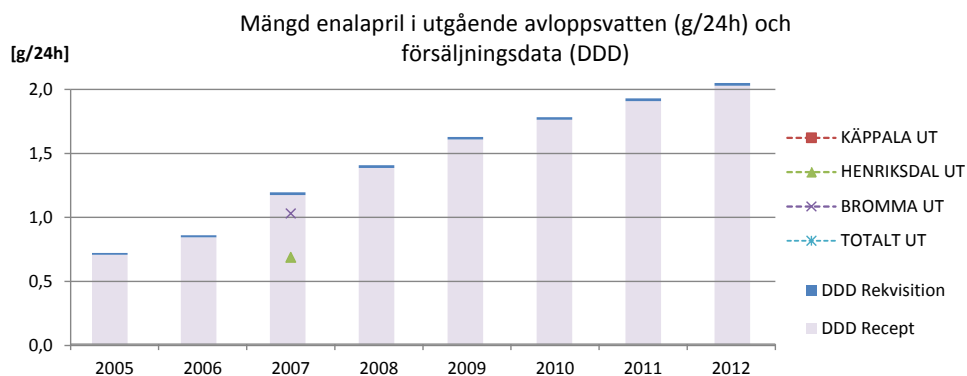
ATC-kod	C09AA02, C09BA02 (kombinationspreparat)	
Användning	Ett läkemedel som tillhör gruppen ACE-hämmare och används för behandling av högt blodtryck och hjärtsvikt.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Hjärtsvikt (sedan 2005) - Hypertoni (sedan 2005, i första hand) - Njursjukdom (sedan 2005, i första hand)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 27 314 066 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 186 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

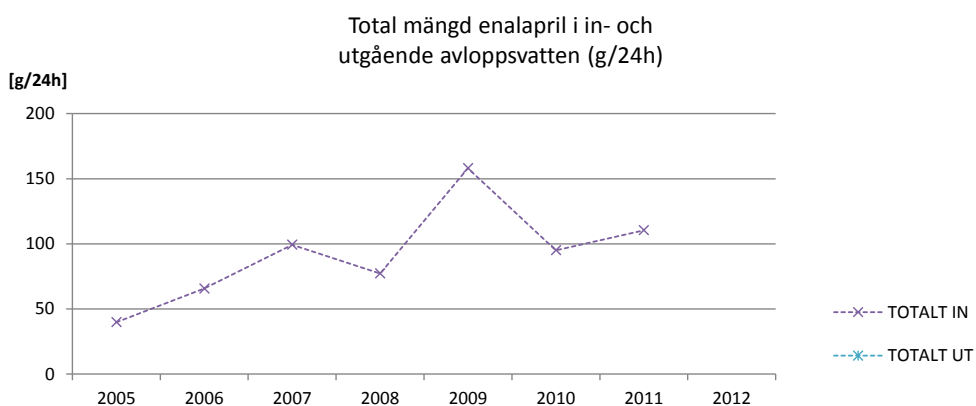
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 56, 57 och 58
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 56. Mängd enalapril, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

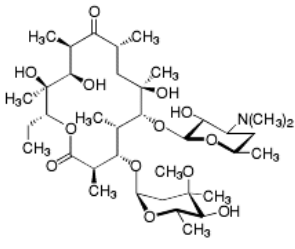

Figur 57. Mängd enalapril, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

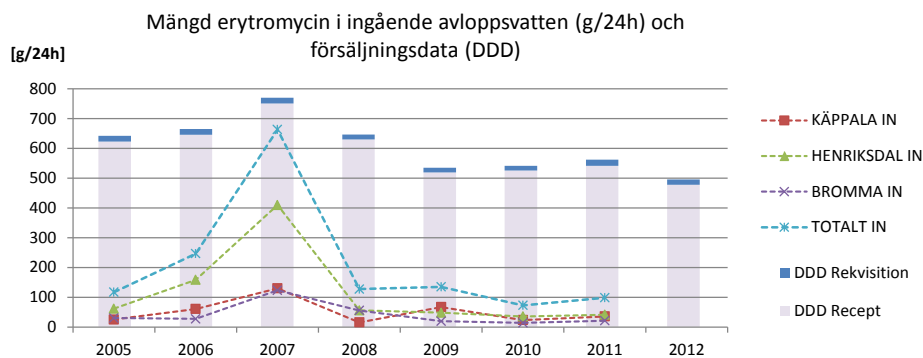
Figur 58. Total mängd enalapril, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.16 Erytromycin

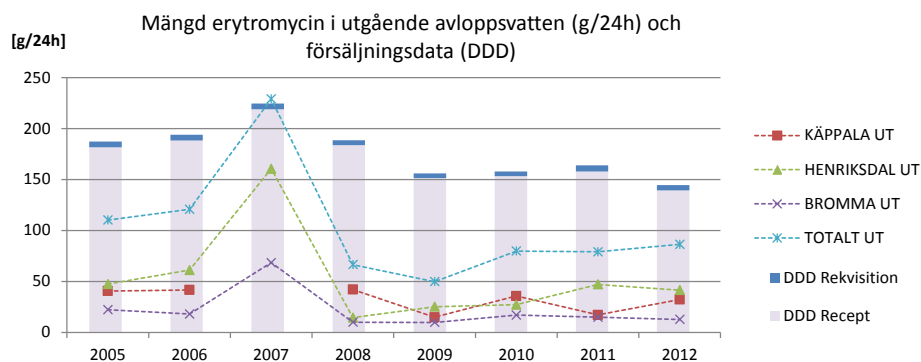
ATC-kod	J01FA01	
Användning	Ett antibiotikum av som tillhör en grupp som kallas makrolider, en protein-synteshämmare.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Infektioner (sedan 2005)	
Året med störst volym (DDD)	År 2007: 200 968 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 23 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	31,5 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

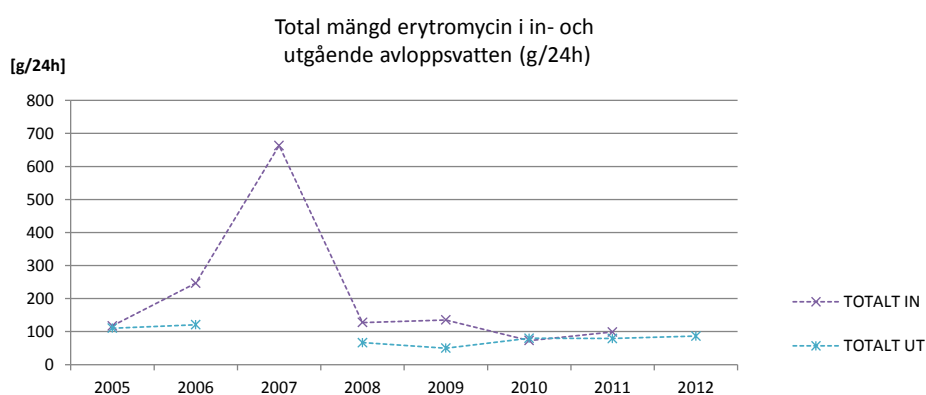
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 59, 60 och 61
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 62

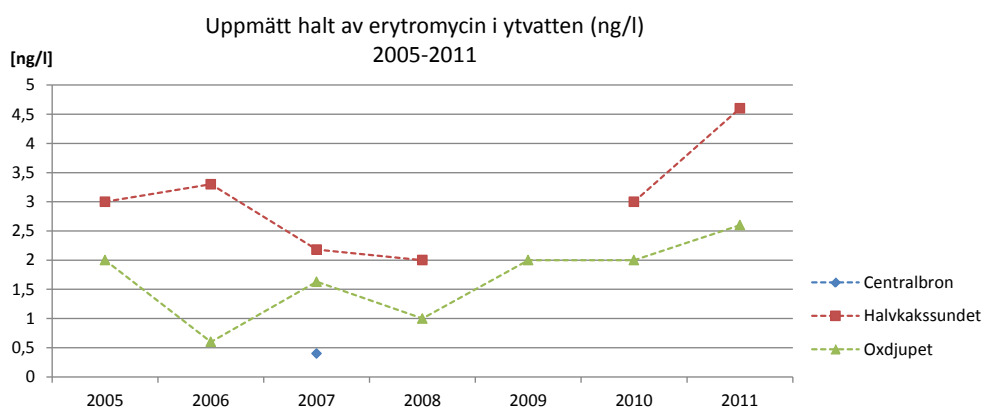
Figur 59. Mängd erytromycin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 60. Mängd erytromycin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

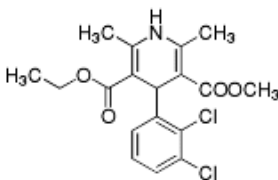

Figur 61. Total mängd erytromycin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

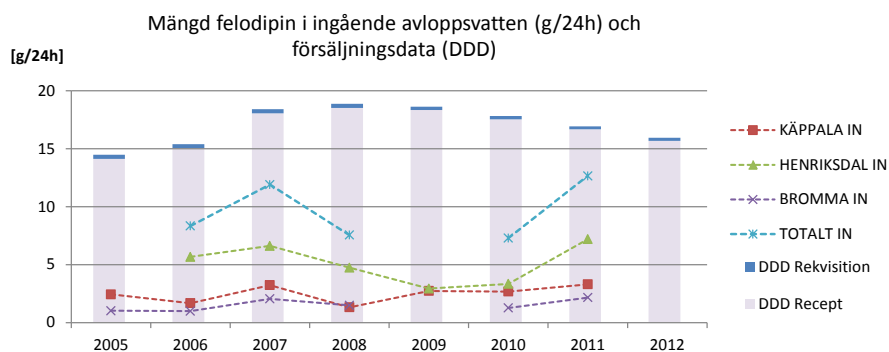
Figur 62. Uppmätta halter av erytromycin i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.17 Felodipin

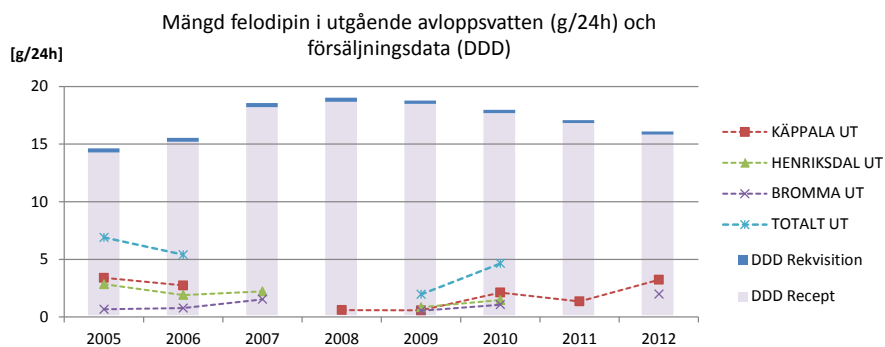
ATC-kod	C08CA02	
Användning	Tillhör en typ av läkemedel som kallas kalciumkanalblockerare av dihydropyridintyp. Används framför allt mot högt blodtryck.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderades 2005 enligt nedan: - Ischemisk hjärtsjukdom - Hypertoni (i tredje hand)	
Året med störst volym (DDD)	År 2008: 12 099 931 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 10 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	1,9 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

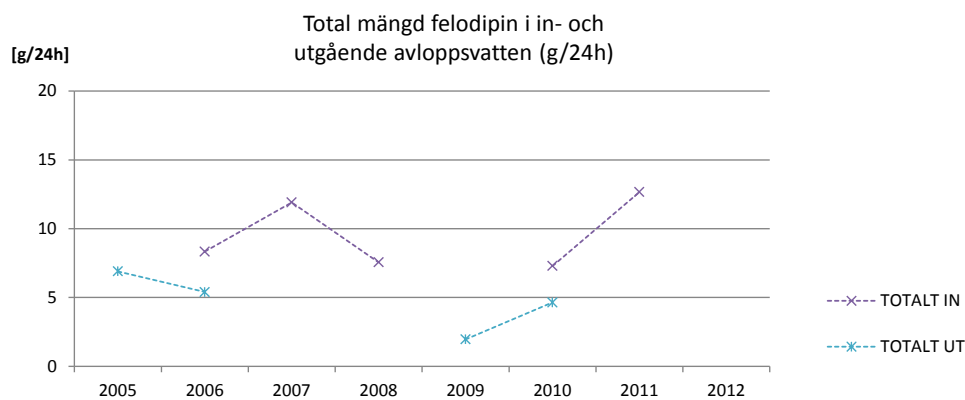
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 63, 64 och 65
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 63. Mängd felodipin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

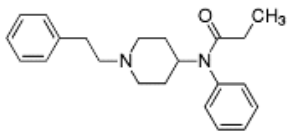

Figur 64. Mängd felodipin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

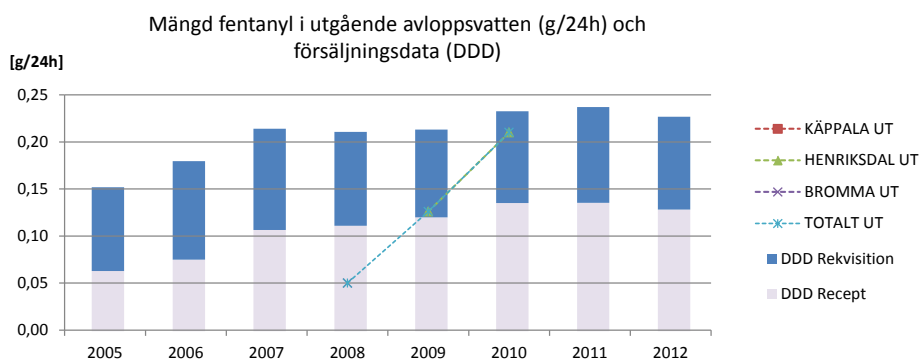
Figur 65. Total mängd felodipin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.18 Fentanyl

ATC-kod	N01AH01, N02AB03	
Användning	Detta är en syntetisk opioid, som används för smärtlindring.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan (specialiserad vård): - Trigeminusneuralgi/Opiodanalgetika (2005) - Opiodkänslig nociceptiv smärta/opiodanalgetika (2006, 2008-2012) - Opiodanalgetika vid anestesi (2006)	
Året med störst volym (DDD)	År 2011: 611 461 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 49 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

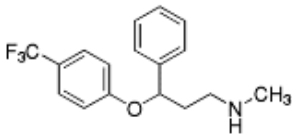
SLL:s mätningar 2005-2012

In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 66
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgrården	-

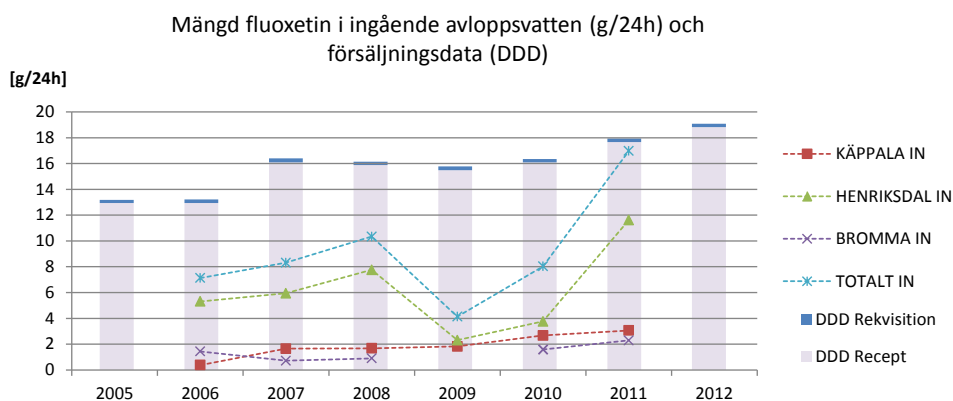
Figur 66. Mängd fentanyl, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

5.19 Fluoxetin

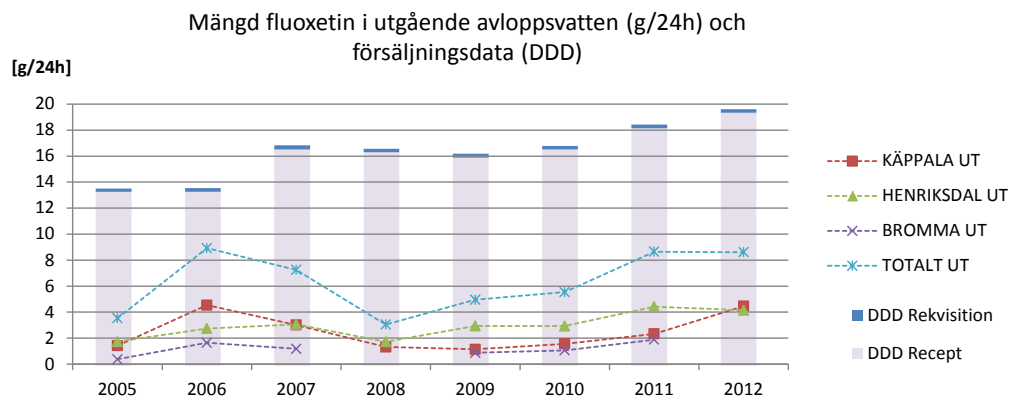
ATC-kod	N06AB03	
Användning	Ett antidepressivt läkemedel av typen selektiv serotoninåterupptagshämmare (SSRI).	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan (specialiserad vård): - Depression/Barn och ungdom (i första hand, 2010-2012)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 3 087 324 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 45 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	3,1 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

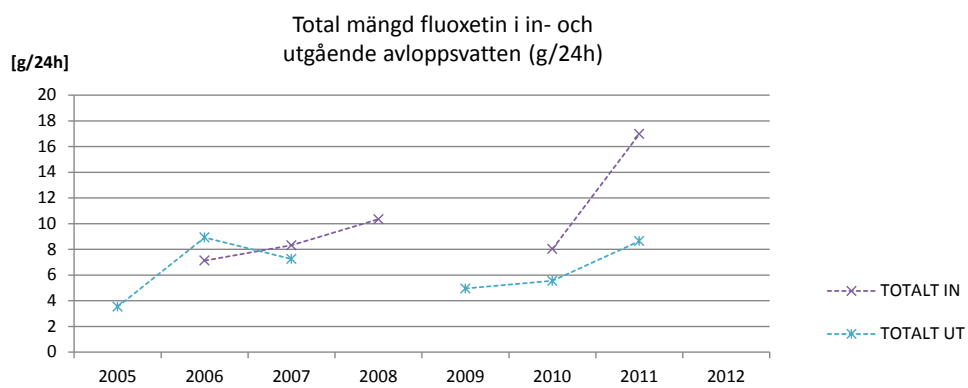
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 67, 68 och 69
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 67. Mängd fluoxetin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 68. Mängd fluoxetin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

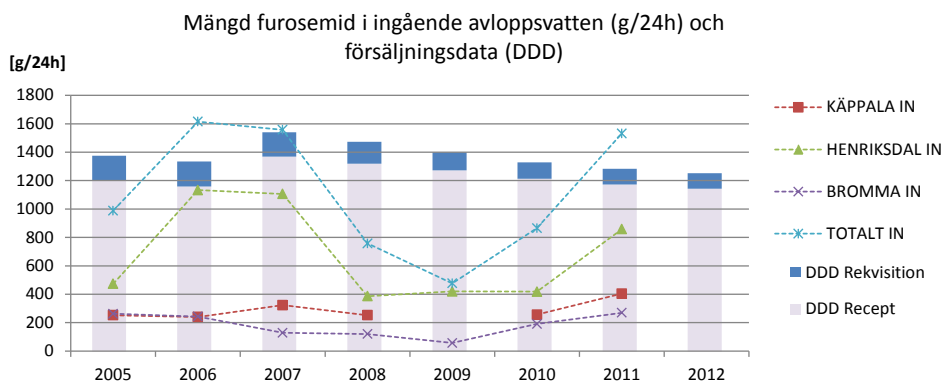
Figur 69. Total mängd fluoxetin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.20 Furosemid

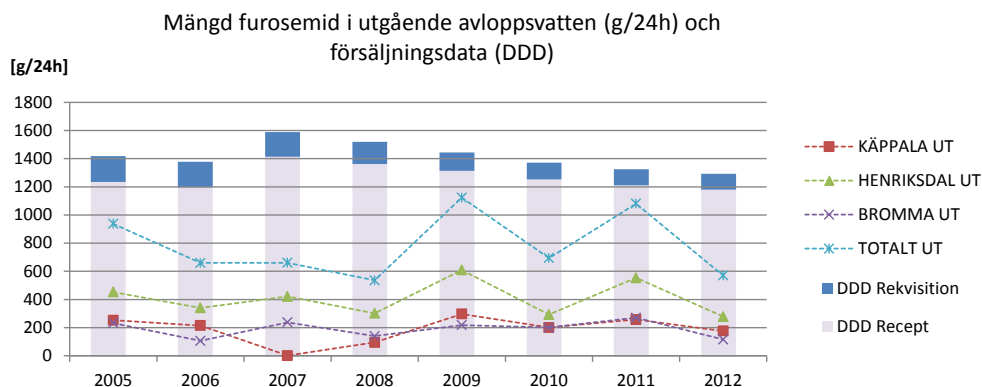
ATC-kod	C03CA01	
Användning	Tillhör en grupp läkemedel som kallas diuretika som ökar njurarnas utsöndring av urin.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Måttlig hjärtsvikt (2005-2006) - Symptomatisk hjärtsviktsbehandling (sedan 2007) - Vanliga tillstånd vid njursvikt (2007) - Vätske- och saltretention (sedan 2008)	
Året med störst volym (DDD)	År 2007: 19 823 089 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Minskning med 9 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	208,1 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

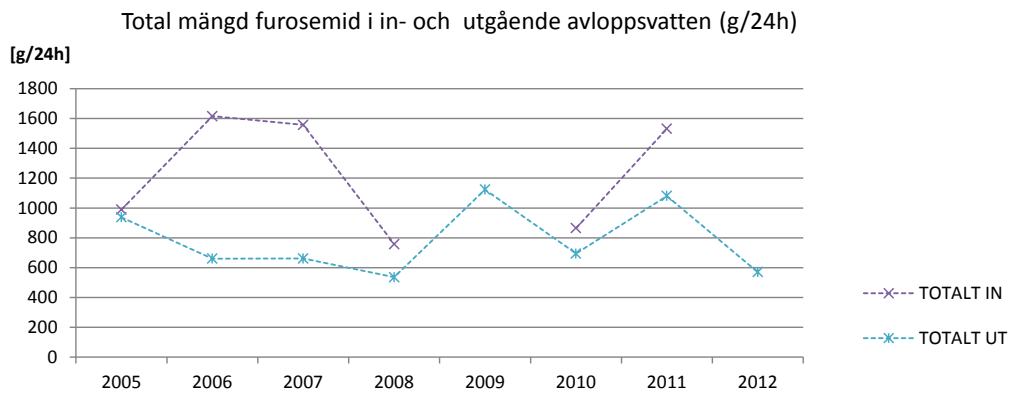
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 70, 71 och 72
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 73

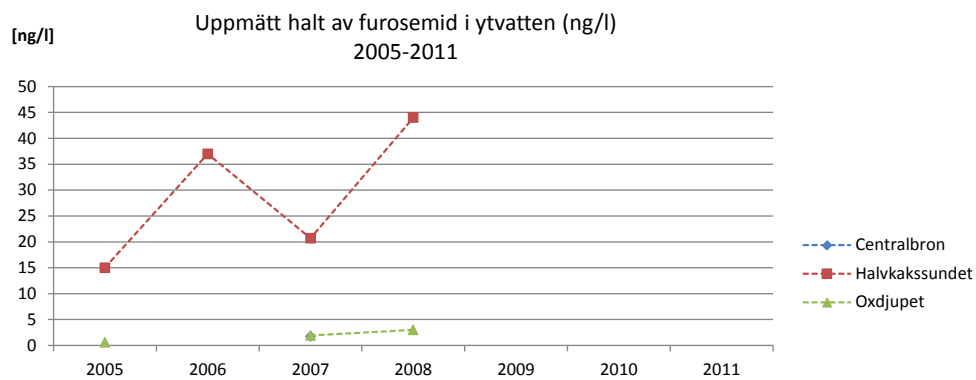
Figur 70. Mängd furosemid, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 71. Mängd furosemid, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

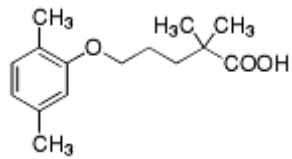

Figur 72. Total mängd furosemid, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

Figur 73. Uppmätta halter av furosemid i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

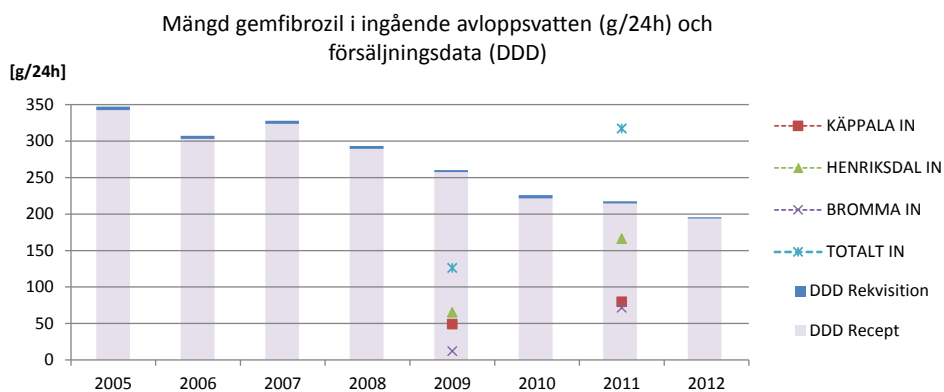
5.21 Gemfibrozil

ATC-kod	C10AB04	
Användning	Tillhör en grupp läkemedel som kallas fibrater och som används för att reglera mängden fetter i blodet.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas inte i Kloka Listan.	
Året med störst volym (DDD)	År 2005: 299 302 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Minskning med 44 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	23,5 kg	

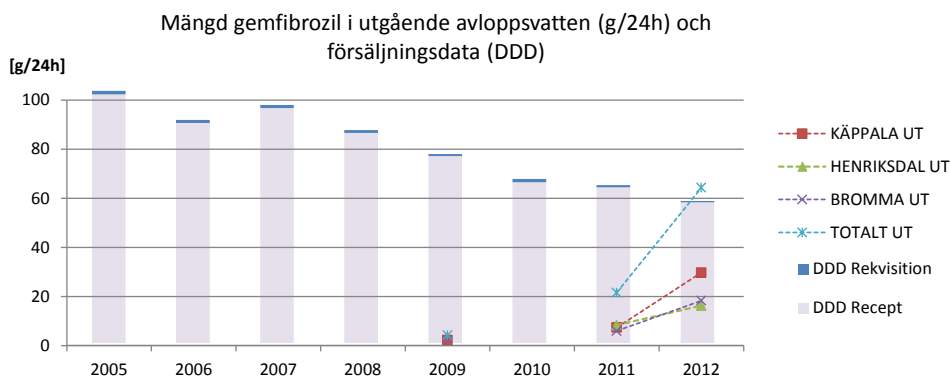
SLL:s mätningar 2005-2012*

In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 74, 75 och 76
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

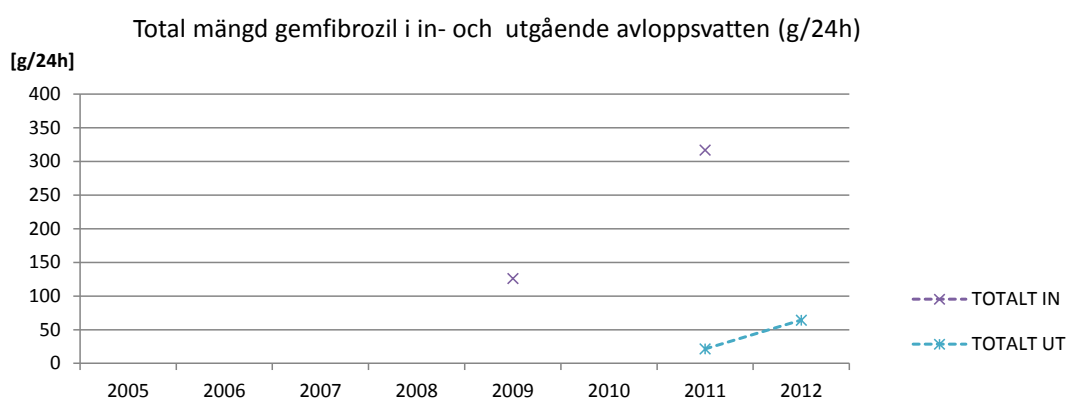
* Denna substans kompletterades till analyslistan år 2009.

Figur 74. Mängd gemfibrozil, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

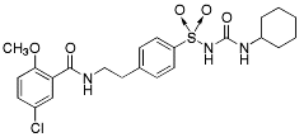

Figur 75. Mängd gemfibrozil, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

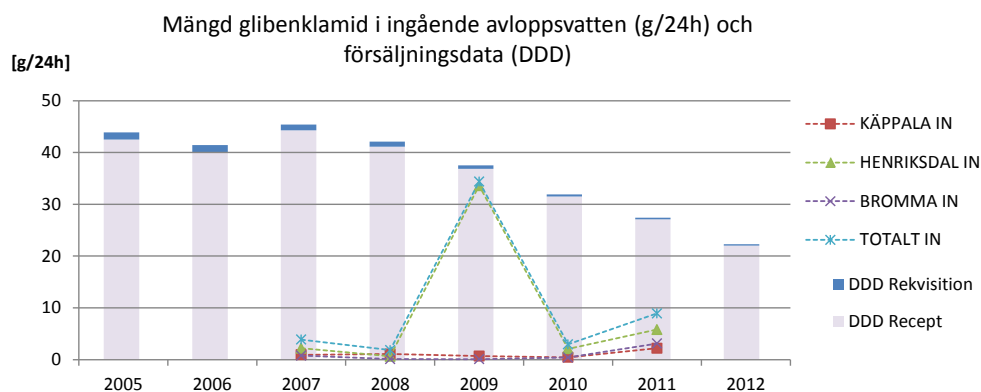
Figur 76. Total mängd gemfibrozil, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.22 Glibenklamid

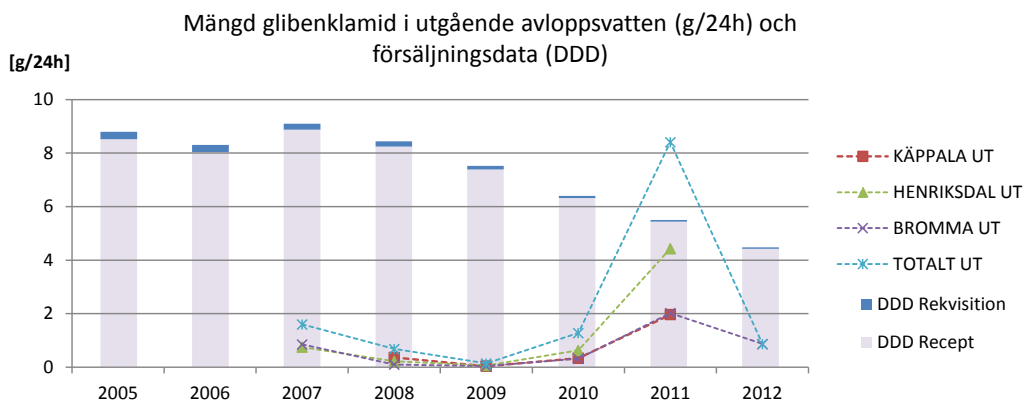
ATC-kod	A10BB01	
Användning	Är ett läkemedel mot diabetes som tillhör en läkemedelsgrupp som kallas för sulfonureider.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Diabetes Mellitus/Perorala antidiabetika (sedan 2005, i andra hand sedan 2007, i tredje hand sedan 2010, endast för iterering, inte nyinsättning sedan 2011)	
Året med störst volym (DDD)	År 2007: 2 542 669 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Minskning med 49 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	0,3 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

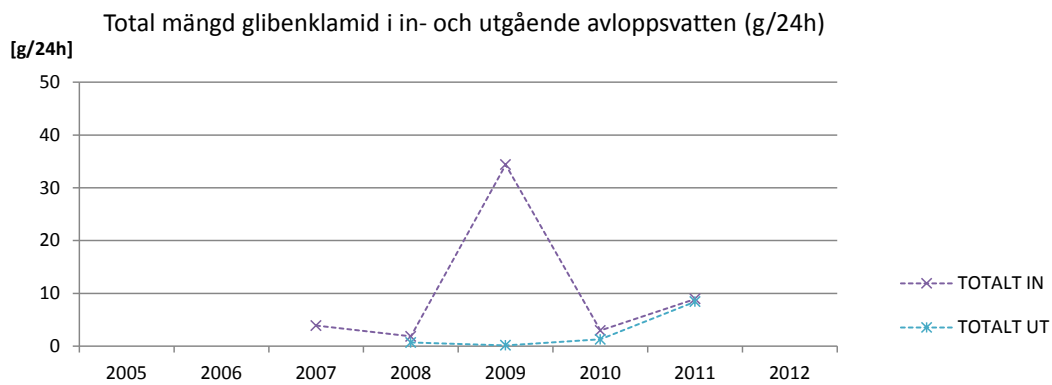
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 77, 78 och 79
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 80

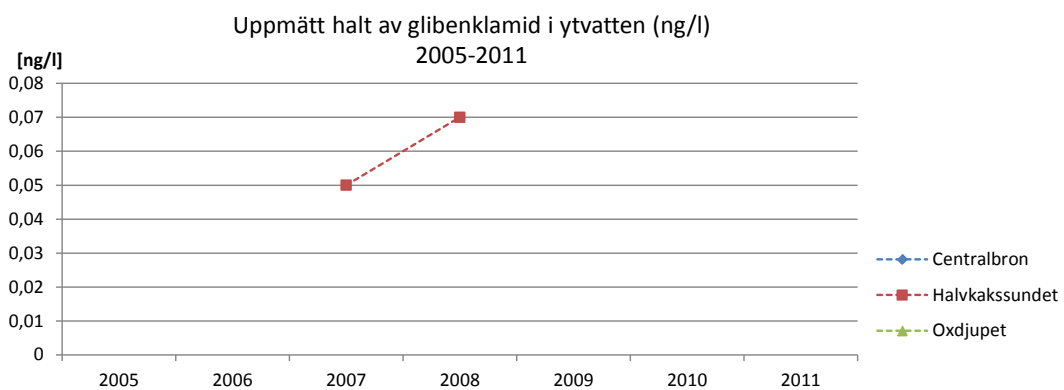
Figur 77. Mängd glibenklamid, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 78. Mängd glibenklamid, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

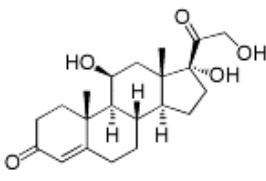

Figur 79. Total mängd glibenklamid, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

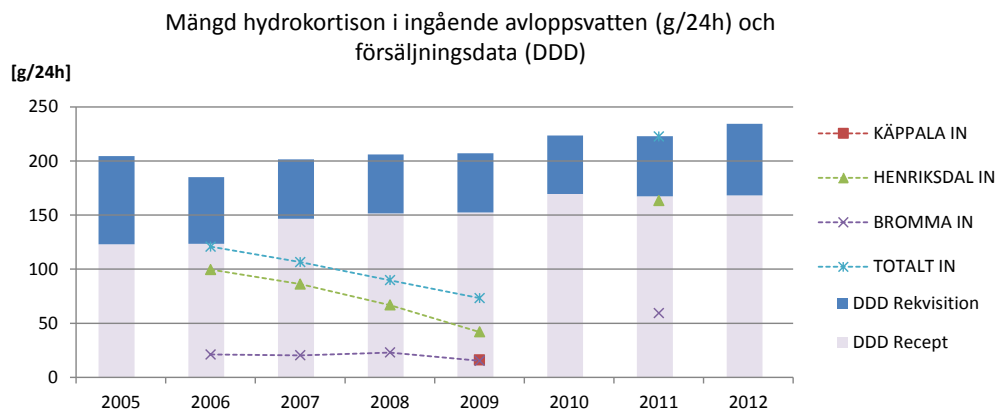
Figur 80. Uppmätta halter av glibenklamid i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.23 Hydrokortison

ATC-kod	A07AE02, C05AA01, D07AA02, D07AA02, D07CA01 (kombinationspreparat)	
Användning	Tillhör gruppen glukokortikoider, som i dagligt tal kallas kortison. Används vid eksem.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Hemmorojder (sedan 2005) - Kortikosteroider för systemiskt bruk (specialiserad vård, 2005) - Öron, näsa och hals/extern otit (i första hand, sedan 2005) - Hud/topikala glukokortikoider (sedan 2005) - Hudmykoser (sedan 2005) - Binjurabarkshormoner/Substitutionsbehandling (sedan 2006) - Anala smärttillstånd (sedan 2011)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 330 371 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 15 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Ingen data	

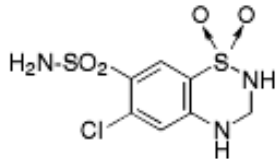
SLL:s mätningar 2005-2012

In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 81
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

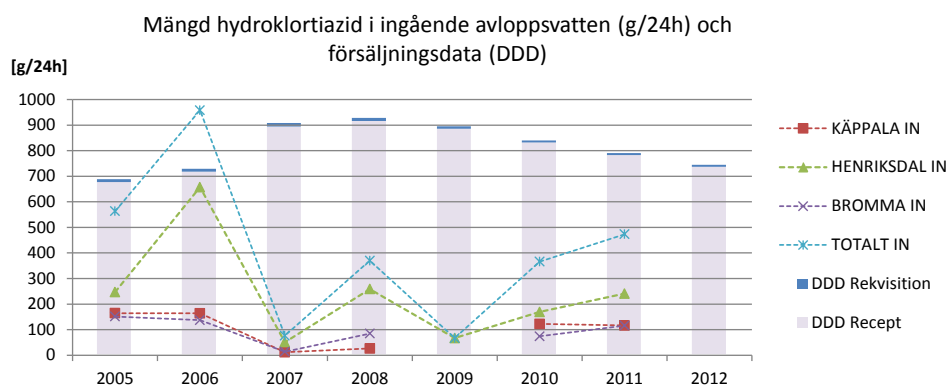
Figur 81. Mängd hydrokortison, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

5.24 Hydroklortiazid

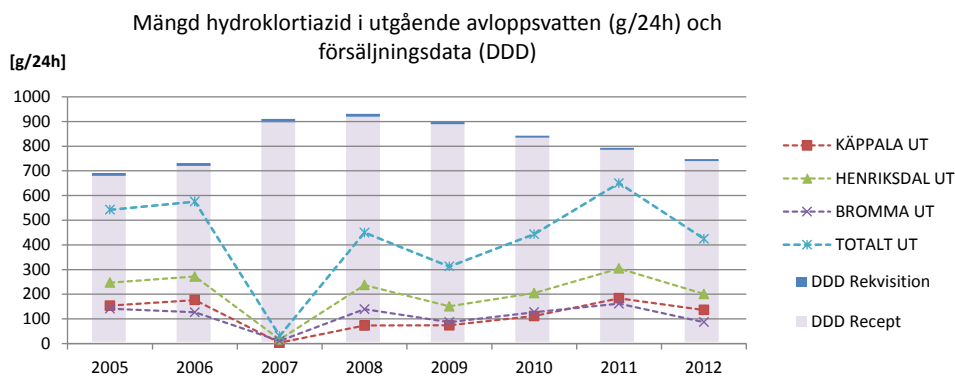
ATC-kod	C03AA03, C03EA01 (kombinationspreparat)	
Användning	Är ett diuretikum (urindrivande medel). Substansen ingår i ett stort antal läkemedel i kombination med blodtryckssänkande substanser.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Symtomatisk hjärtsviktsbehandling (sedan 2005) - Hypertoni/Tiazider (i första hand, sedan 2005) - Vid indikation för reninangiotensinblockad hos patienter med ACE-hammarintolerans (2007-2010)	
Året med störst volym (DDD)	År 2008: 10 142 438 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 8 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	154,9 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

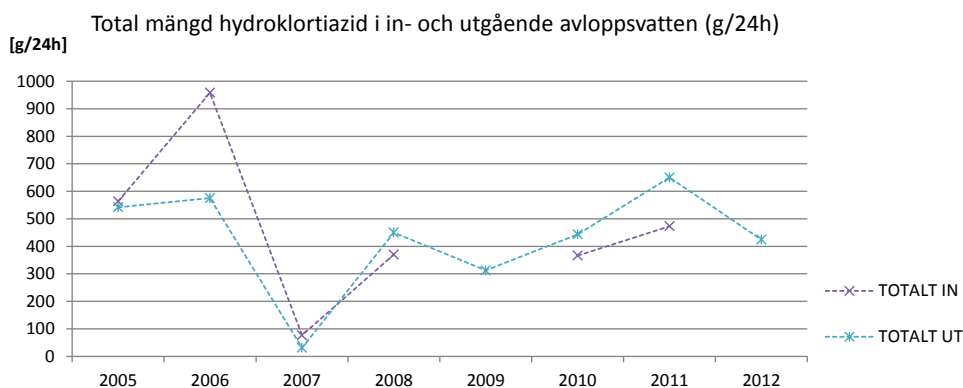
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 82, 83 och 84
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 85

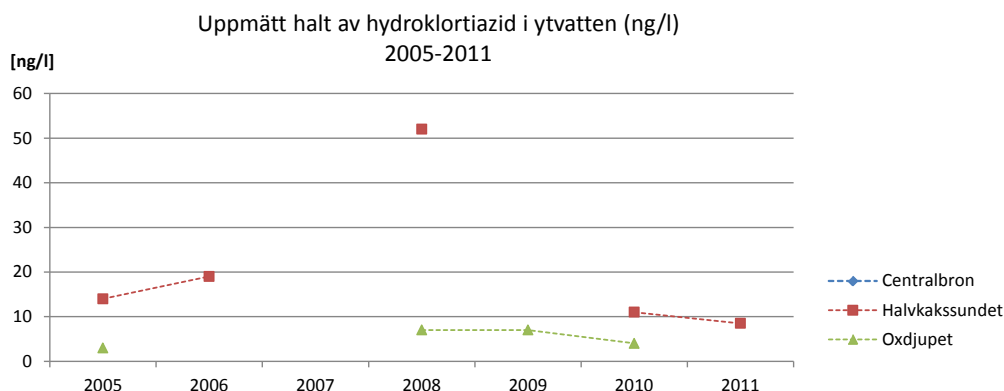
Figur 82. Mängd hydroklortiazid, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 83. Mängd hydroklortiazid, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

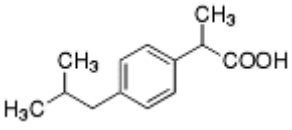

Figur 84. Total mängd hydroklortiazid, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

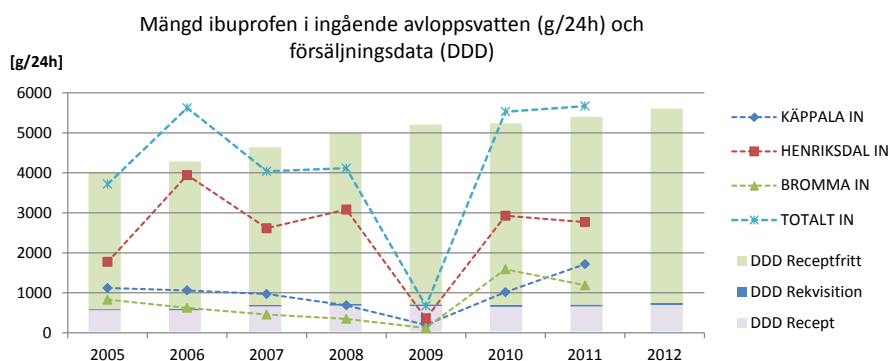
Figur 85. Uppmätta halter av hydroklortiazid i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.25 Ibuprofen

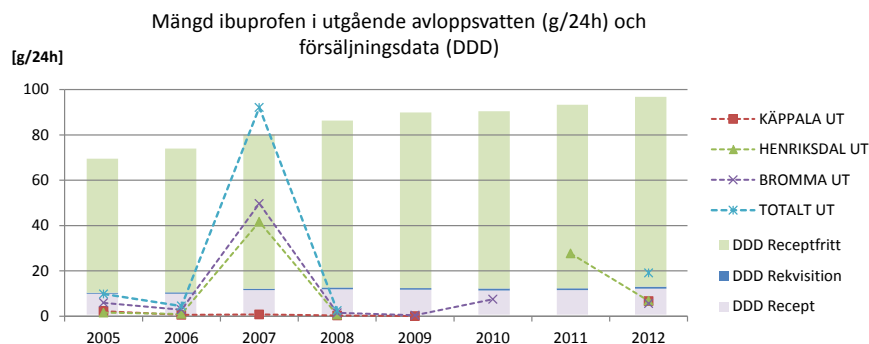
ATC-kod	C01EB16, M01AE01, M02AA13	
Användning	Är ett NSAID-preparat (icke-steroida antiinflammatoriska/antireumatiska läkemedel). Används som febernedsättande, antiinflammatoriskt och smärtstillande.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Smärta i munhålan (i första hand, 2005-2007) - Nociceptiv eller inflammatorisk smärta (sedan 2005) - Behandlingskrävande dysmenorré (2006) - Postoperativ smärta/basbehandling (sedan 2008) - Migrän/anfallsbehandling (för barn, i andra hand, sedan 2010)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 11 932 406 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Totalt: ökning med 40 % Recept och rekvisition: minskat med 28 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	7 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

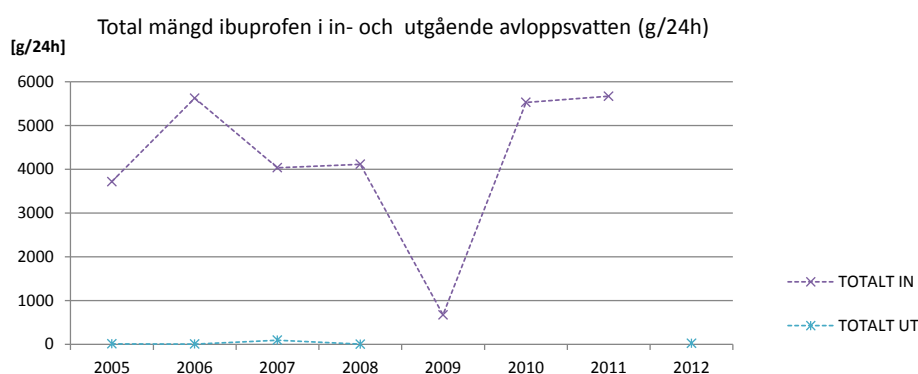
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 86, 87 och 88
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	Figur 89 och 90
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 91

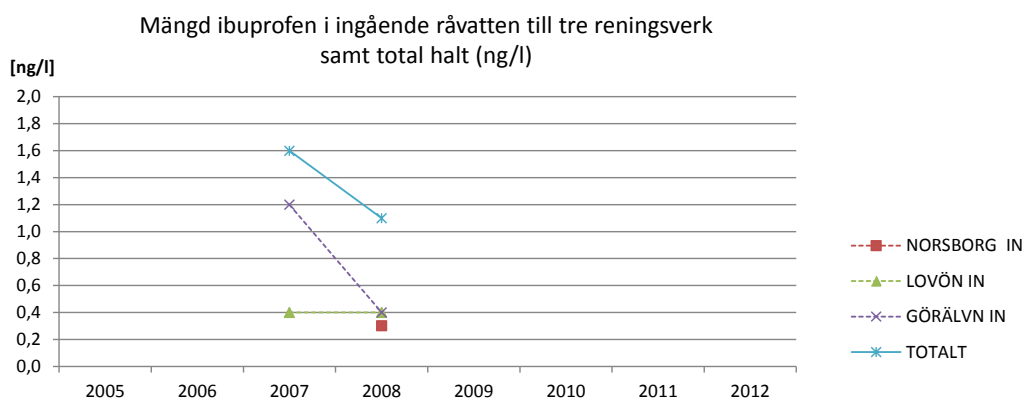
Figur 86. Mängd ibuprofen, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

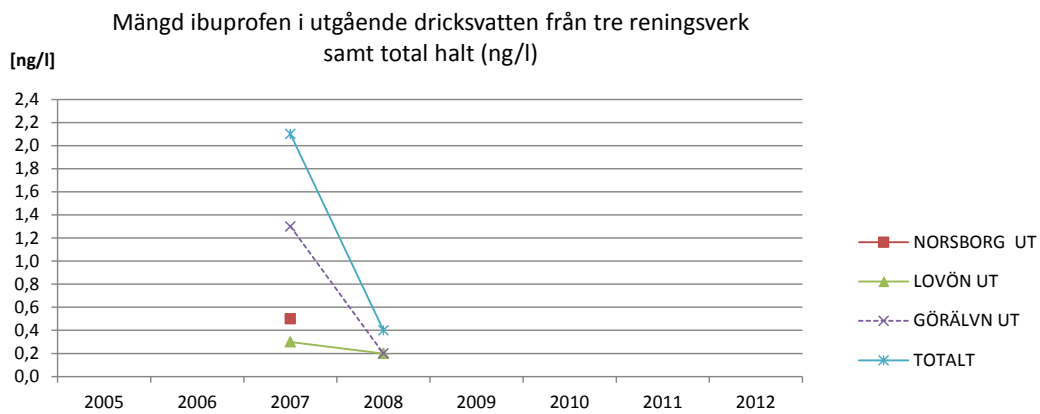
Figur 87. Mängd ibuprofen, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

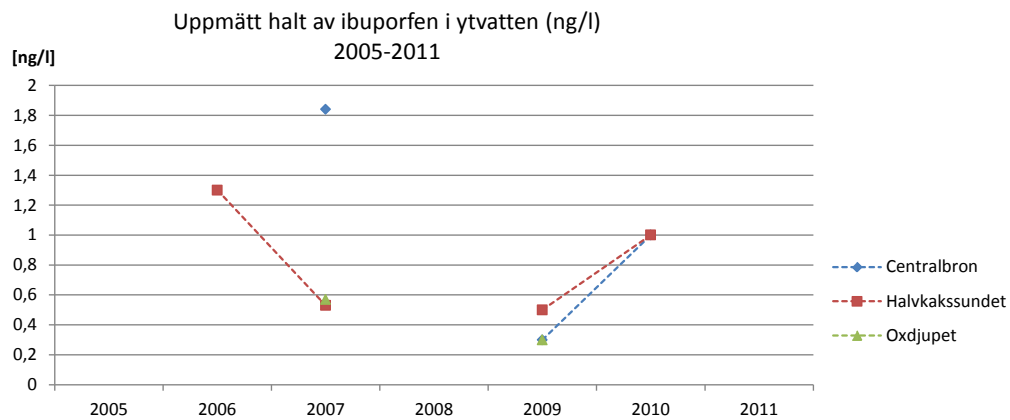
Figur 88. Total mängd ibuprofen, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk.

Figur 89. Uppmätta halter av ibuprofen i inkommande vatten (råvatten) till vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

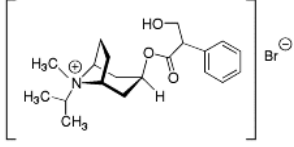

Figur 90. Uppmätta halter av ibuprofen i utgående vatten (dricksvatten) från vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

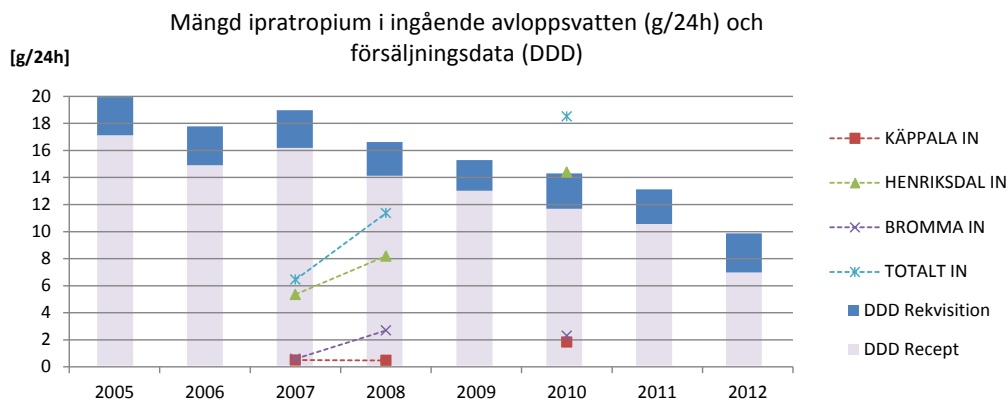
Figur 91. Uppmätta halter av ibuprofen i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.26 Ipratropium

ATC-kod	R01AX03, R02BB01, R03AL02 (kombinationspreparat)	
Användning	Tillhör gruppen bronkvidgande läkemedel och verkar genom att blockera nervsignaler till musklerna runt luftvägarna.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Öron, näsa och hals/ Persisterande icke-allergisk rinit (sedan 2005) - Astma/Medel vid bronkiobstruktion (specialiserad vård, 2005-2006, 2008-2012) - Kronisk obstruktiv lungsjukdom (sedan 2005)	
Året med störst volym (DDD)	År 2005: 1 284 636 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Minskning med 51 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

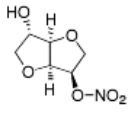
SLL:s mätningar 2005-2012

In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 92
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

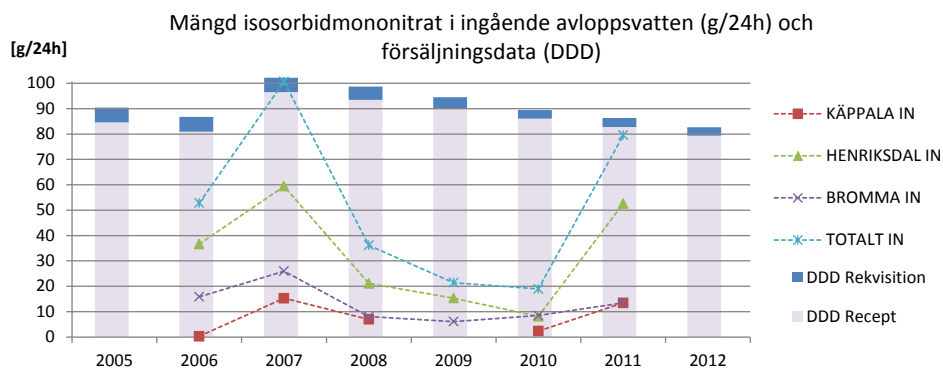
Figur 92. Mängd ipratropium, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

5.27 Isosorbidmononitrat

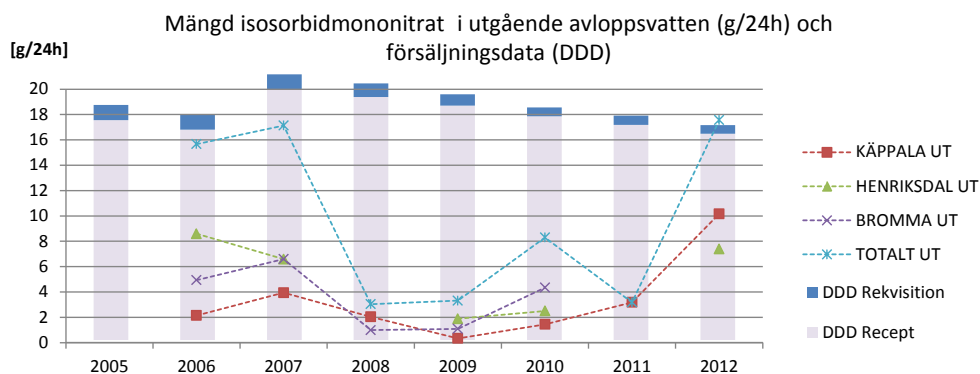
ATC-kod	C01DA08, C01DA14	
Användning	Tillhör en grupp läkemedel som kallas nitrater.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Ischemisk hjärtsjukdom (sedan 2005)	
Året med störst volym (DDD)	År 2007: 6 128 369 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Minskning med 9 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	6,4 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

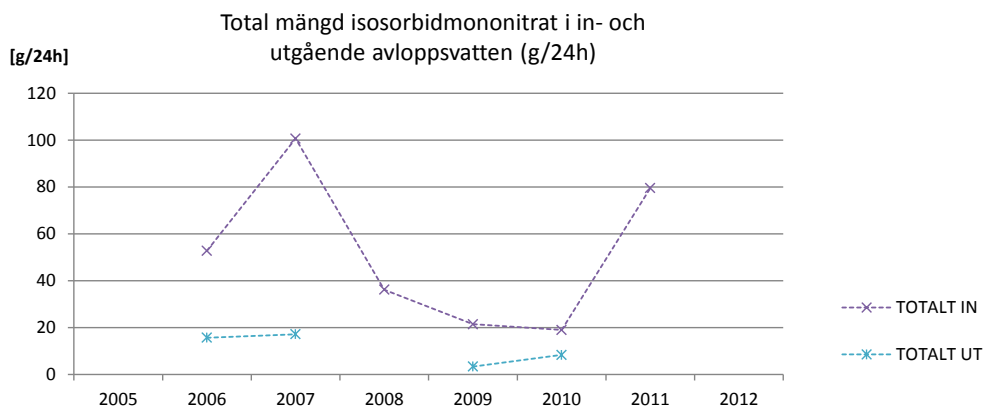
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 93, 94 och 95
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 93. Mängd isosorbidmononitrat, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

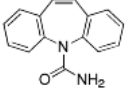

Figur 94. Mängd isosorbidmononitrat, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 95. Total mängd isosorbidmononitrat, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

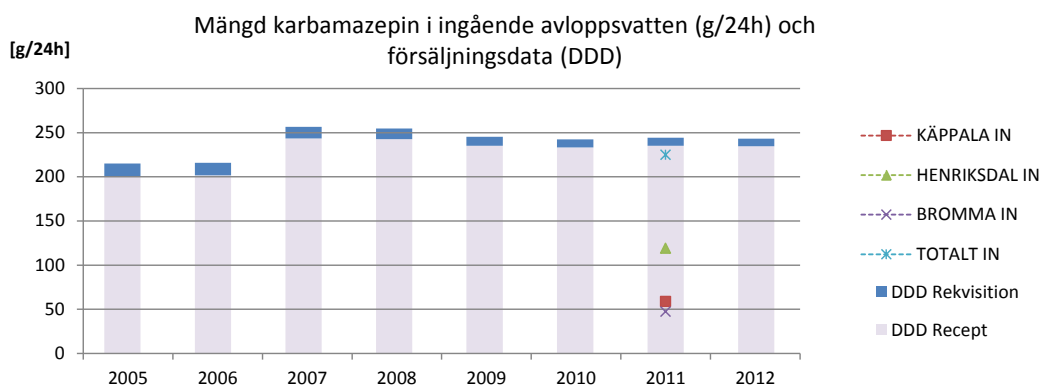
5.28 Karbamazepin

ATC-kod	N03AF01	
Användning	Är ett antiepileptikum.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Epilepsi (sedan 2005, i första hand sedan 2011) - Trigeminusneuralgi (sedan 2005)	
Året med störst volym (DDD)	År 2007: 917 197 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 13 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	79,8 kg	

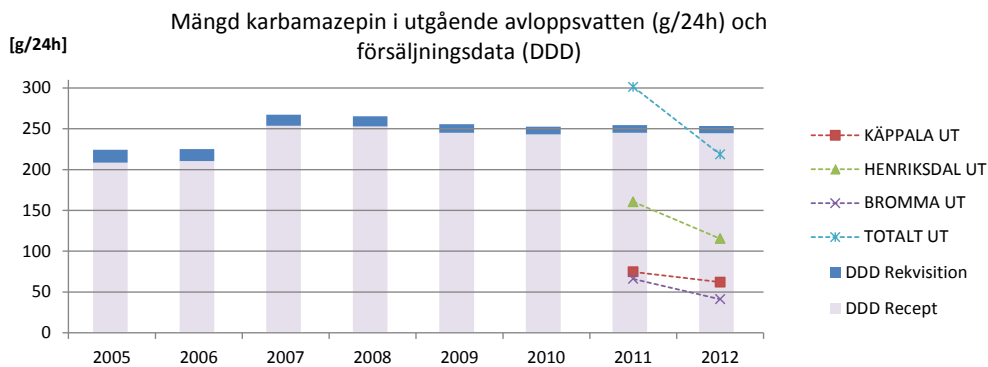
SLL:s mätningar 2005-2012*

In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 96, 97 och 98
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	Figur 99 och 100
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 101

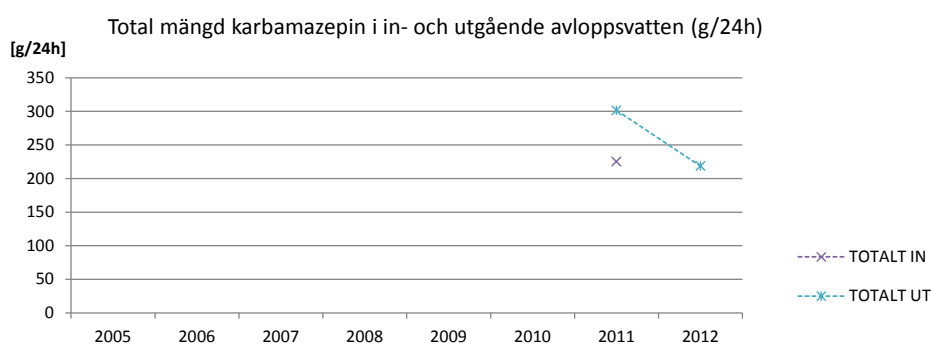
* Denna substans kompletterades till analyslistan år 2009.

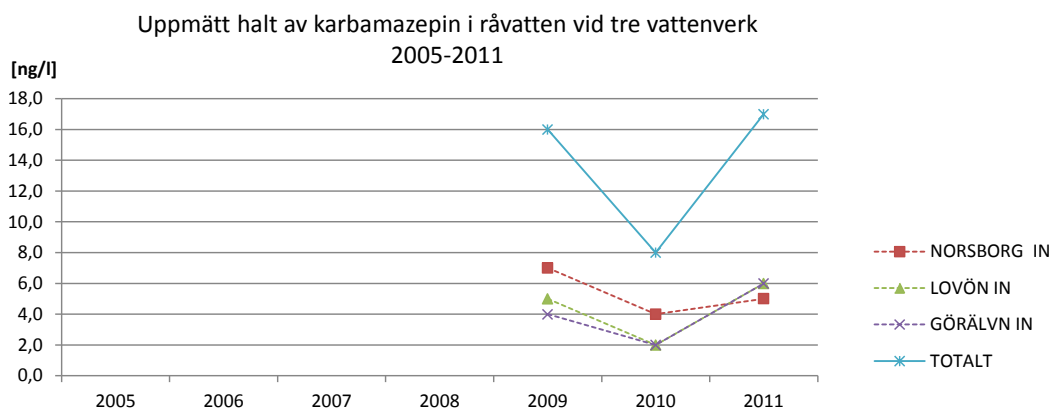
Figur 96. Mängd karbamazepin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

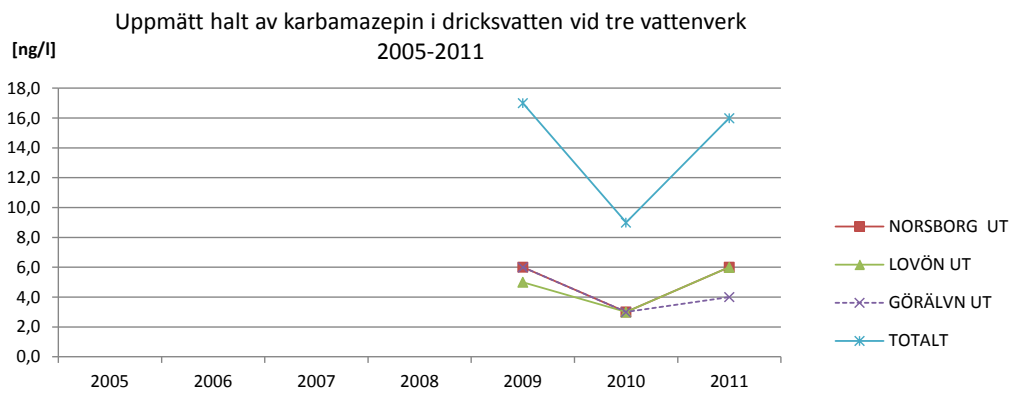
Figur 97. Mängd karbamazepin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

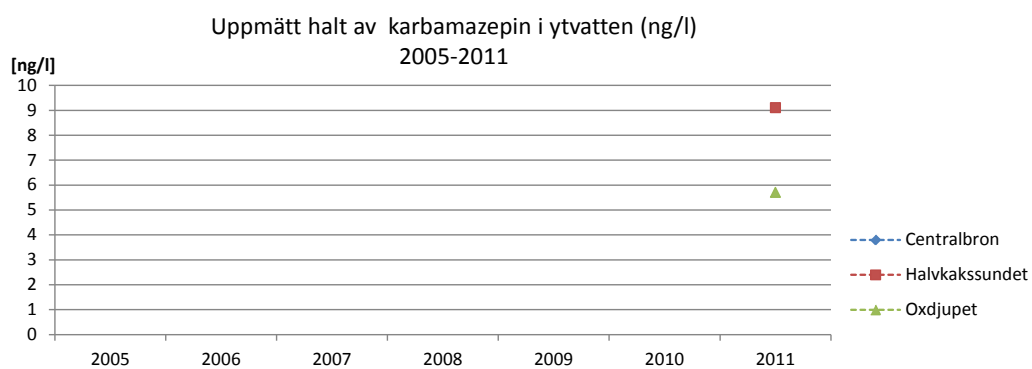
Figur 98. Total mängd karbamazepin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

Figur 99. Uppmätta halter av karbamazepin i inkommande vatten (råvatten) till vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

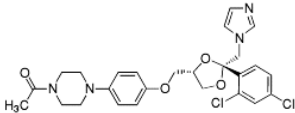

Figur 100. Uppmätta halter av ibuprofen i utgående vatten (dricksvatten) från vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

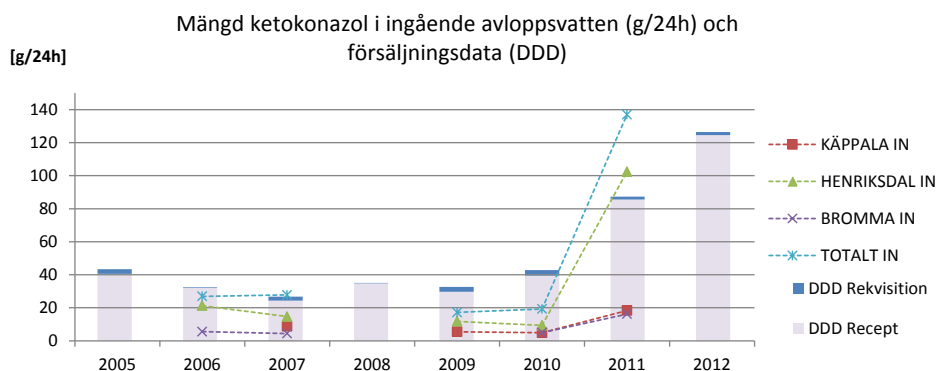
Figur 101. Uppmätta halter av karbamazepin i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.29 Ketokonazol

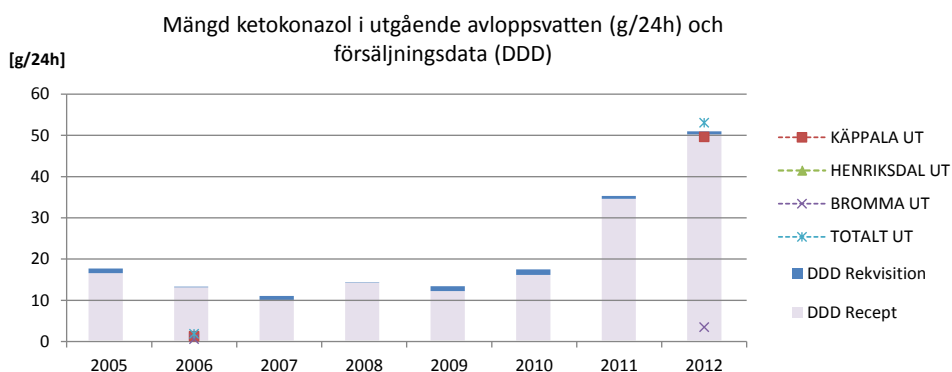
ATC-kod	D01AC08	
Användning	Är ett läkemedel som används lokalt för att behandla svampinfektioner.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Hudmykoser (sedan 2005)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 6881 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 190 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	19,4 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

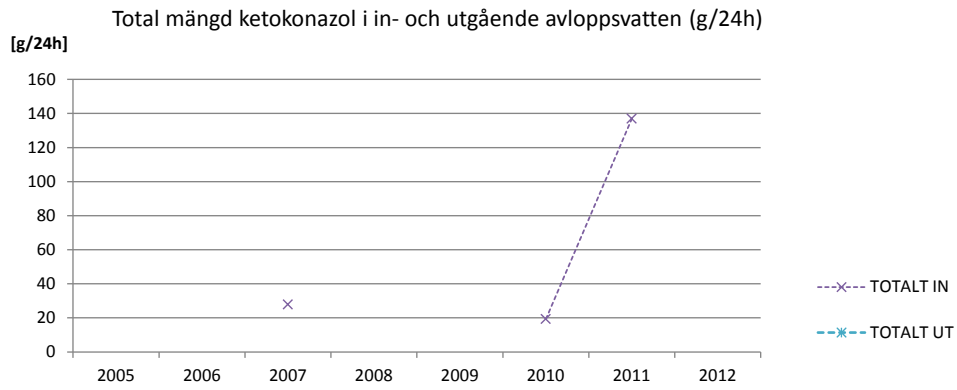
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 102, 103 och 104
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 102. Mängd ketokonazol, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

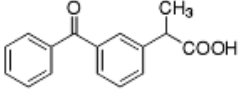

Figur 103. Mängd ketokonazol, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

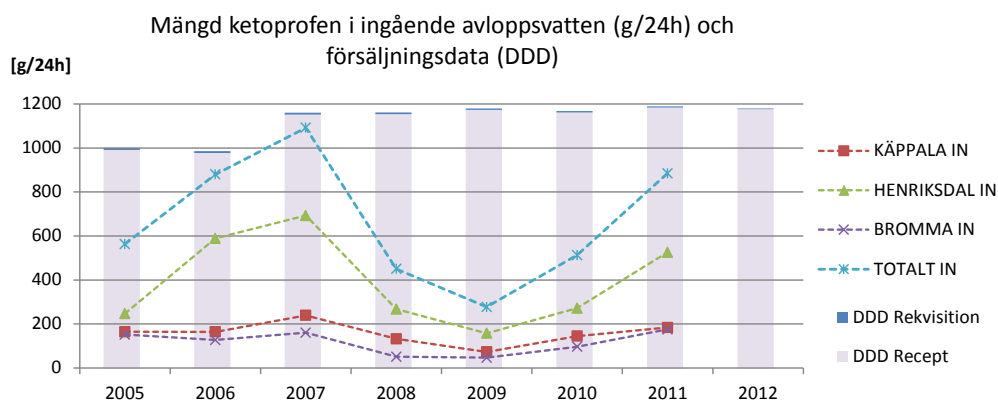
Figur 104. Total mängd ketokonazol, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.30 Ketoprofen

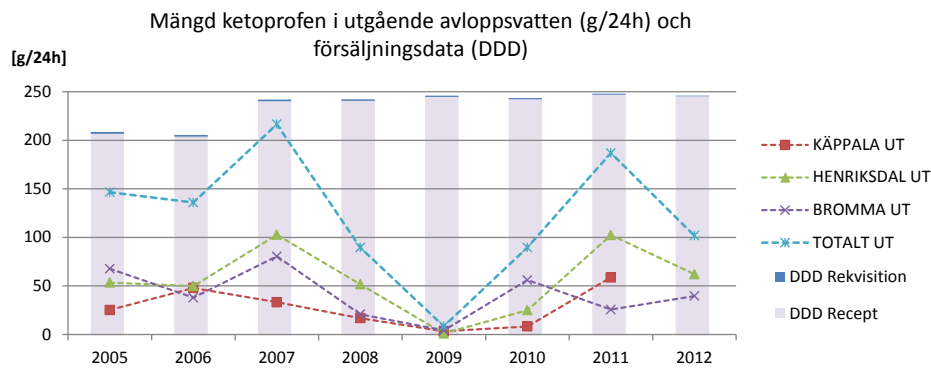
ATC-kod	M01AE03, M02AA10	
Användning	Ett NSAID-läkemedel (icke steroida anti-inflammatoriska/antireumatiska läkemedel), används för behandling av smärta och inflammation.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas inte i Kloka listan.	
Året med störst volym (DDD)	År 2011: 1 602 723 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 18 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	37,1 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

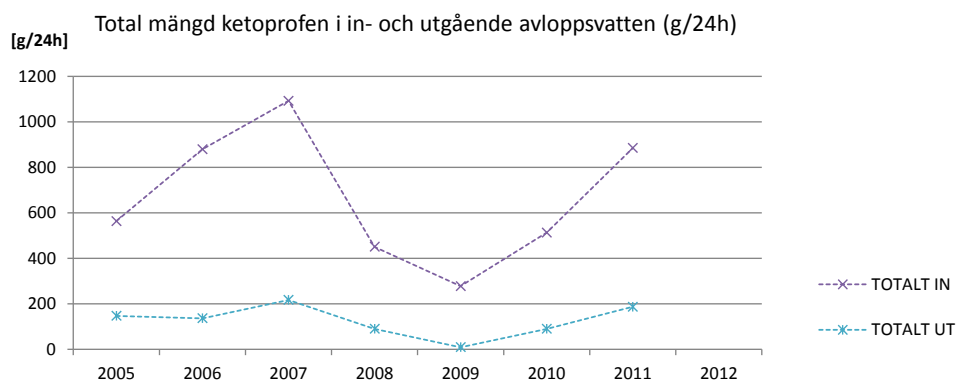
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 105, 106 och 107
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 108

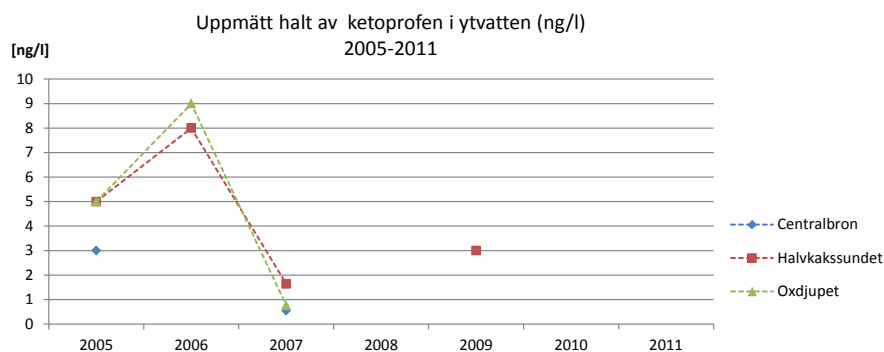
Figur 105. Mängd ketoprofen, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 106. Mängd ketoprofen, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

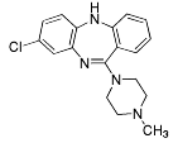

Figur 107. Total mängd ketoprofen, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

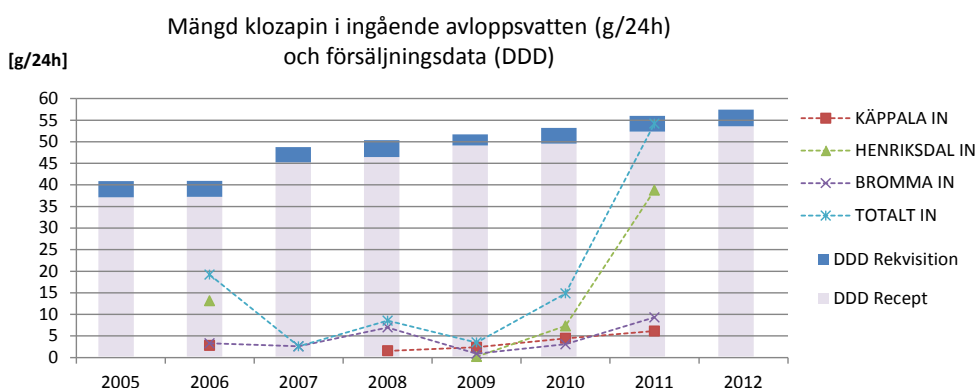
Figur 108. Uppmätta halter av ketoprofen i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.31 Klozapin

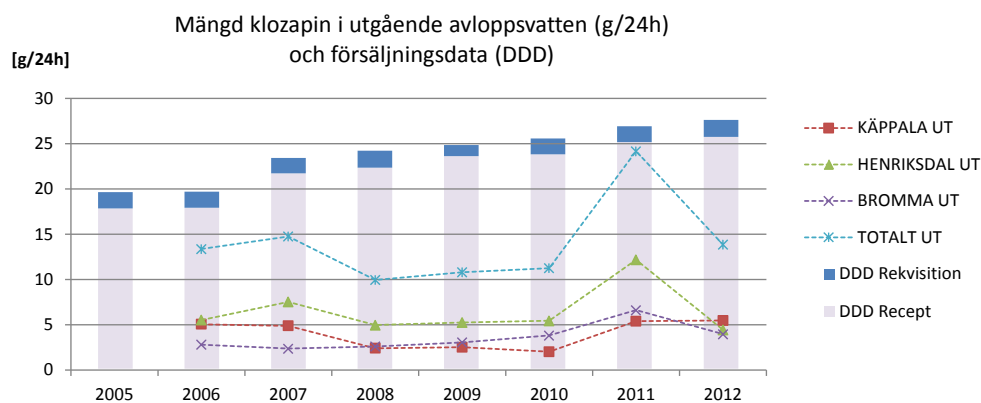
ATC-kod	N05AH02	
Användning	Är ett neuroleptikum och används för att behandla patienter med schizofreni.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Psykos (i tredje hand, 2005-2007) - Psykos (specialiserad vård, i tredje hand, sedan 2008)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 331 945 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 41 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	5,1 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

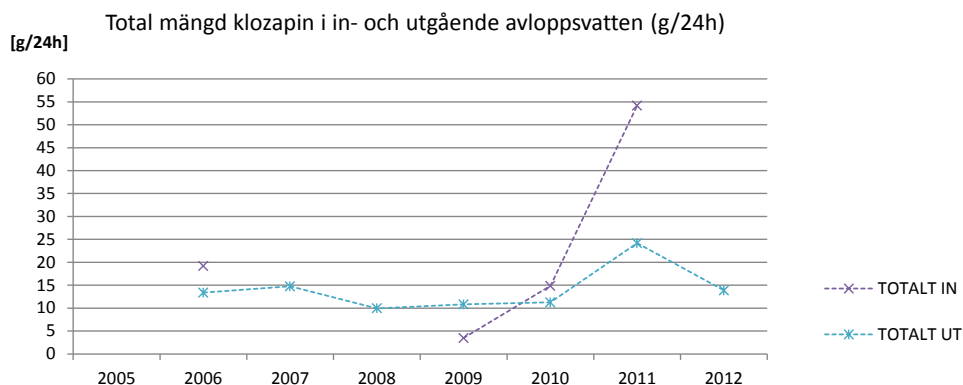
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 109, 110 och 111
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 109. Mängd klozapin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

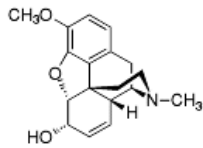

Figur 110. Mängd klozapin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

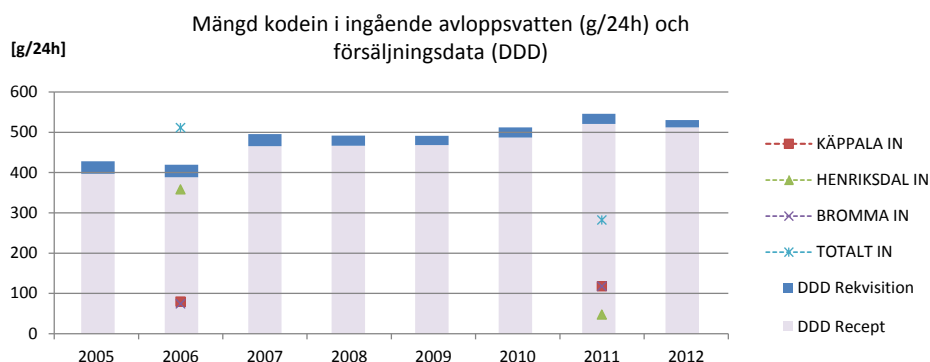
Figur 111. Total mängd klozapin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.32 Kodein

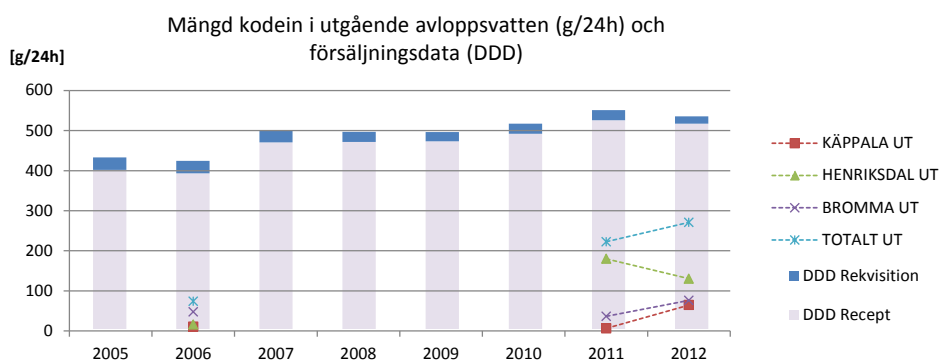
ATC-kod	R05DA04, N02AA59 (kombinationspreparat)	
Användning	Är ett smärtstillande ämne, ett morfinderivat, tillhörande gruppen opioider.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Smärta i munhålan (i andra hand, 2005-2007) - Opioidkänslig nociceptiv smärta (sedan 2005) - Postoperativ vård/vid otillräcklig smärtlindring (2006, 2008-2010)	
Året med störst volym (DDD)	År 2011: 4 659 253 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 24 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	98,9 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

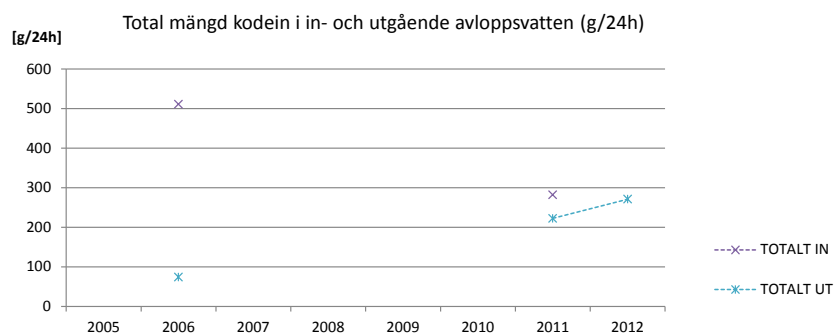
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 112, 113 och 114
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 112. Mängd kodein, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

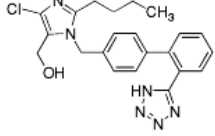

Figur 113. Mängd kodein, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

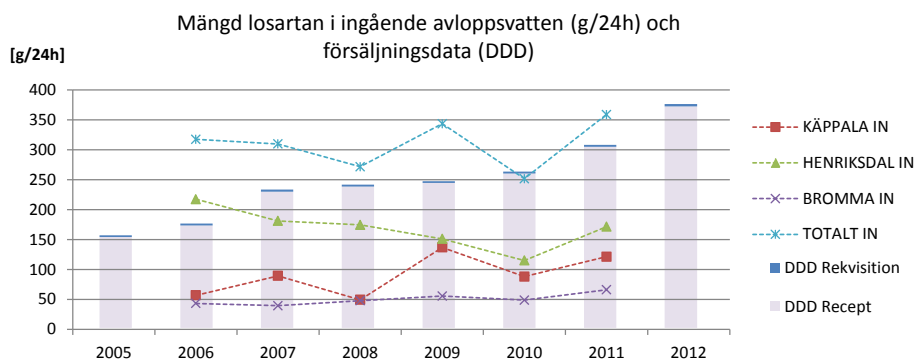
Figur 114. Total mängd kodein, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.33 Losartan

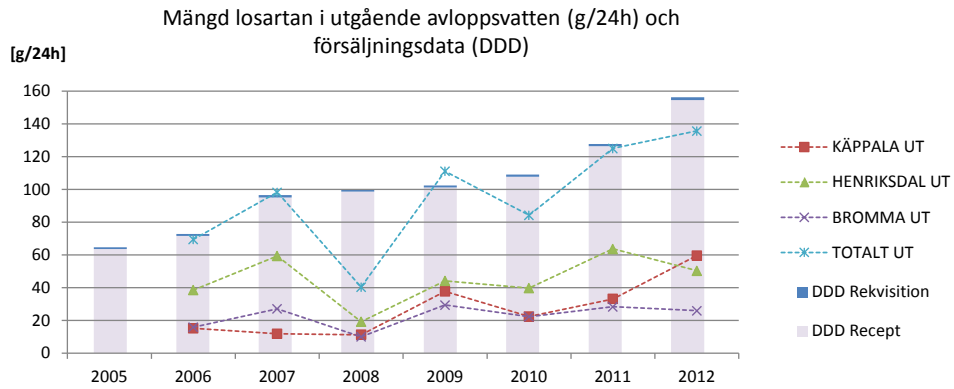
ATC-kod	C09CA01, C09DA01 (kombinationspreparat)	
Användning	Tillhör gruppen angiotensin-receptorblockerare, även kallade angiotensin-2-antagonister och används bland annat mot högt blodtryck och hjärtsvikt.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Hjärtsvikt/ Vid ACE-hämmarintolerans (2005, 2011 - Begränsad subvention, 2012) - Hypertoni/ Vid ACE-hämmarintolerans (2005-2007, 2009-2010, 2011 - Begränsad subvention, 2012) - Njursjukdom (specialiserad vård, i första hand, 2005-2007, i andra hand, 2009-2010, ej gradering, 2011-2012)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 12 246 503 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 142 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	49,5 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

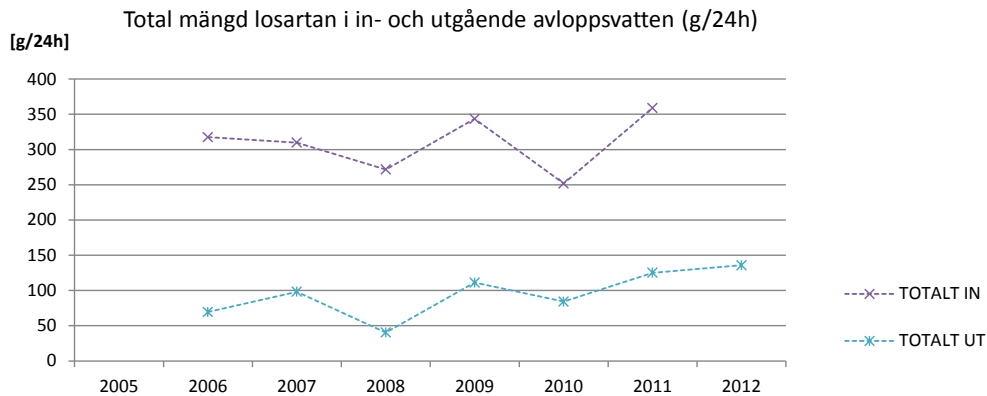
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 115, 116 och 117
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 118

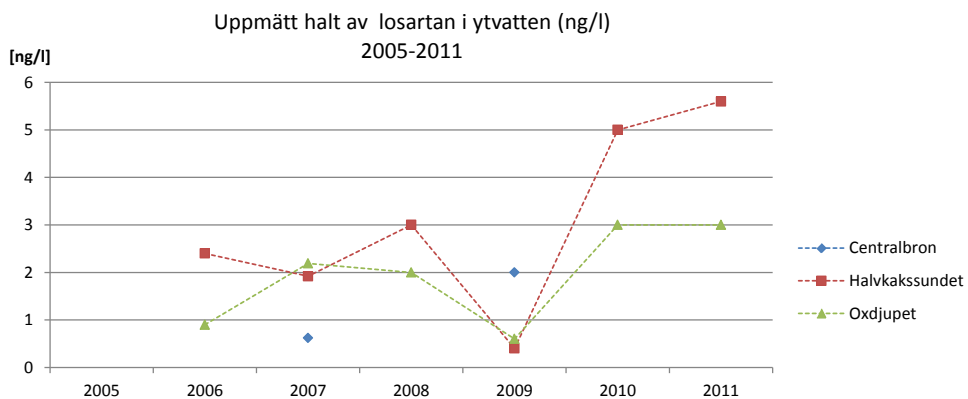
Figur 115. Mängd losartan, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 116. Mängd losartan, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, anggett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 117. Total mängd losartan, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

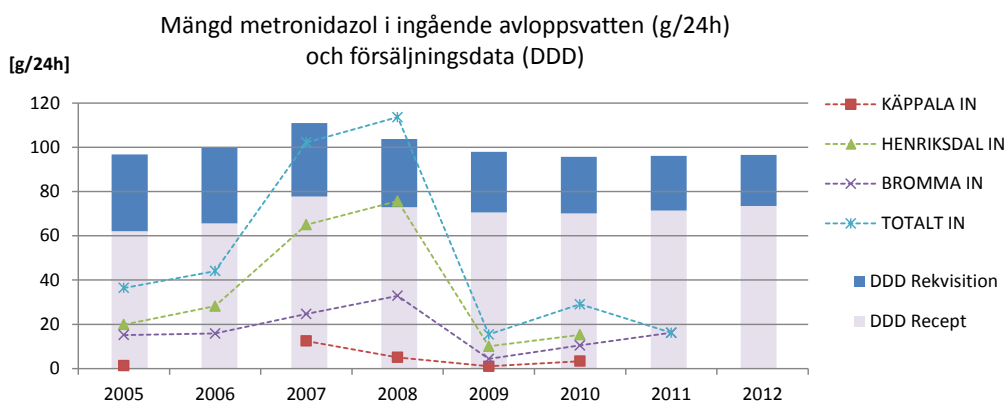
Figur 118. Uppmätta halter av losartan i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.34 Metronidazol

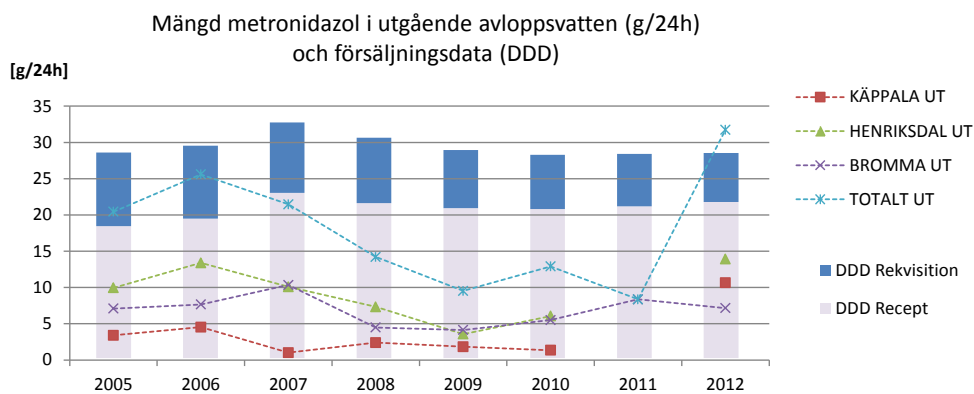
ATC-kod	A01AB17, D06BX01, G01AF01, J01XD01, P01AB01	
Användning	Är ett antibiotikum som tillhör en grupp som kallas nitroimidazoler, är verksamt mot bakterier som inte tål luftens syre (anaeroba bakterier).	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Helicobacter pylori-associerad ulcussjukdom (i första hand, 2005-2006, utan rangordning, 2007-2012) - Vaginoser (2005-2007, 2009, 2011-2012) - Orofaciala infektioner (2005) - Infektioner (sedan 2005) - Infektioner/övriga antibakteriella medel (specialiserad vård, 2005-2006, 2008-2012) - Rosacea (2005-2006)	
Året med störst volym (DDD)	År 2007: 206 936 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Minskning med 0,2 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	11,6 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

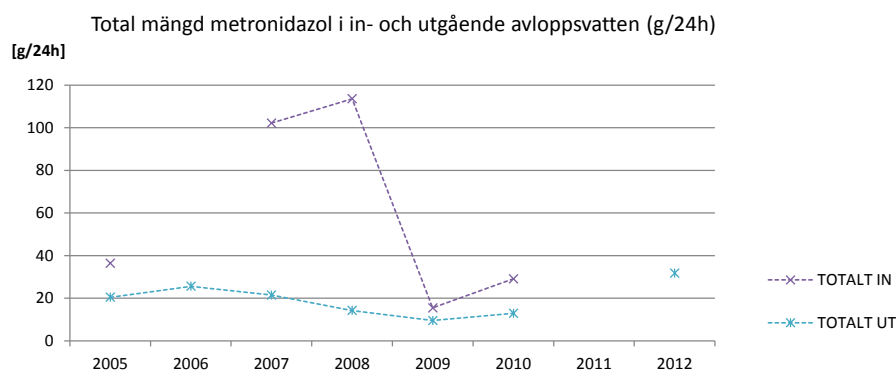
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 119, 120 och 121
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och yterskärgården	Figur 122

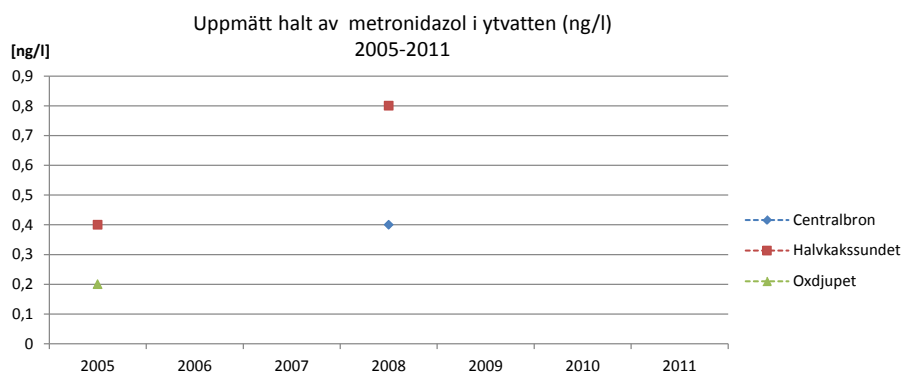
Figur 119. Mängd metronidazol, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 120. Mängd metronidazol, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 121. Total mängd metronidazol, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

Figur 122. Uppmätta halter av metronidazol i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

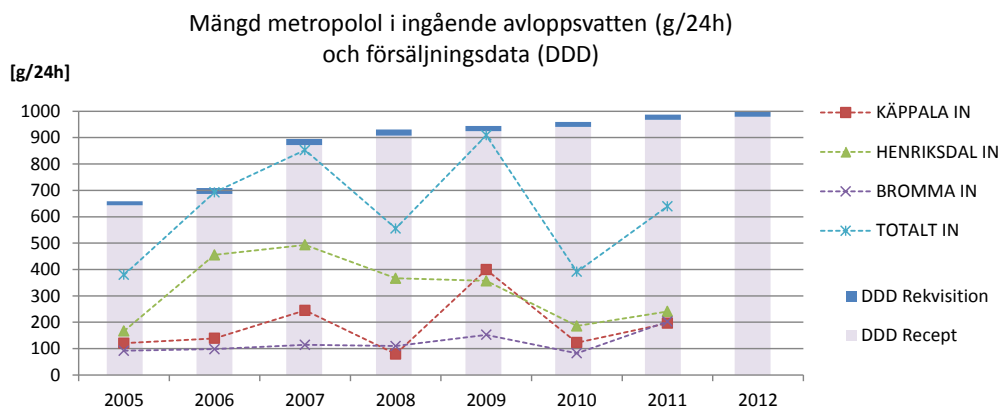
5.35 Metoprolol

ATC-kod	C07AB02, C07FB02 (kombinationspreparat)	

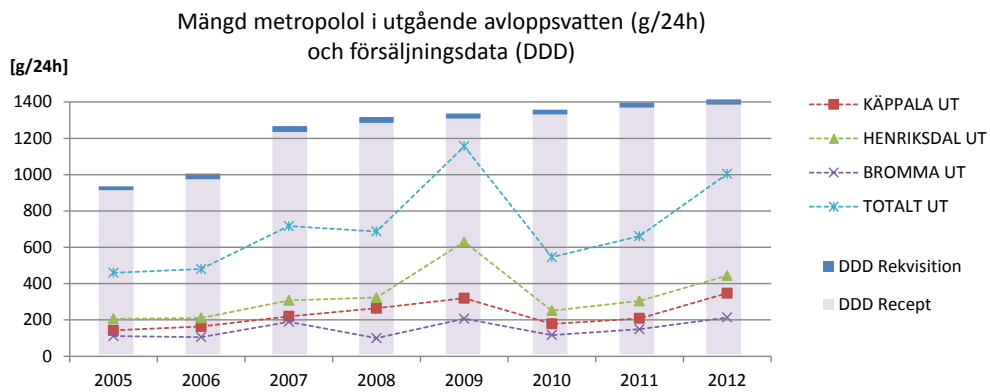
Användning	Tillhör gruppen betablockerare och kan bland annat användas mot högt blodtryck.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Ischemisk hjärtsjukdom/Angina pectoris (sedan 2005) - Ischemisk hjärtsjukdom/Sekundärprofylax efter hjärtinfarkt (sedan 2005) - Förmaksflimmer, förmaksfladder (specialiserad vård, 2005-2006, 2008-2012) - Hypertoni (i andra hand, 2005-2009, 2011-2012) - Migrän/profylaktisk behandling (sedan 2005) - Hjärtsvikt/Måttlig hjärtsvikt (sedan 2006)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 14 307 045 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 52 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	366,6 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

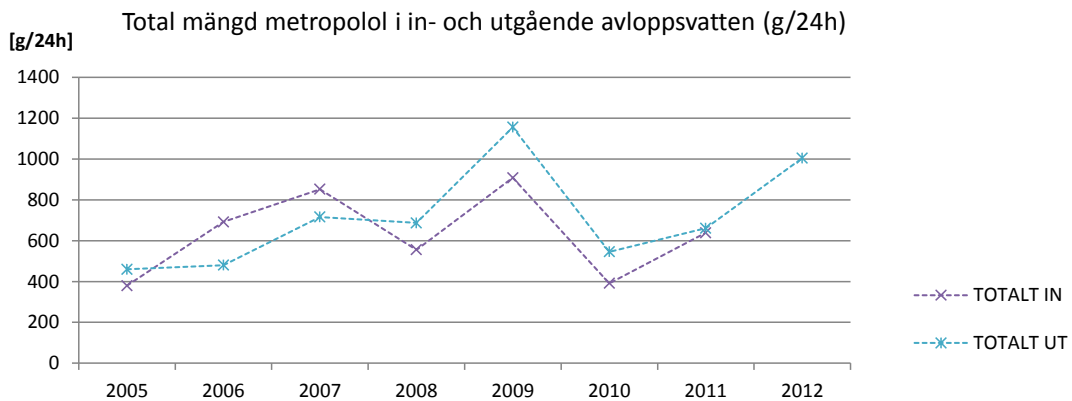
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 123, 124 och 125
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	Figur 126 och 127
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 128

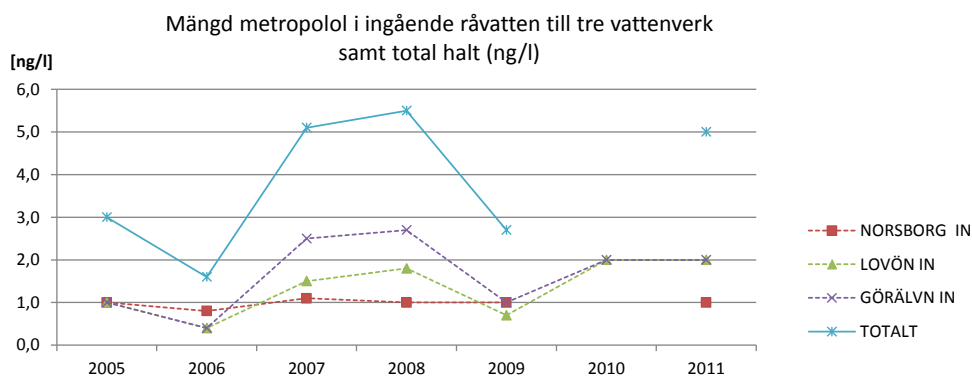
Figur 123. Mängd metoprolol, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

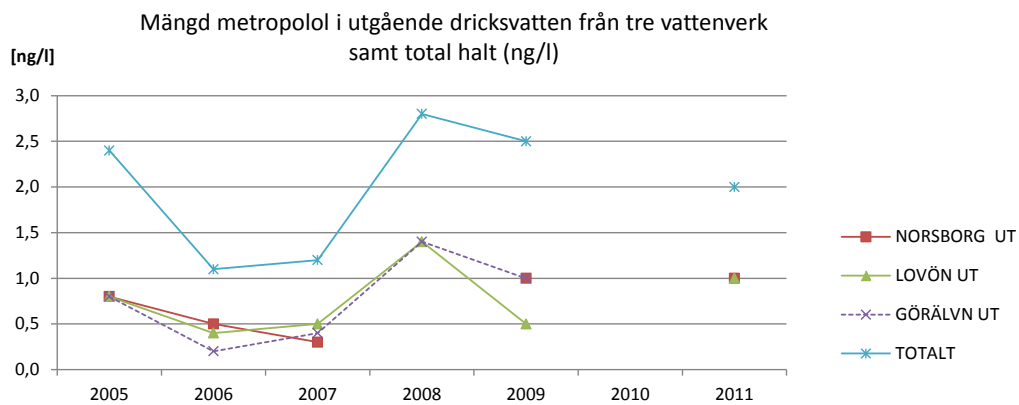
Figur 124. Mängd metoprolol, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

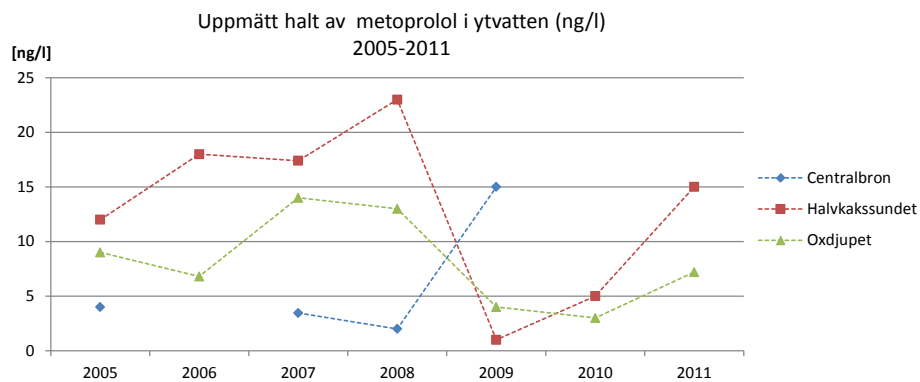
Figur 125. Total mängd metoprolol, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

Figur 126. Uppmätta halter av metoprolol i inkommande vatten (råvatten) till vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

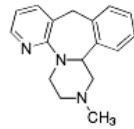

Figur 127. Uppmätta halter av metoprolol i utgående vatten (dricksvatten) från vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

Figur 128. Uppmätta halter av metoprolol i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

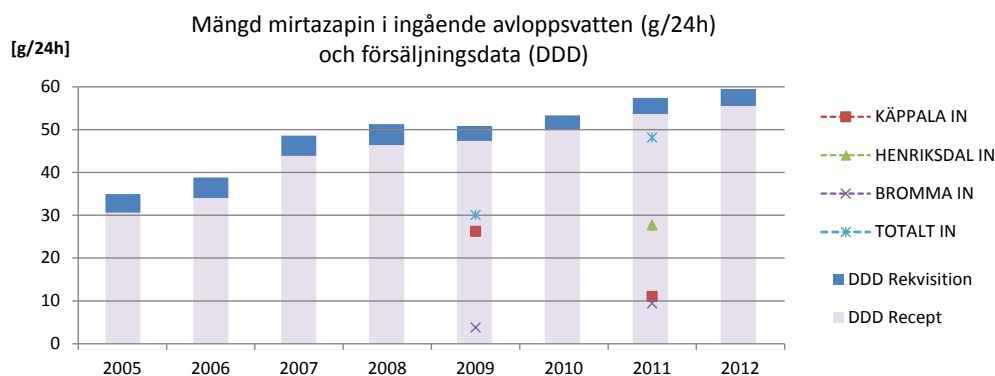
5.36 Mirtazapin

ATC-kod	N06AX11	
Användning	Är ett antidepressivt läkemedel av typen NaSSA (noradrenergt och specifikt serotonergt antidepressiva läkemedel).	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Depression (i andra hand, sedan 2005) - Läkemedelsrekommendationer till äldre/depression (i andra hand, sedan 2011)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 3 534 372 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 71 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	13,1 kg	

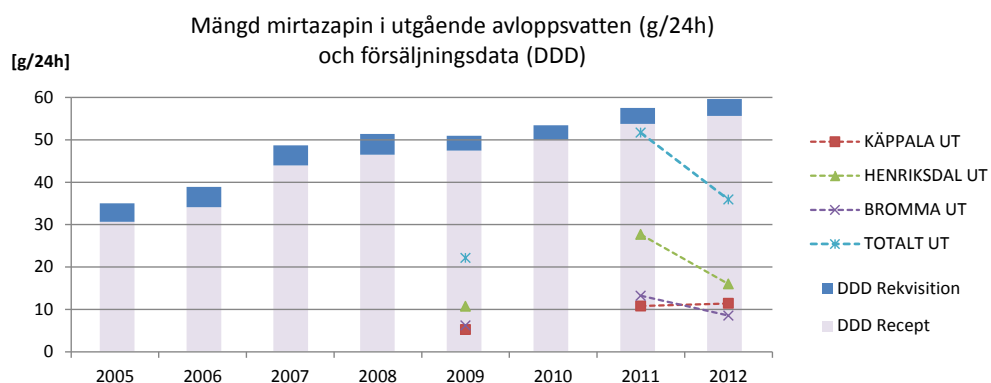
SLL:s mätningar 2005-2012*

In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 129, 130 och 131
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

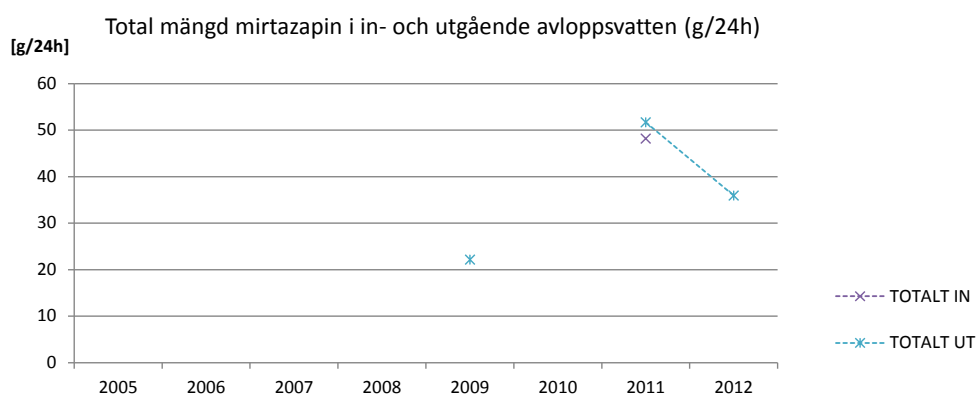
* Denna substans kompletterades till analyslistan år 2009.

Figur 129. Mängd mirtazapin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

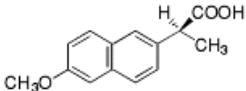

Figur 130. Mängd mirtazapin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

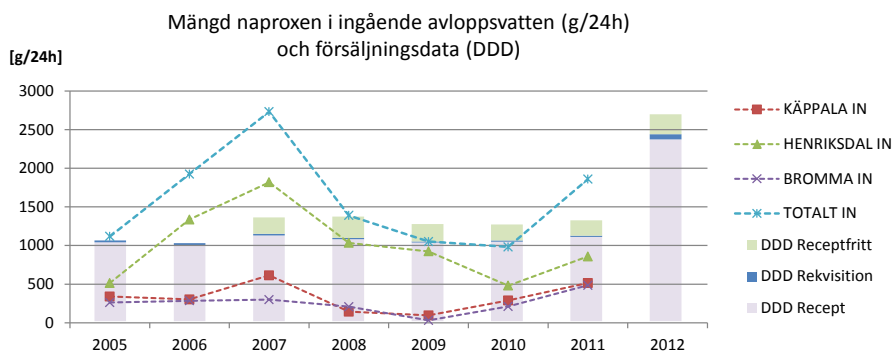
Figur 131. Total mängd mirtazapin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.37 Naproxen

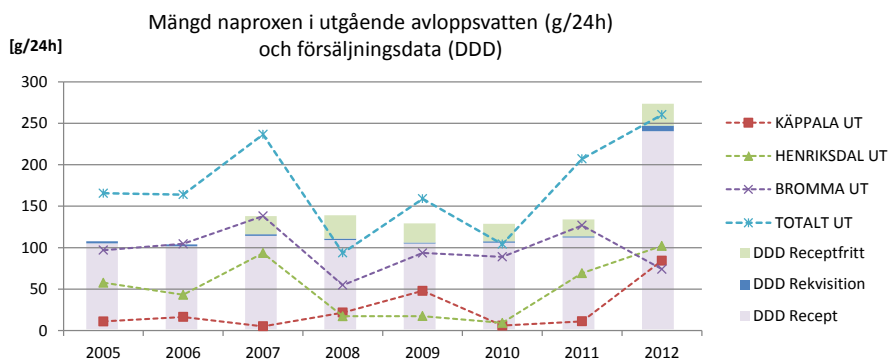
ATC-kod	M01AE02, M01AE52 (kombinationspreparat)	
Användning	Ett NSAID-läkemedel (icke steroida anti-inflammatoriska/antireumatiska läkemedel), används för behandling av smärta och inflammation.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Migrän (i andra hand, sedan 2005) - Nociceptiv eller inflammatorisk smärta (2005) - Behandlingskrävande dysmenorré (sedan 2006) - Nociceptiv eller inflammatorisk smärta/långtidsbehandling (2010-2011) - Nociceptiv smärta/COX-hämmare (i första hand, sedan 2012)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 5 196 630 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Totalt: ökning med 156 % Recept och rekvisition: ökning med 132 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	95 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

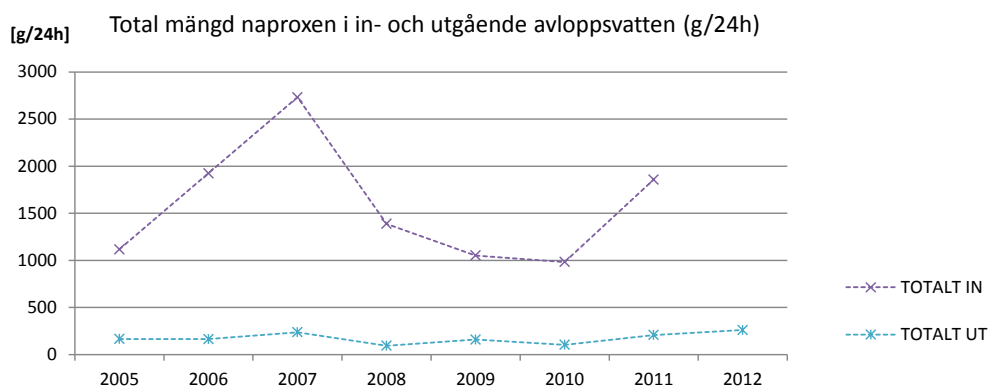
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 132, 133 och 134
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	Figur 135 och 136
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 137

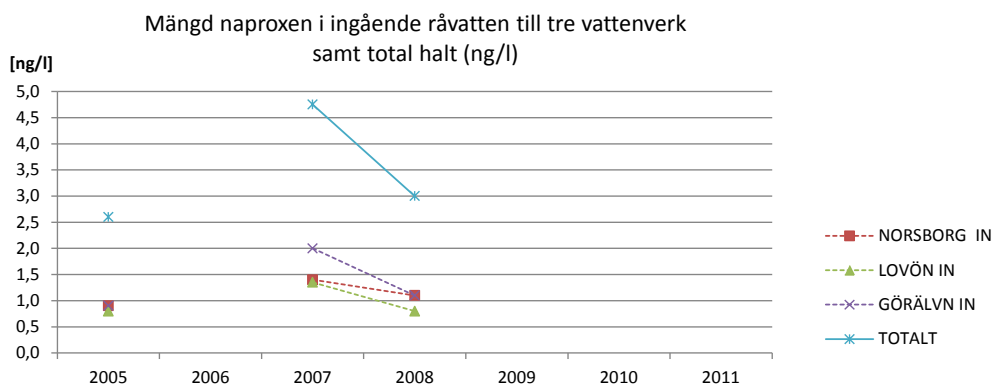
Figur 132. Mängd naproxen, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

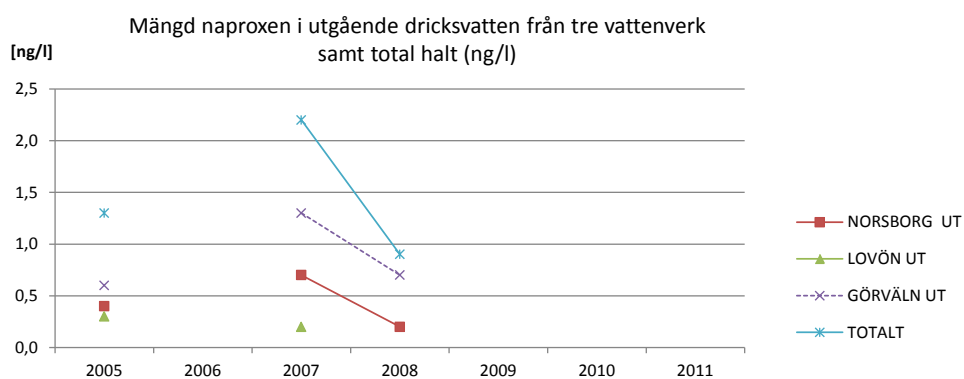
Figur 133. Mängd naproxen, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

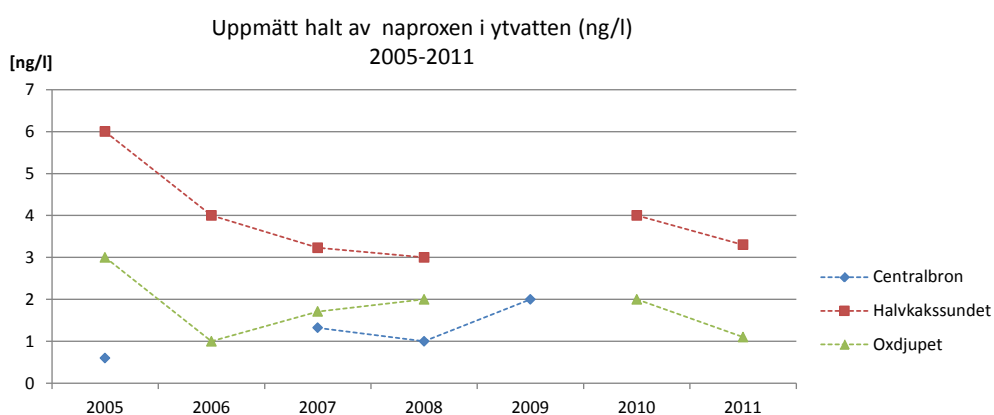
Figur 134. Total mängd naproxen, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

Figur 135. Uppmätta halter av naproxen i inkommande vatten (råvatten) till vattenverken Norsborg, Lovön och Görälvn under perioden 2005-2011.

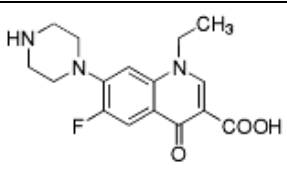

Figur 136. Uppmätta halter av naproxen i utgående vatten (dricksvatten) från vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

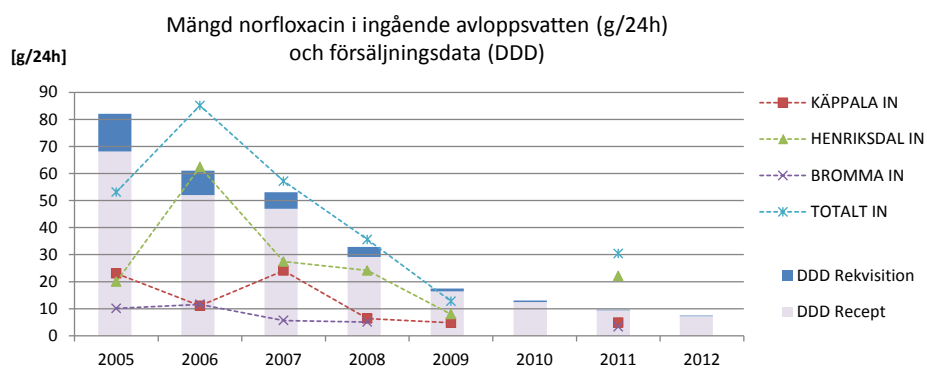
Figur 137. Uppmätta halter av naproxen i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.38 Norfloxacin

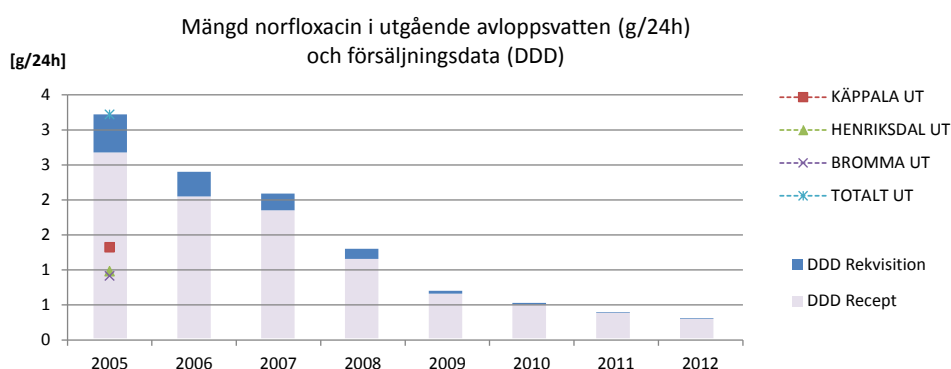
ATC-kod	J01MA06	
Användning	Är ett antibiotikum som hör till gruppen fluorokinoloner.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas inte i Kloka Listan.	
Året med störst volym (DDD)	År 2005: 203 552 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Minskning med 91 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

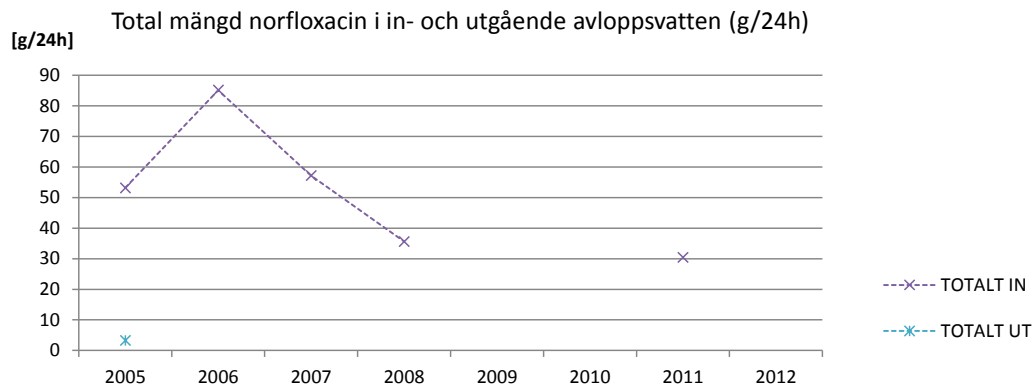
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 138, 139 och 140
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 138. Mängd norfloxacin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

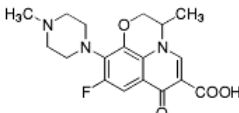

Figur 139. Mängd norfloxacin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

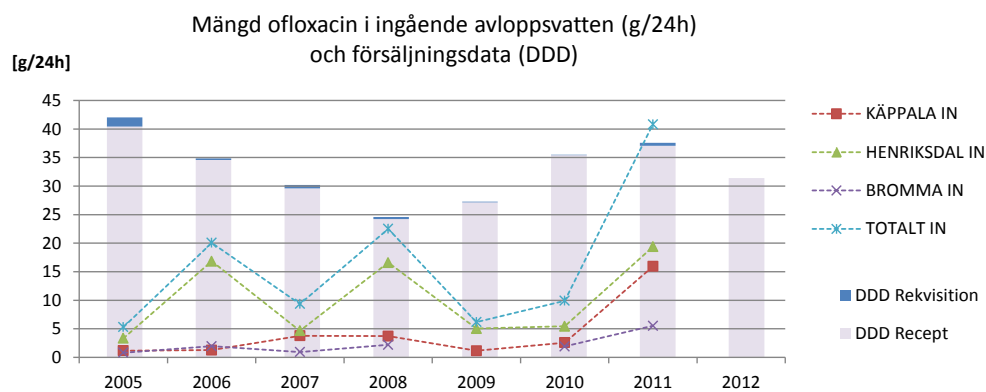
Figur 140. Total mängd norfloxacin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.39 Ofloxacin

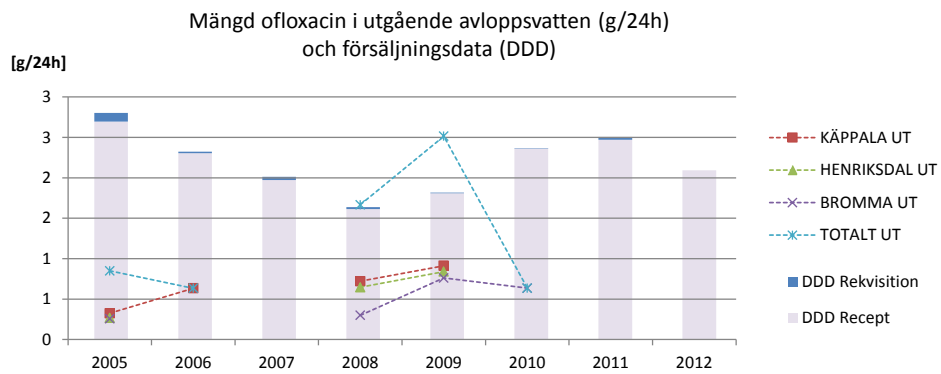
ATC-kod	J01MA01	
Användning	Är ett antibiotikum som hör till gruppen fluorokinoloner.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas inte i Kloka Listan.	
Året med störst volym (DDD)	År 2005: 6 692 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Minskning med 25 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

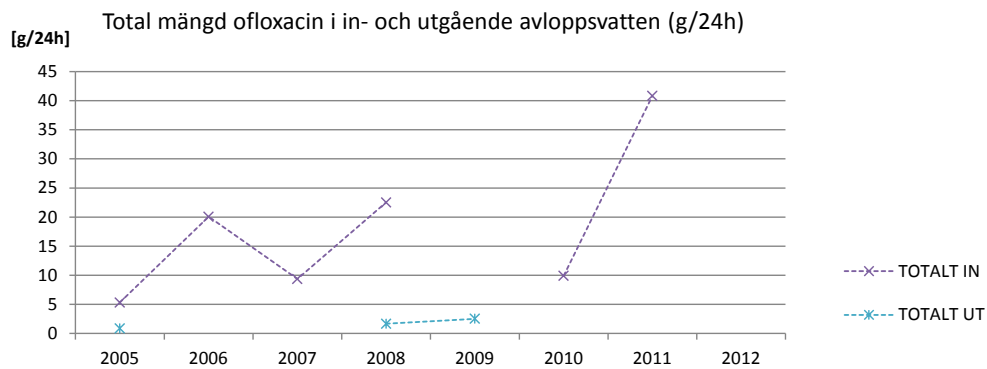
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 141, 142 och 143
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 141. Mängd ofloxacin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

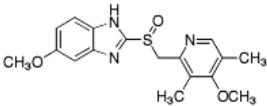

Figur 142. Mängd ofloxacin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

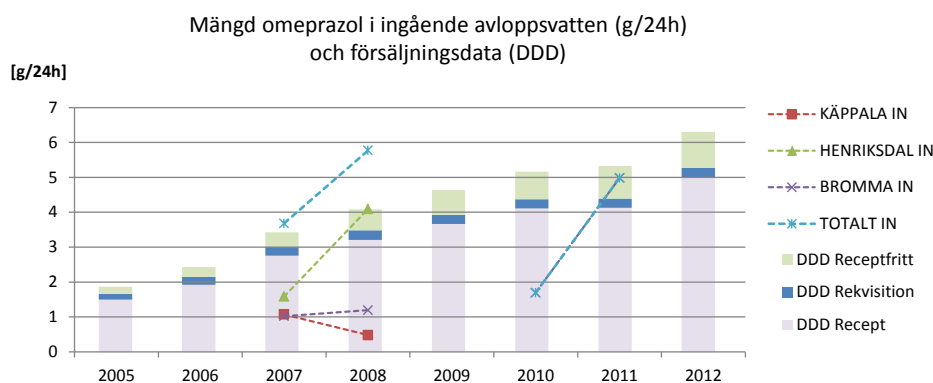
Figur 143. Total mängd ofloxacin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.40 Omeprazol

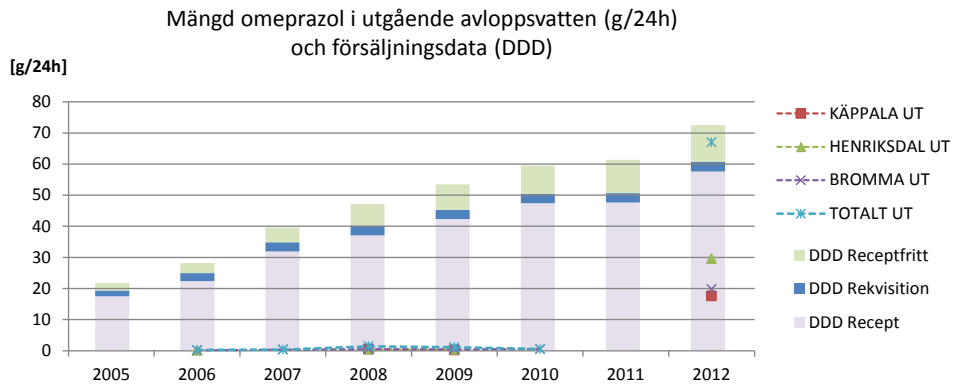
ATC-kod	A02BC01	
Användning	Tillhör en grupp läkemedel som kallas för protonpumpshämmare. Minskar produktionen av magsyra.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Gastroesofageal refluxsjukdom (sedan 2005) - Ulcussjukdom (sedan 2005) - Helicobacter pylori-associerad ulcussjukdom (vid terapivikt, 2005, i första hand, 2006) - Ulcusprofylax vid behandling med NSAID (2005-2006) - Ulcusprofylax vid behandling med COX-hämmare (sedan 2007) - Profylax och behandling av ulcussjukdom (specialiserad vård, 2008-2009) - Ulcussjukdom/HP-associerat duodenal- och ventrikelulcus (sedan 2011)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 24 746 895 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Totalt: ökning med 236 % Recept och rekvisition: ökning med 216 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	24,5 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

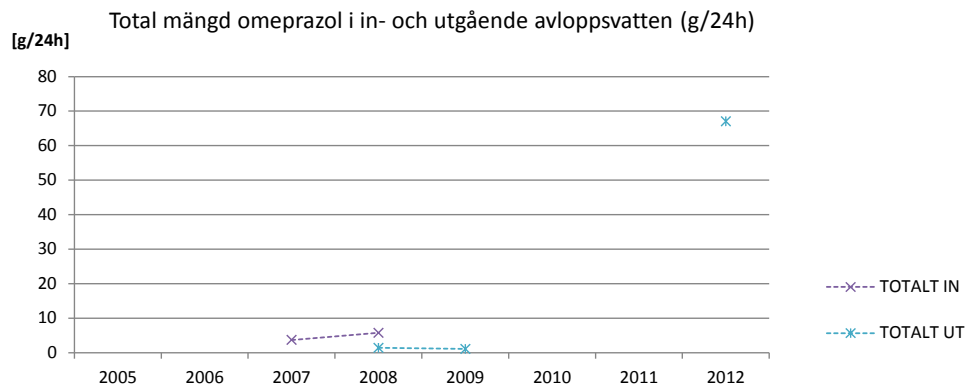
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 144, 145 och 146
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 144. Mängd omeprazol, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

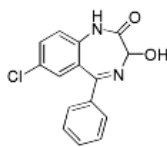

Figur 145. Mängd omeprazol, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

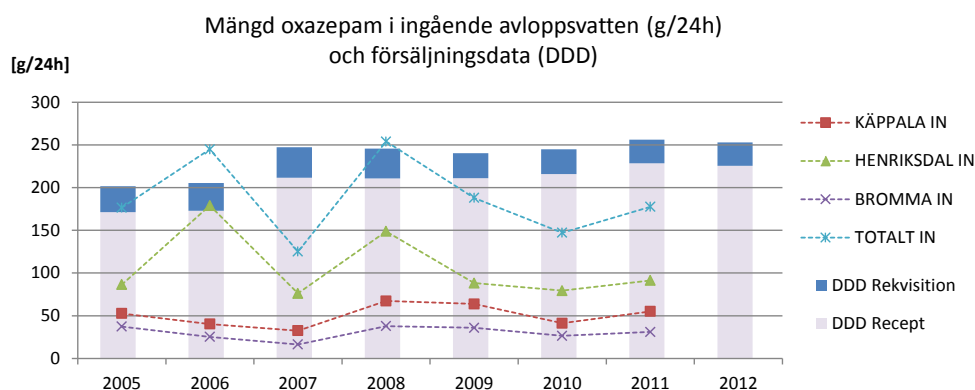
Figur 146. Total mängd omeprazol, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.41 Oxazepam

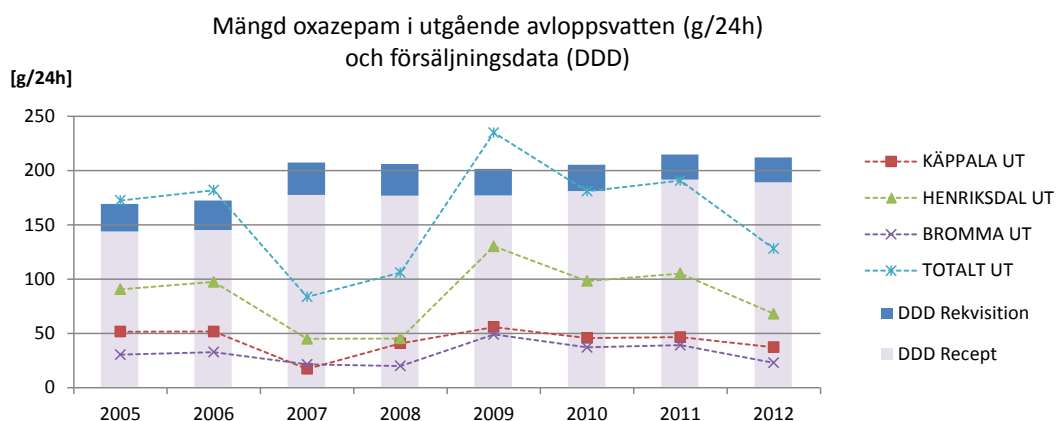
ATC-kod	N05BA04	
Användning	Är ett ångestdämpande och lugnande läkemedel som tillhör gruppen bensodiazepiner.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Ångest – tillfällig (sedan 2005) - Alkoholsjukdomar (sedan 2005) - Ångest hos äldre (sedan 2005)	
Året med störst volym (DDD)	År 2011: 1 907 689 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 25 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	46,8 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

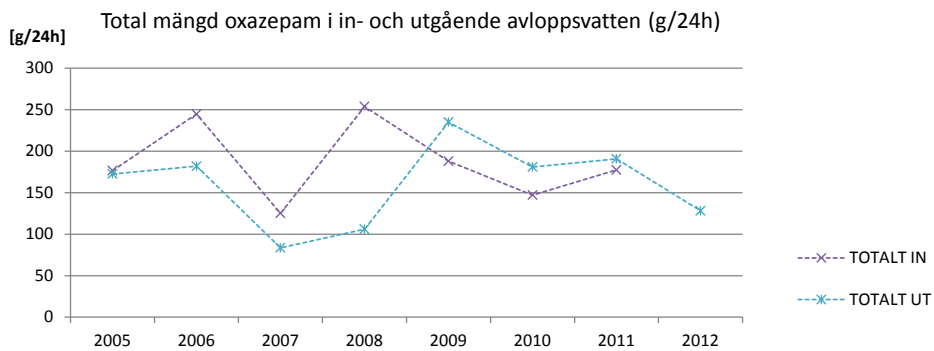
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 147, 148 och 149
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	Figur 150 och 151
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 152

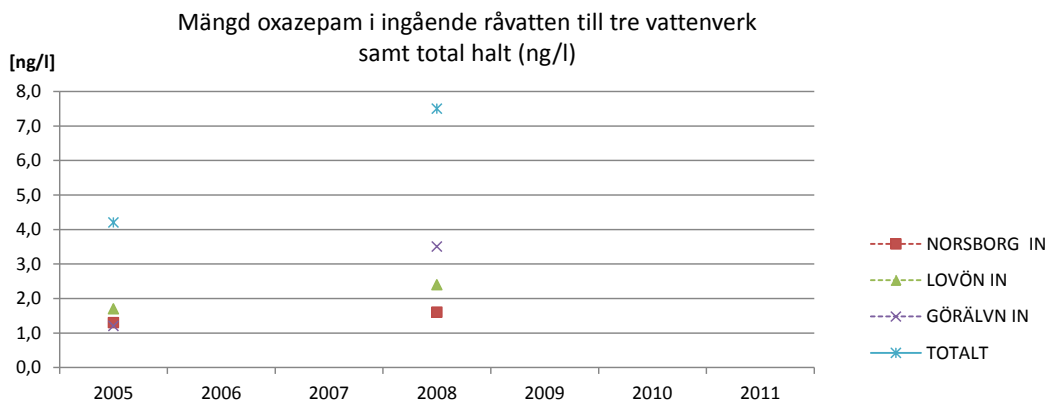
Figur 147. Mängd oxazepam, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

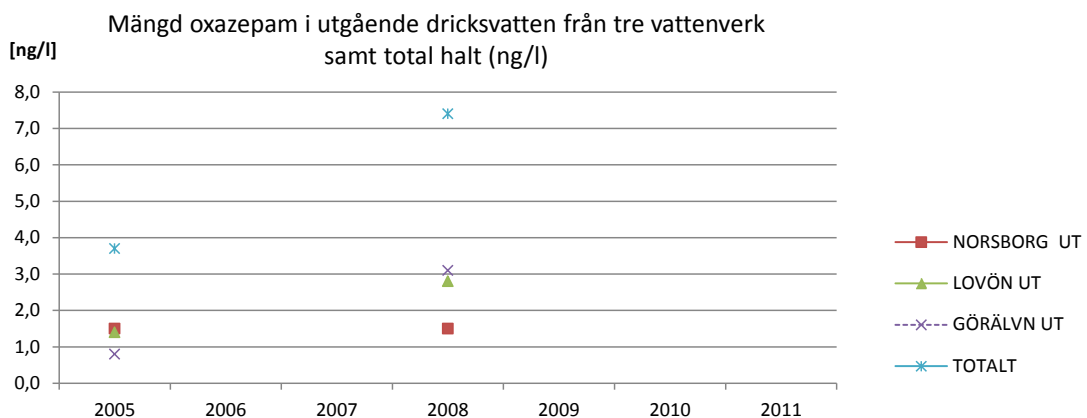
Figur 148. Mängd oxazepam, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

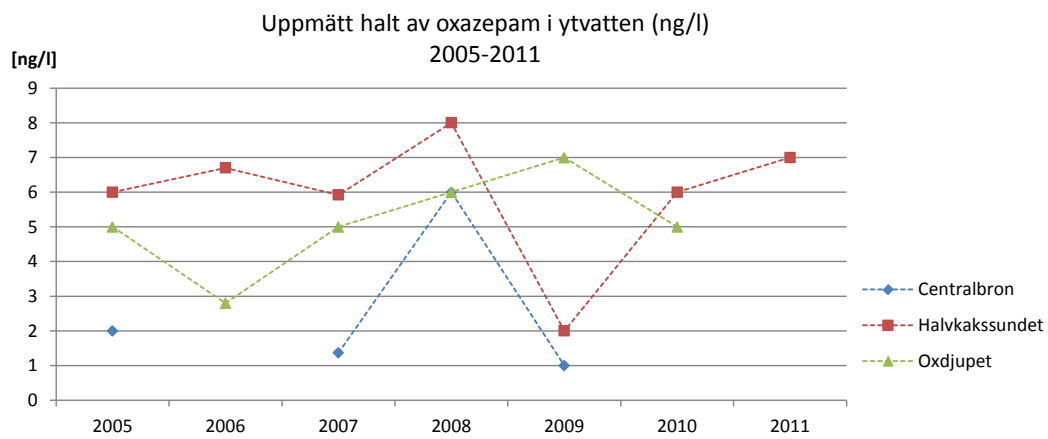
Figur 149. Total mängd oxazepam, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

Figur 150. Uppmätta halter av oxazepam i inkommande vatten (råvatten) till vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

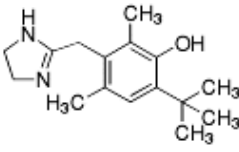

Figur 151. Uppmätta halter av oxazepam i utgående vatten (dricksvatten) från vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

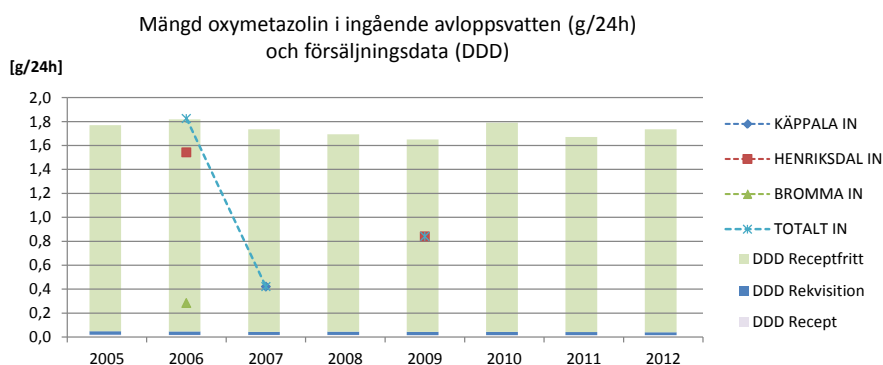
Figur 152. Uppmätta halter av oxazepam i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.42 Oxymetazolin

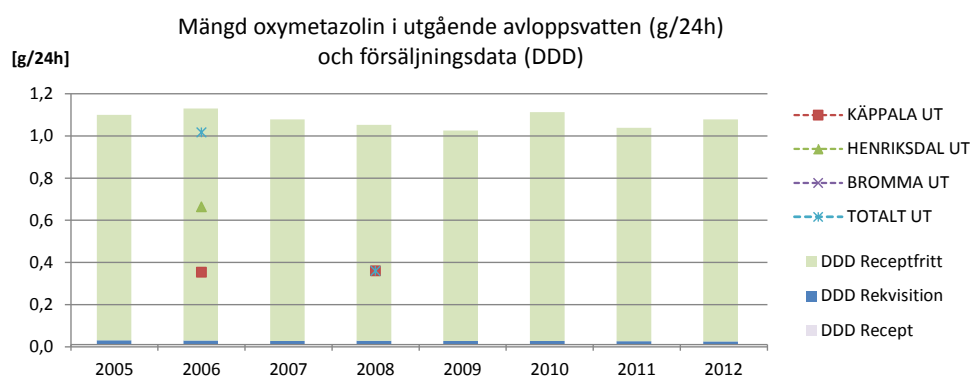
ATC-kod	R01AA05	
Användning	Är ett avsvällande läkemedel.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Infektiös nästäppa (2005-2011)	
Året med störst volym (DDD)	År 2006: 5 422 738 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Totalt: minskning med 2 % Recept och rekvisition: minskning med 24 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 153 och 154
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

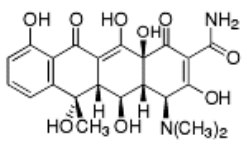

Figur 153. Mängd oxymetazolin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

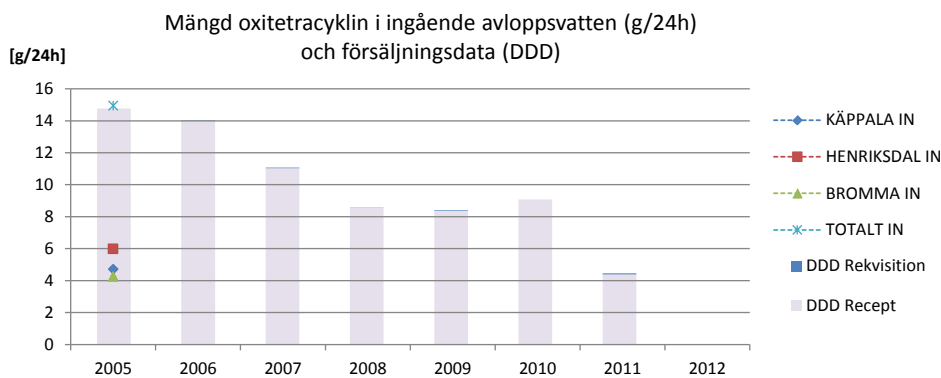
Figur 154. Mängd oxymetazolin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

5.43 Oxitetracyclin

ATC-kod	S03CA04	
Användning	Är ett antibiotikum som används för att behandla bakteriella infektioner.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Extern otit (i första hand, sedan 2005)	
Året med störst volym (DDD)	År 2005: 14 861 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Minskning med 100 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

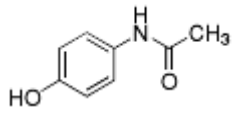
SLL:s mätningar 2005-2012

In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 155
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

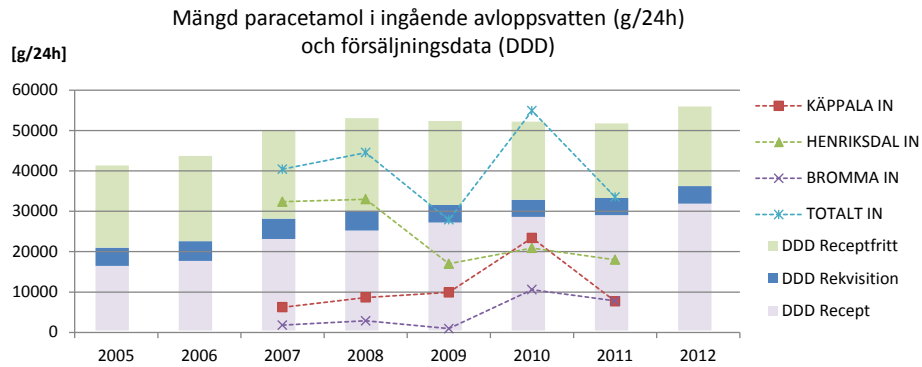
Figur 155. Mängd oxitetracyclin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

5.44 Paracetamol

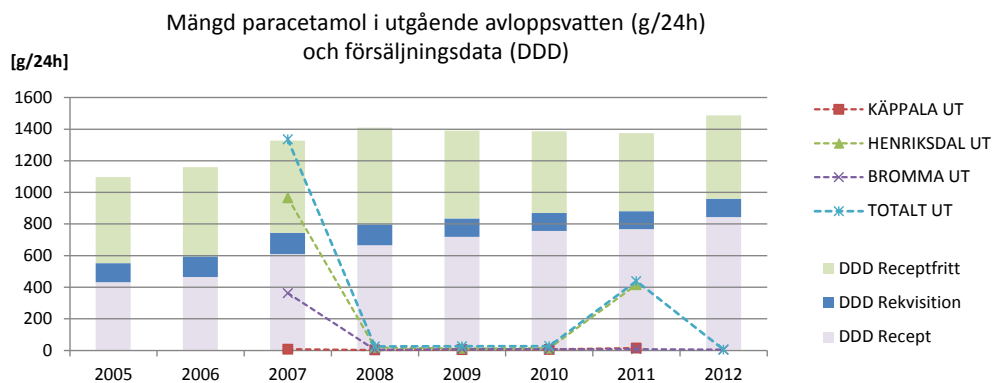
ATC-kod	N02BE01, N02BE51 (kombinationspreparat)	
Användning	Är ett febernedsättande (antipyretikum) och smärtstillande (analgetikum) läkemedel.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Migrän (i första hand, sedan 2005) - Smärta i munhålan (i första hand, 2005-2007) - Nociceptiv eller inflammatorisk smärta (sedan 2005) - Opiodkänslig nociceptiv smärta (2005-2009) - Trigeminusneuralgi (specialiserad vård, 2005) - Postoperativ smärtbehandling/basbehandling (specialiserad vård, 2005-2006, 2008-2010) - Nociceptiv smärta (specialiserad vård, 2006) - Ulcusprofylax vid behandling med COX-hämmare (specialiserad vård, i första hand, sedan 2008) - Äldre och läkemedel/Nociceptiv smärta (sedan 2012)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 20 371 770 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Totalt: minskning med 36 % Recept och rekvisition: minskning med 74 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	1,8 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

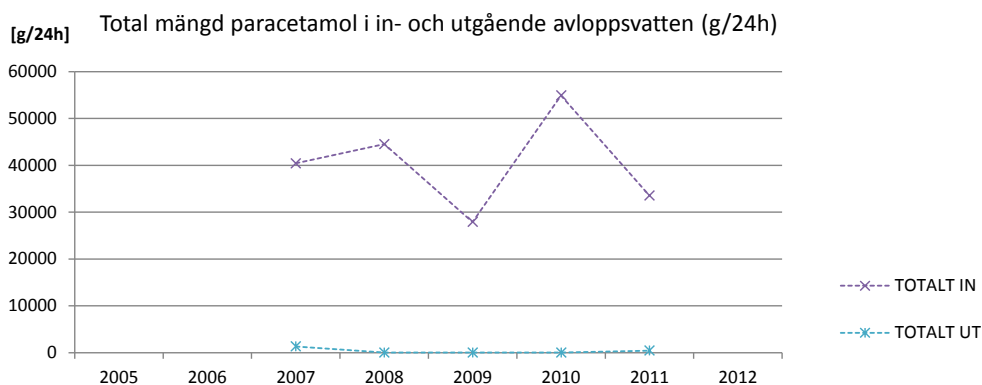
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 156, 157 och 158
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 156. Mängd paracetamol, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

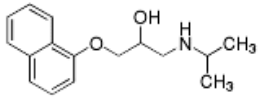

Figur 157. Mängd paracetamol, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

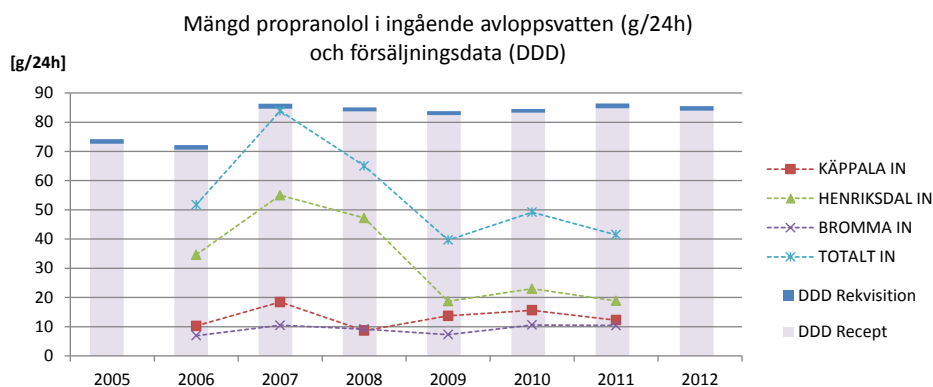
Figur 158. Total mängd paracetamol, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.45 Propranolol

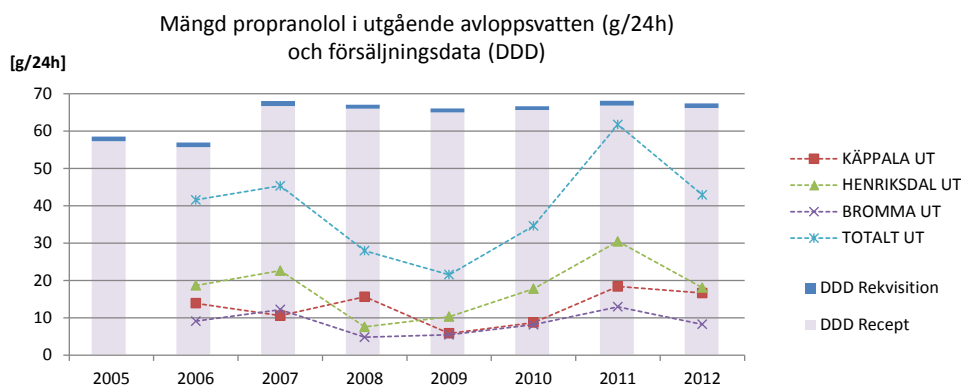
ATC-kod	C07AA05	
Användning	Tillhör gruppen betablockerare.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas inte i Kloka Listan.	
Året med störst volym (DDD)	År 2007: 922 087 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 15 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	15,7 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

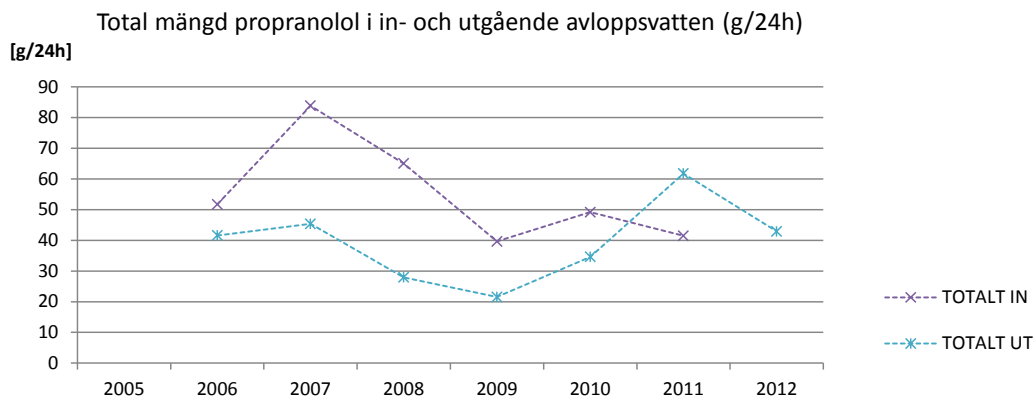
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 159, 160 och 161
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgråden	Figur 162

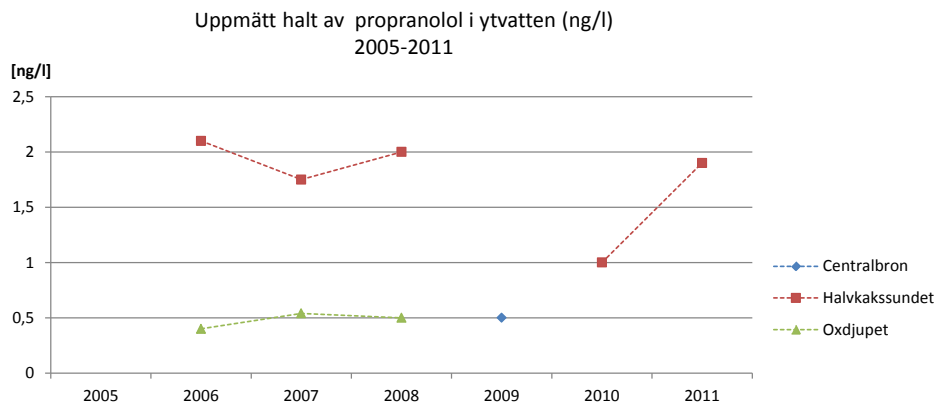
Figur 159. Mängd propranolol, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 160. Mängd propranolol, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

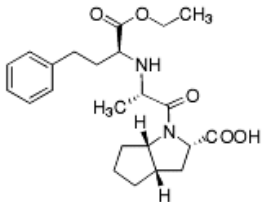

Figur 161. Total mängd propranolol, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

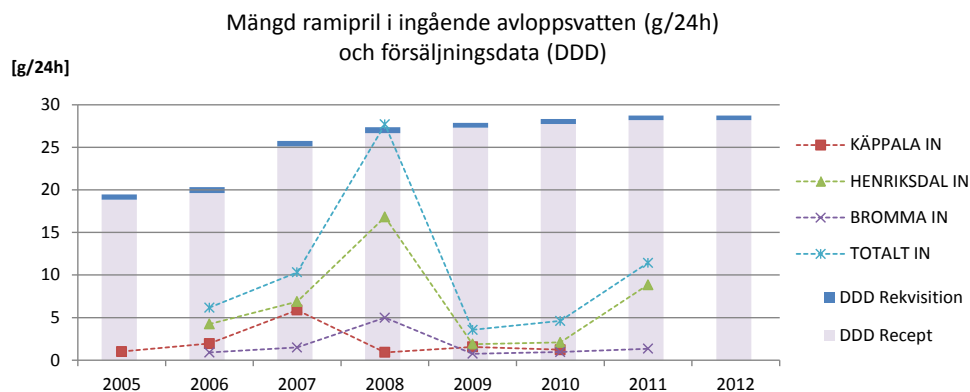
Figur 162. Uppmätta halter av propranolol i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.46 Ramipril

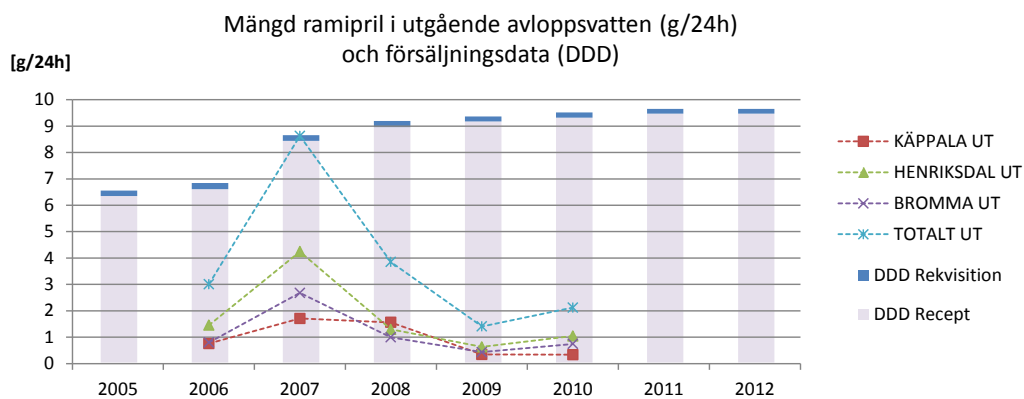
ATC-kod	C09AA05, C09BA05 (kombinationspreparat)	
Användning	Tillhör en grupp av läkemedel som kallas ACE-hämmare (Angiotensin Converting Enzyme hämmare).	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Sekundärprofylax efter hjärtinfarkt (2005-2011) - Hjärtsvikt/icke-symptomgivande nedsättning av vänsterkammerfunktion (sedan 2006) - Hypertoni (i första hand, sedan 2006) - Renoprotektion vid medicinsk njursjukdom (i första hand, sedan 2008, utan gradering, sedan 2011)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 13 715 968 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 48 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

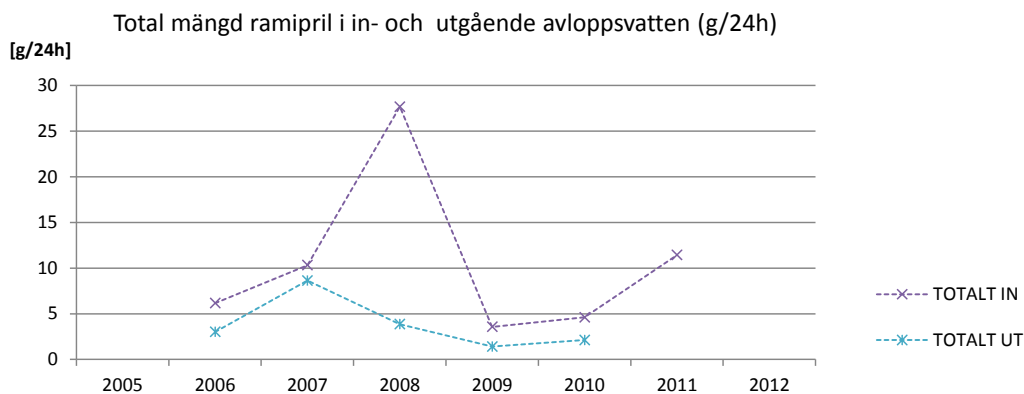
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 163, 164 och 165
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgråden	-

Figur 163. Mängd ramipril, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

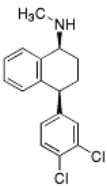

Figur 164. Mängd ramipril, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

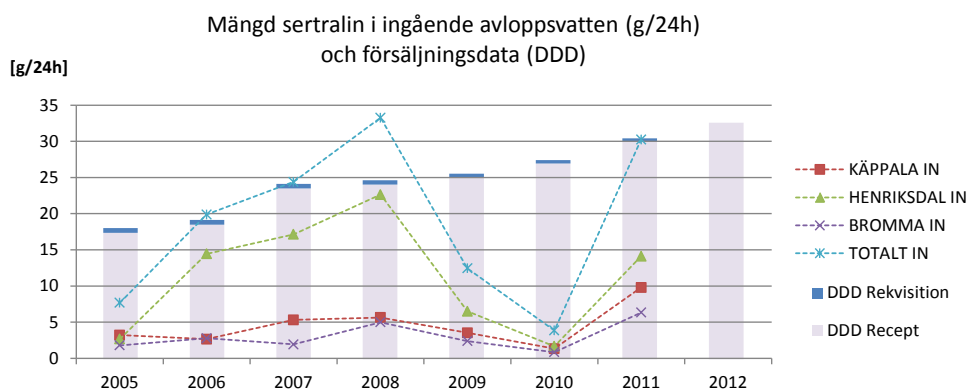
Figur 165. Total mängd ramipril, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.47 Sertralin

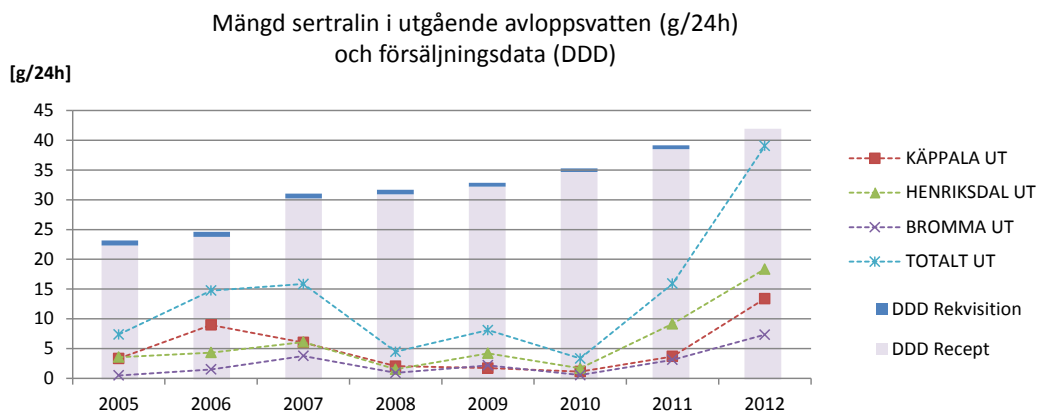
ATC-kod	N06AB06	
Användning	Tillhör läkemedelsgruppen SSRI (selektiva serotoninåterupptagshämmare) och används bland annat för depression och/eller ångestsjukdomar.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Ångestsyndrom (i första hand, sedan 2006) - Depression (i första hand, sedan 2007) - Sena effekter av stroke/depression (sedan 2010) - För barn och ungdomar (specialiserad vård, i andra hand, sedan 2010)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 10 022 249 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 80 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	14,3 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

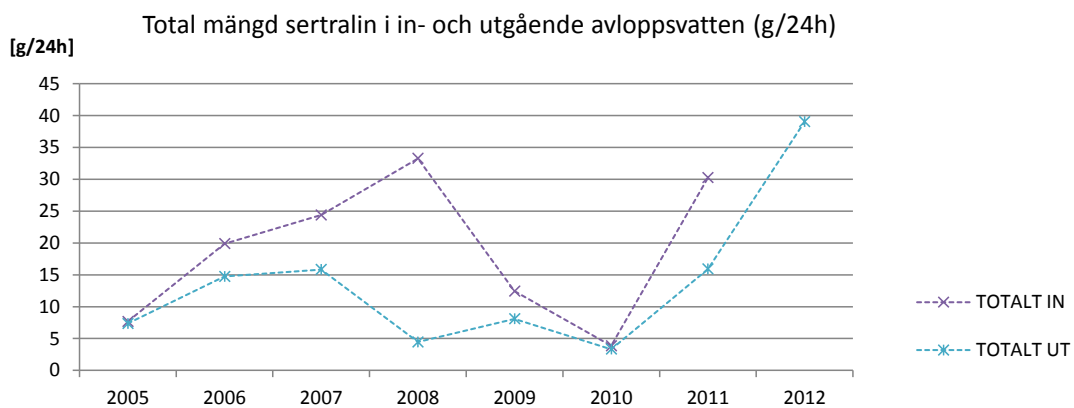
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 166, 167 och 168
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 166. Mängd sertralin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

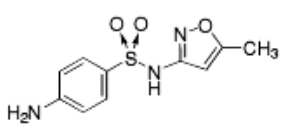

Figur 167. Mängd sertralin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

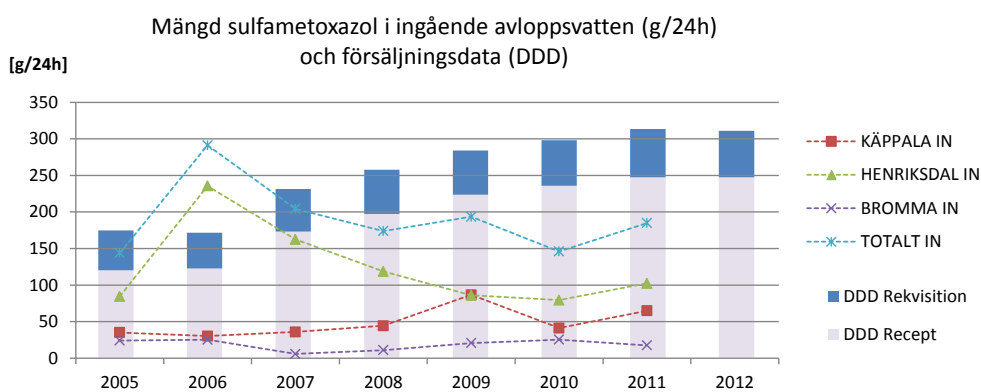
Figur 168. Total mängd sertralin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.48 Sulfametoxazol

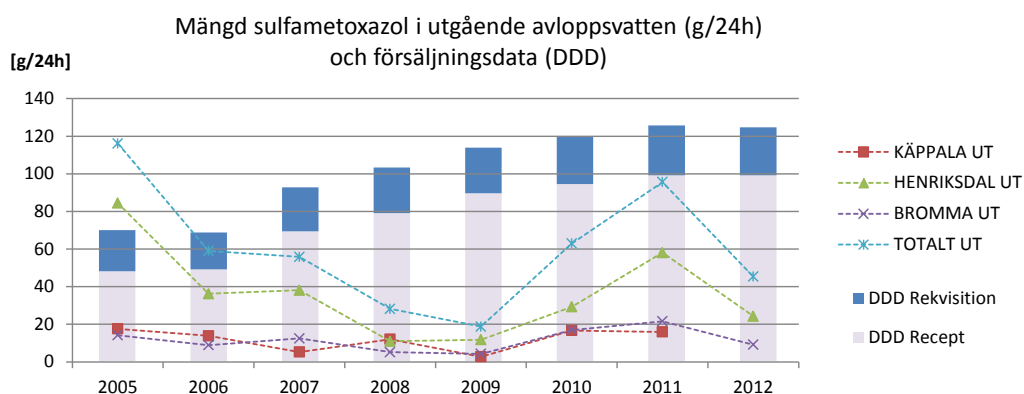
ATC-kod	J01EE01 (kombinationspreparat)	
Användning	Tillhör läkemedelsgruppen sulfonamider.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Infektioner (sedan 2005) - Infektioner/övriga antibakteriella medel (specialiserad vård, 2005) - Infektioner/övriga intravenösa antibiotika (specialiserad vård, 2006, 2008-2012) - Urinvägsinfektioner/akut pyelonefrit hos vuxna (sedan 2012)	
Året med störst volym (DDD)	År 2011: 199 643 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 78 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	16,5 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

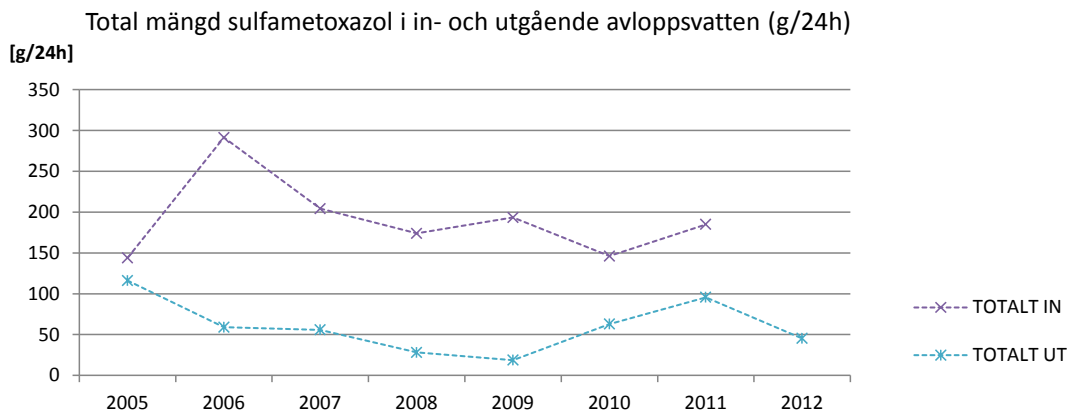
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 169, 170 och 171
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 172

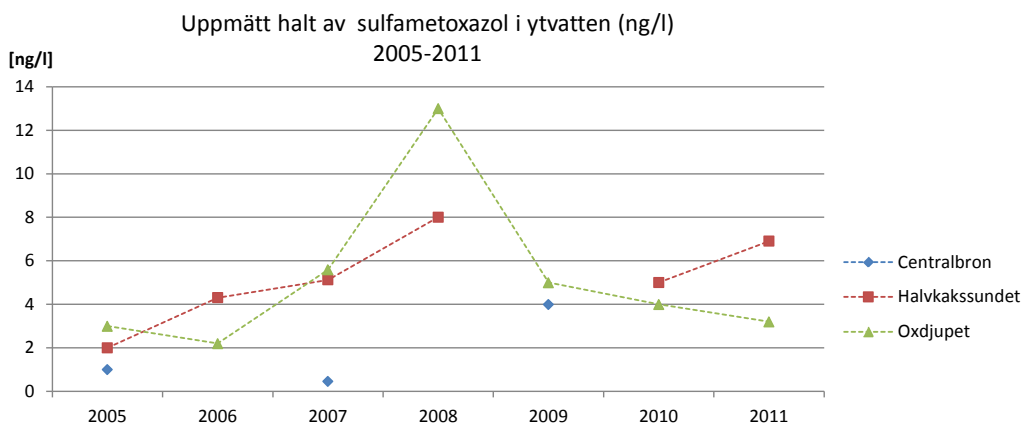
Figur 169. Mängd sulfametoxazol, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 170. Mängd sulfametoxazol, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

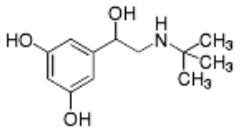

Figur 171. Total mängd sulfametoxazol, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

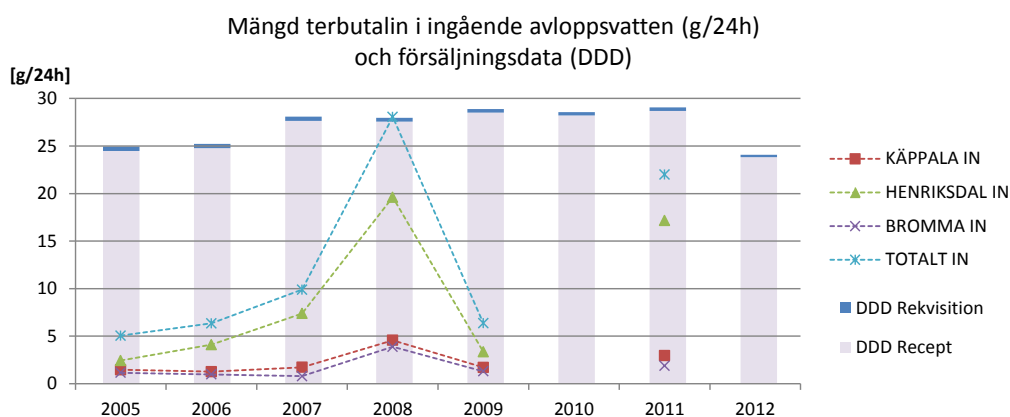
Figur 172. Uppmätta halter av sulfametoxazol i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.49 Terbutalin

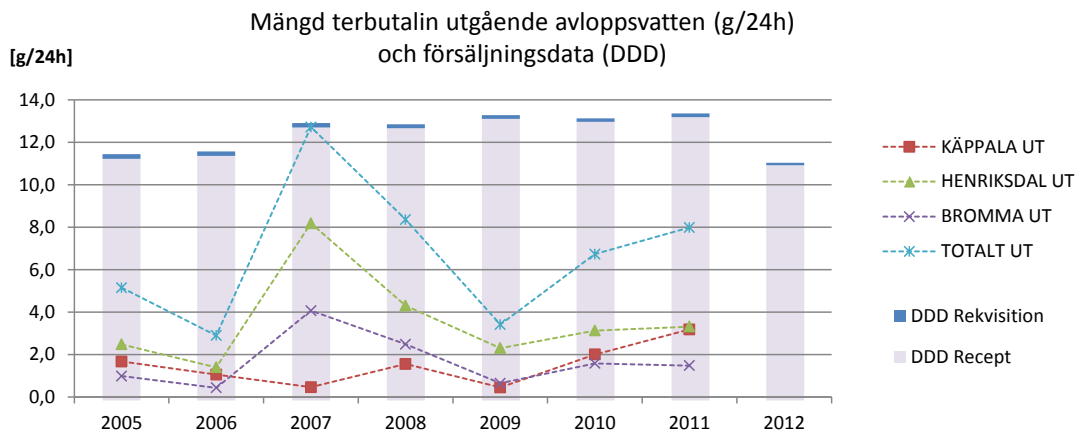
ATC-kod	R03AC03, R03CC03	
Användning	Är ett luftrörsvidgande läkemedel, även kallade beta-2-stimulerare.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Astma (sedan 2005) - Astma/medel vid bronkobstruktion (specialiserad vård, 2005-2006, 2008-2011) - Obstetrik (specialiserad vård, sedan 2008)	
Året med störst volym (DDD)	År 2011: 3 721 545 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Minskning med 4 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

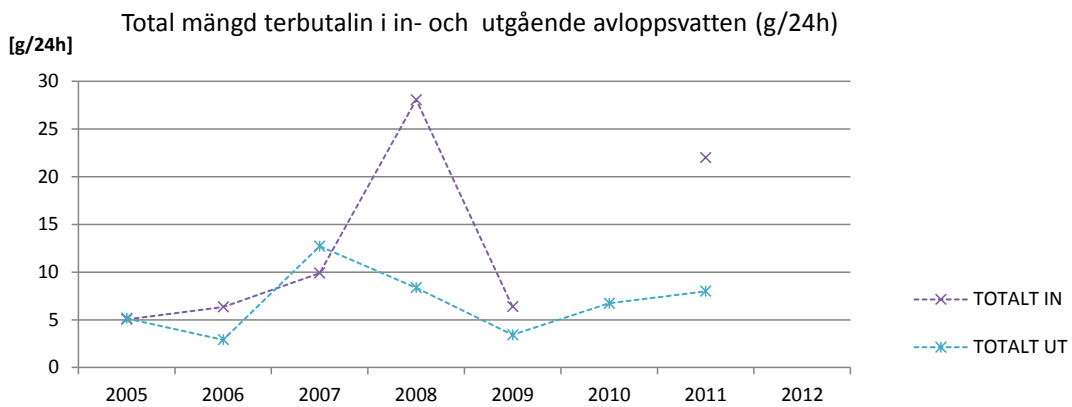
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 173, 174 och 175
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 173. Mängd terbutalin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

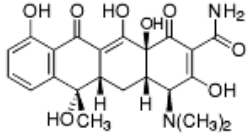

Figur 174. Mängd terbutalin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

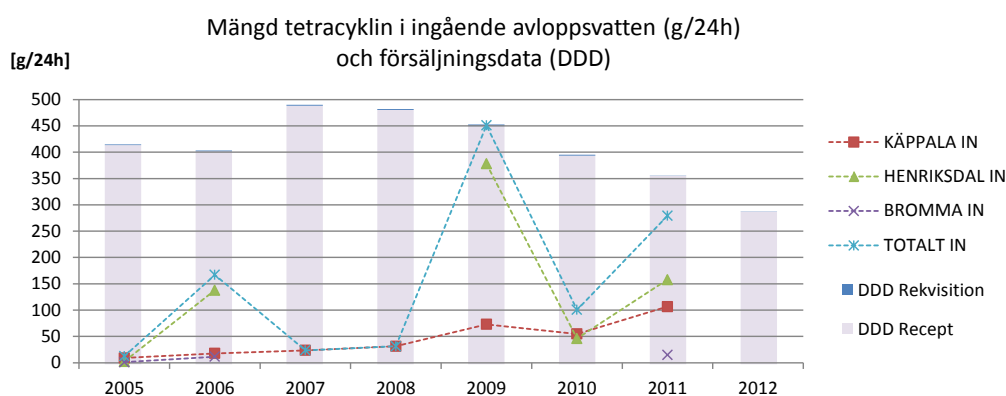
Figur 175. Total mängd terbutalin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.50 Tetracyklin

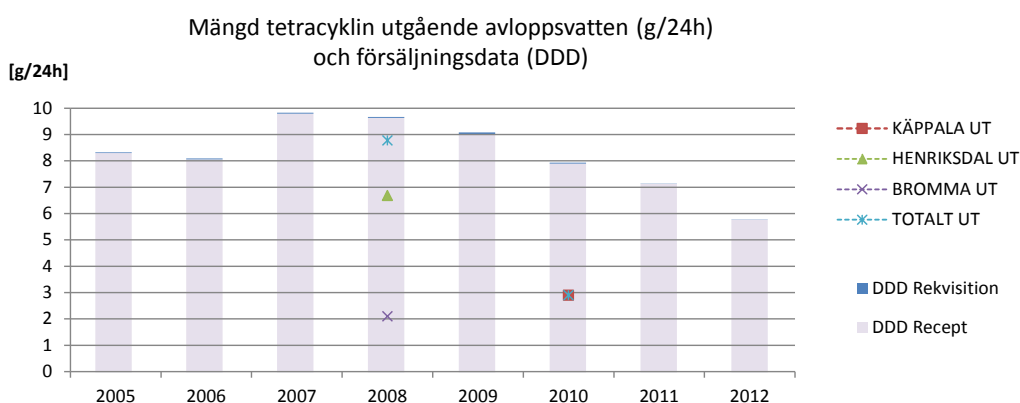
ATC-kod	J01AA07	
Användning	Är ett bredspektrumantibiotika.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas inte i Kloka Listan.	
Året med störst volym (DDD)	År 2007: 177 168 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Minskning med 30 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

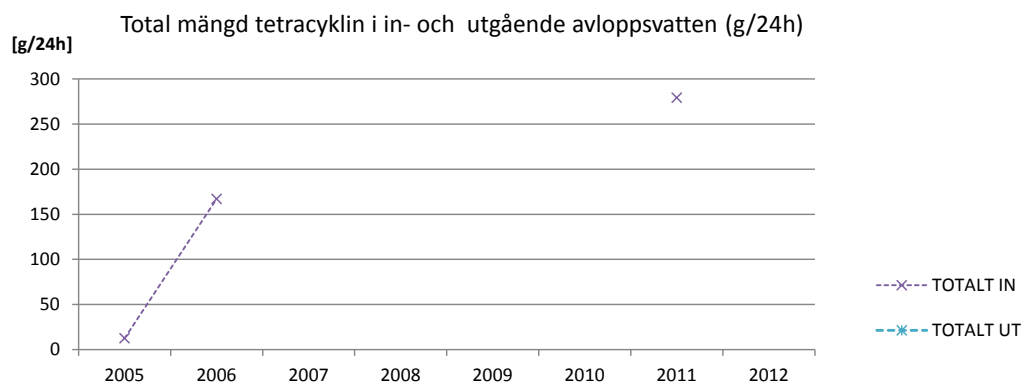
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 176, 177 och 178
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 176. Mängd tetracyklin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

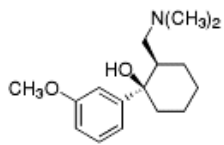

Figur 177. Mängd tetracyklin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

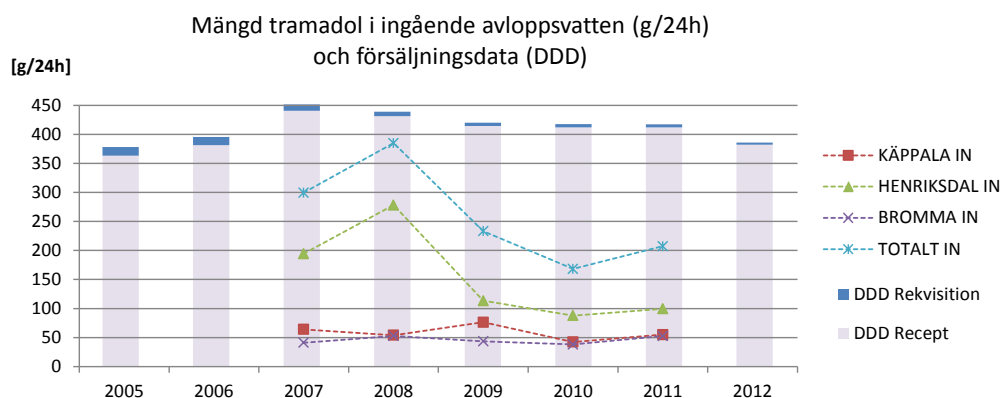
Figur 178. Total mängd tetracyklin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.51 Tramadol

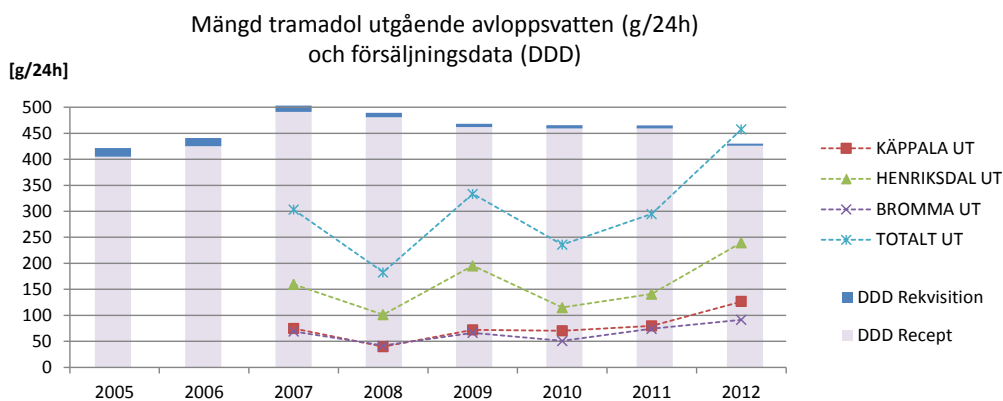
ATC-kod	N02AX02	
Användning	Är ett centralt verkande analgetikum för behandling av måttlig till svår akut och kronisk smärta.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Neuropatisk smärta (i tredje hand, 2005-2007)	
Året med störst volym (DDD)	År 2007: 3 140 314 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 2 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	167 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

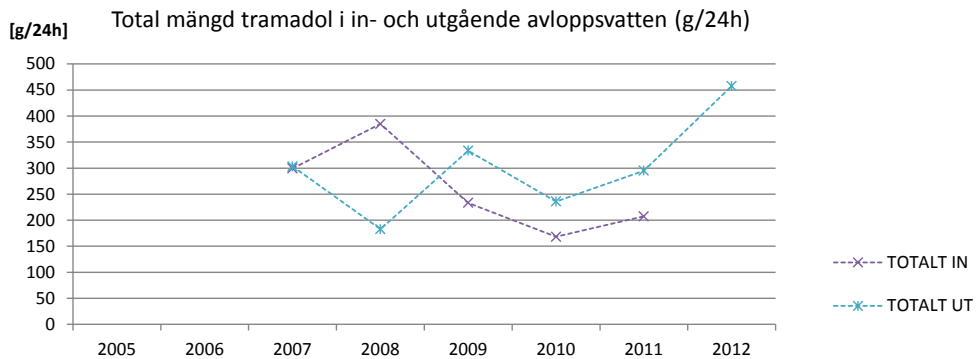
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 179, 180 och 181
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	Figur 182 och 183
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och yterskärgården	Figur 184

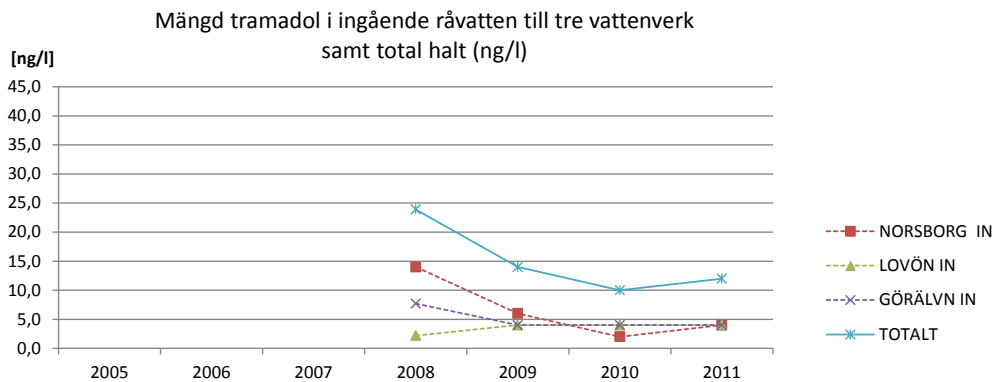
Figur 179. Mängd tramadol, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

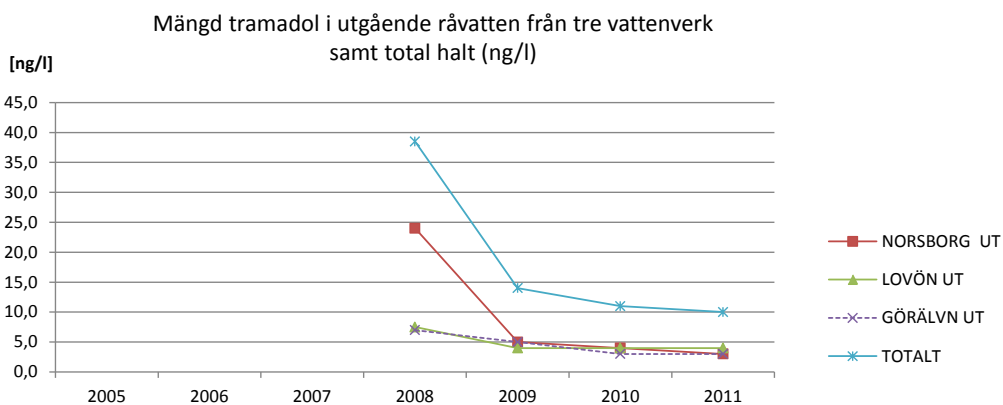
Figur 180. Mängd tramadol, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

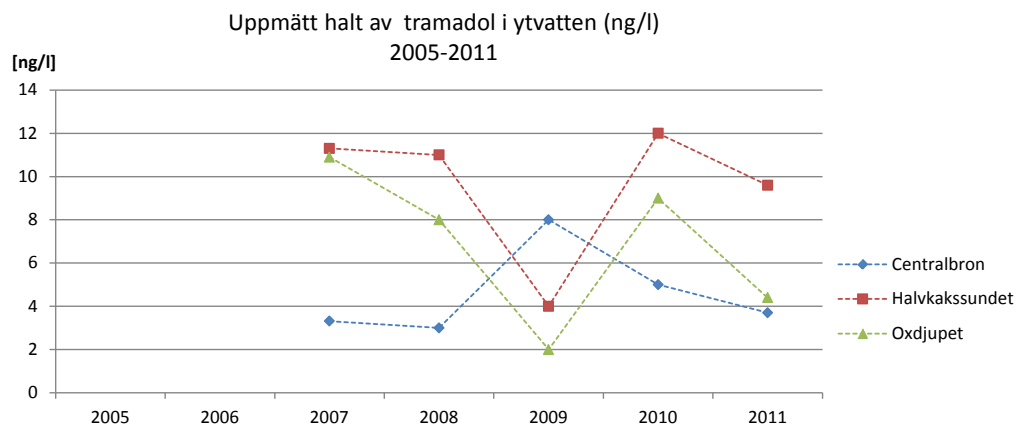
Figur 181. Total mängd tramadol, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

Figur 182. Uppmätta halter av tramadol i inkommande vatten (råvatten) till vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

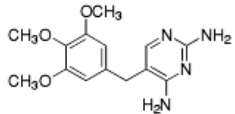

Figur 183. Uppmätta halter av tramadol i utgående vatten (dricksvatten) från vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

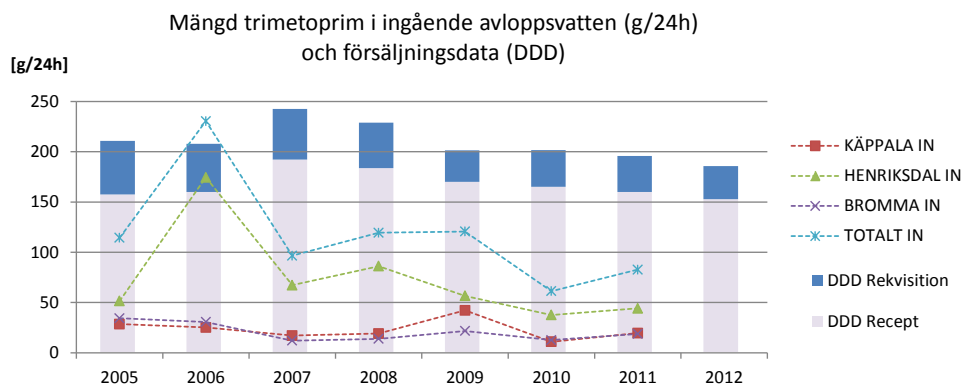
Figur 184. Uppmätta halter av tramadol i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.52 Trimetoprim

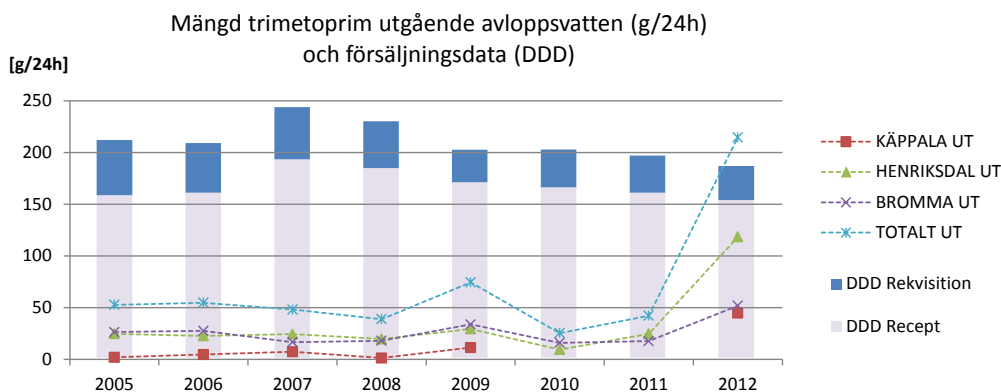
ATC-kod	J01EA01, J01EE01 (kombinationspreparat)	
Användning	Ett antibiotikum som tillhör gruppen folsyreantagonister.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Infektioner (sedan 2005) - Infektioner/övriga antibakteriella medel (specialiserad vård, 2005) - Infektioner/övriga intravenösa antibiotika (specialiserad vård, 2006, 2008-2012) - Nedre urinvägsinfektioner (sedan 2007, i andra hand, sedan 2010)	
Året med störst volym (DDD)	År 2007: 432 174 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Minskning med 12 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	78,4 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

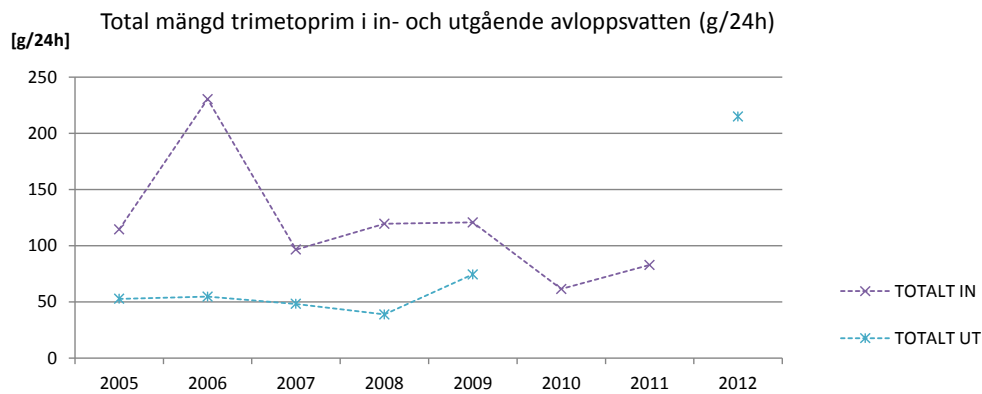
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 185, 186 och 187
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	Figur 188 och 189
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 190

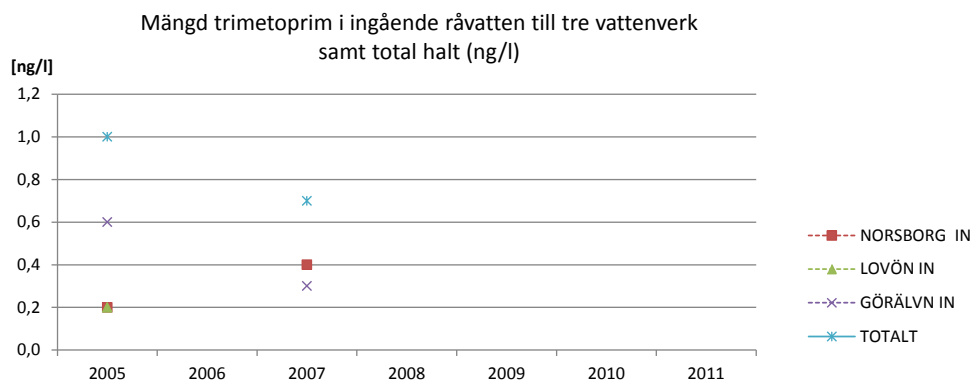
Figur 185. Mängd trimetoprim, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

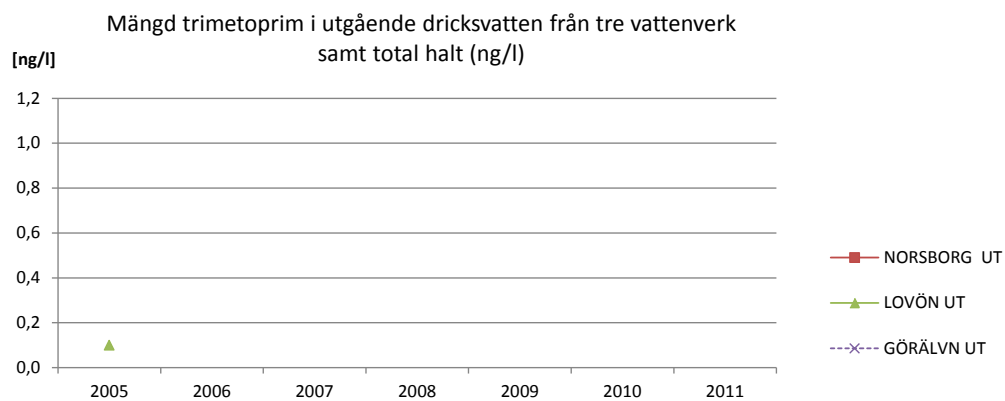
Figur 186. Mängd trimetoprim, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

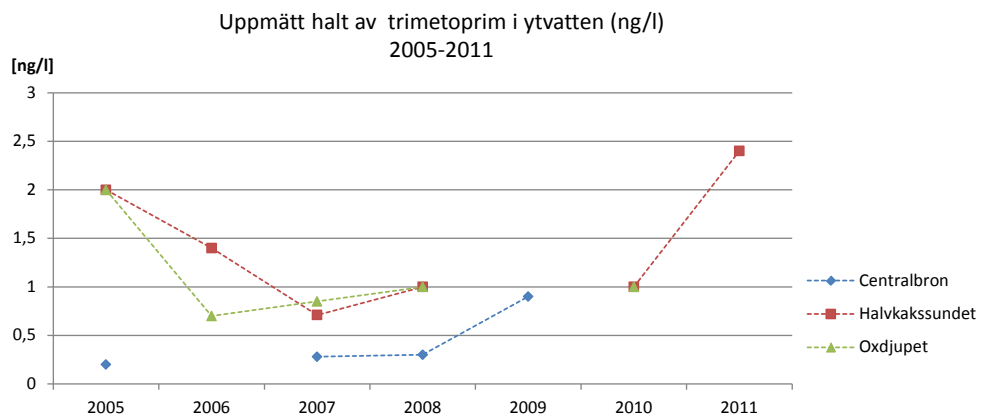
Figur 187. Total mängd trimetoprim, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

Figur 188. Uppmätta halter av trimetoprim i inkommande vatten (råvatten) till vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

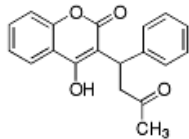

Figur 189. Uppmätta halter av trimetoprim i utgående vatten (dricksvatten) från vattenverken Norsborg, Lovön och Görväln under perioden 2005-2011.

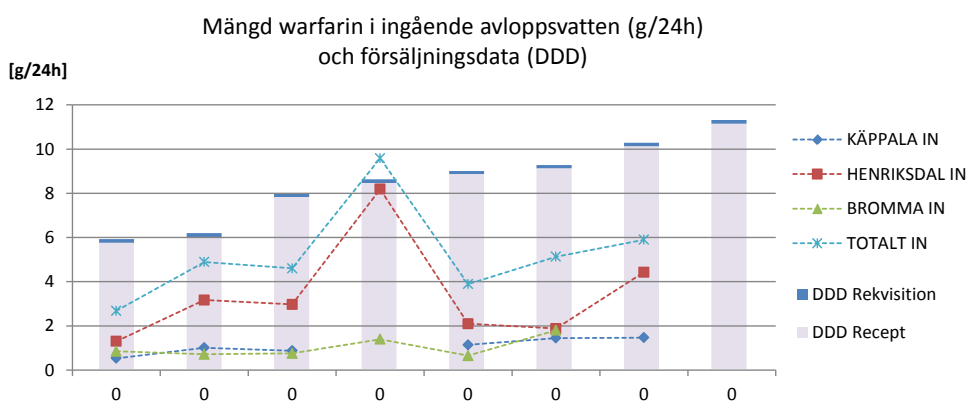
Figur 190. Uppmätta halter av trimetoprim i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.53 Warfarin

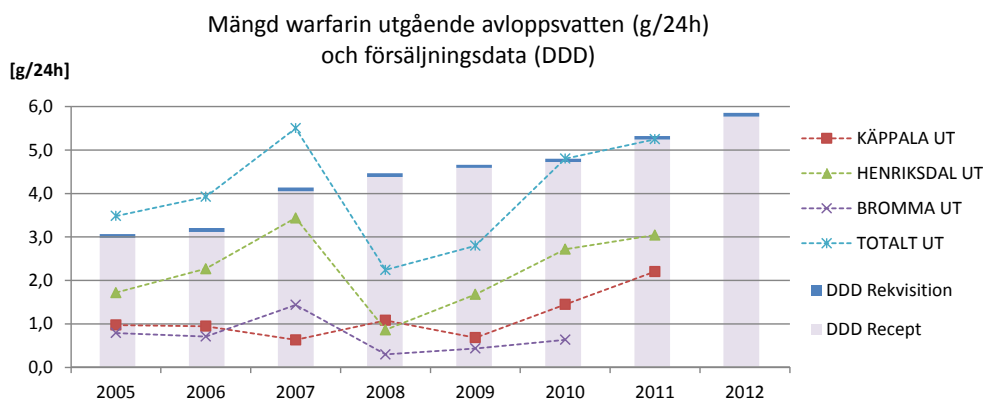
ATC-kod	B01AA03	
Användning	Tillhör läkemedelsgruppen blodförtunnande medel, som även kallas antikoagulantia.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Antitrombotiska läkemedel/antivitamin K (avk)-läkemedel (sedan 2005) - Hjärtsvikt/svår hjärtsvikt (2005-2006) - Förmaksflimmer, förmaksfladder (sedan 2005) - Neurologi/stroke/sekundärprofylax vid kardiell embolikälla (sedan 2010)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 5 200 974 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 92 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

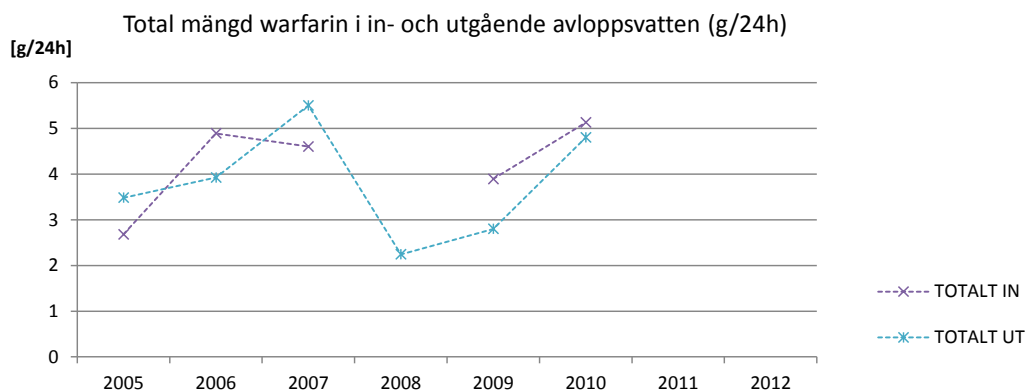
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 191, 192 och 193
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

Figur 191. Mängd warfarin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

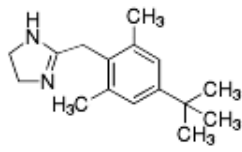

Figur 192. Mängd warfarin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

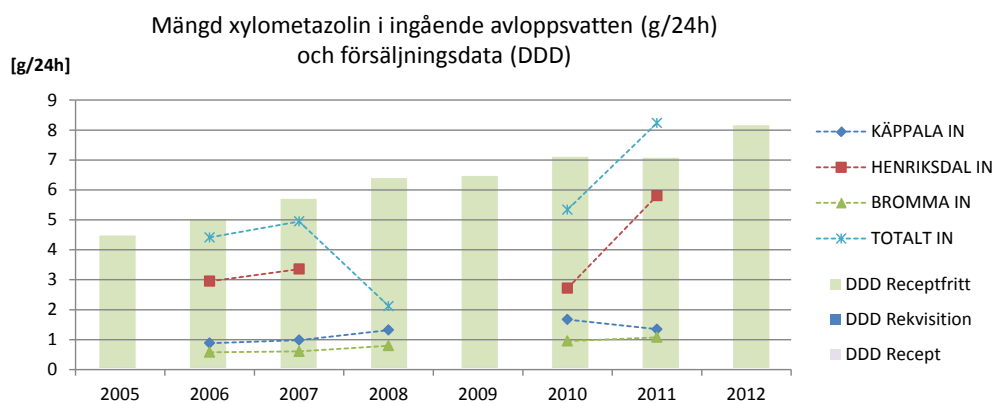
Figur 193. Total mängd warfarin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

5.54 Xylometazolin

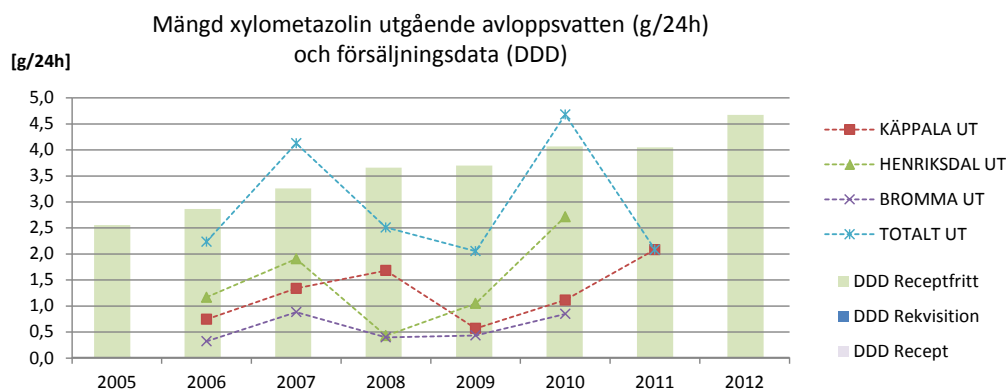
ATC-kod	R01AA07, R01AB06 (kombinationspreparat)	
Användning	Är ett läkemedel som minskar svullnaden i näsan, drar ihop slemhinnans blodkärl.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas inte i Kloka Listan.	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 11 714 221 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Totalt: ökning med 83 % Recept och rekvisition: minskning med 33 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

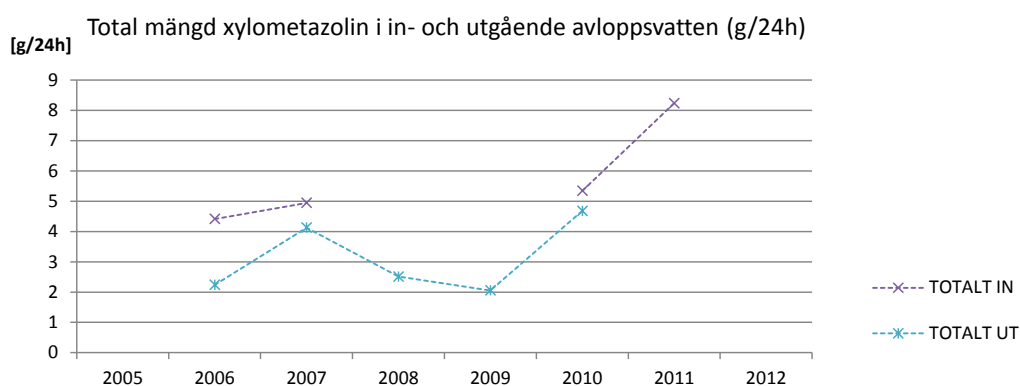
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 194, 195 och 196
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 197

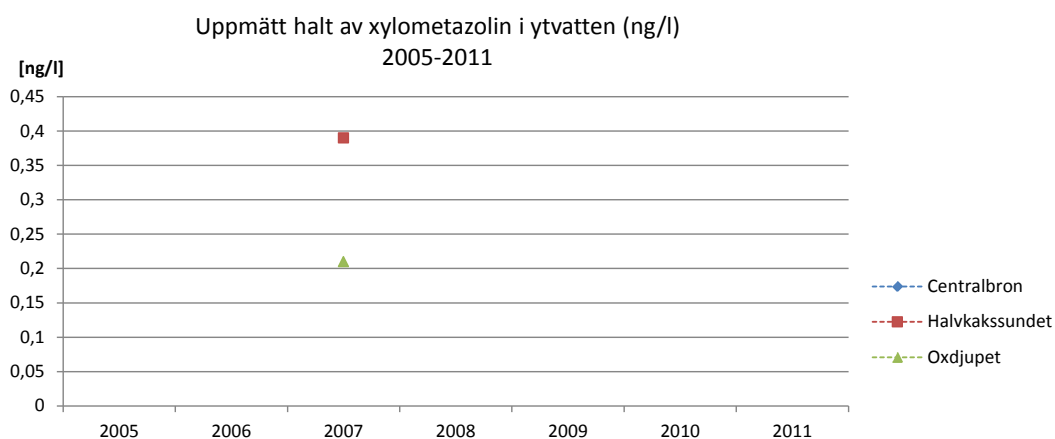
Figur 194. Mängd xylometazolin, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

Figur 195. Mängd xylometazolin, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

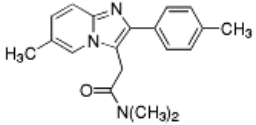

Figur 196. Total mängd xylometazolin, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk. Mätning av halter i inkommande avloppsvatten gjordes inte år 2012.

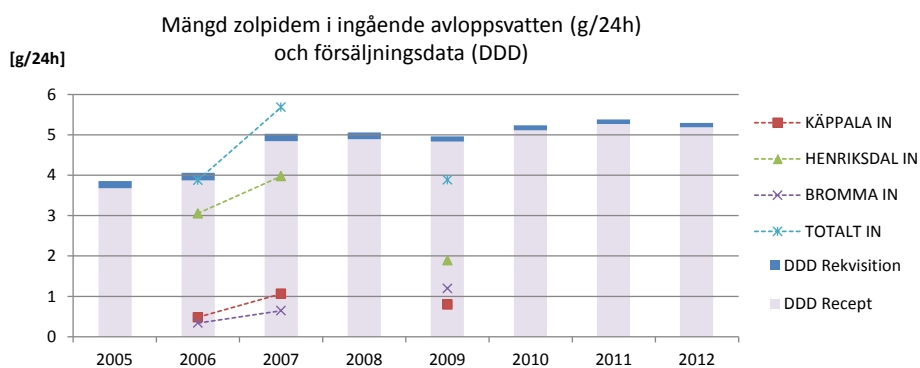
Figur 197. Uppmätta halter av xylometazolin i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

5.55 Zolpidem

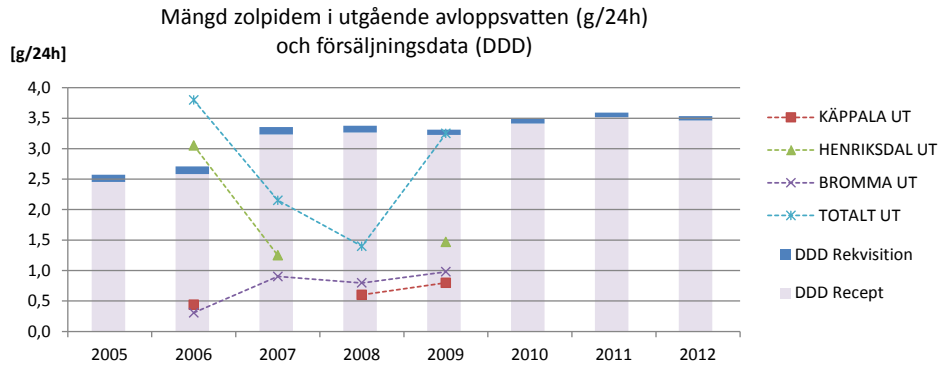
ATC-kod	N05CF02	
Användning	Tillhör gruppen bensodiazepinbesläktade läkemedel som används vid sömnbesvär.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Sömnstörningar (2005-2007) - Sömnstörningar hos äldre (2005-2007)	
Året med störst volym (DDD)	År 2011: 7 245 962	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 37 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

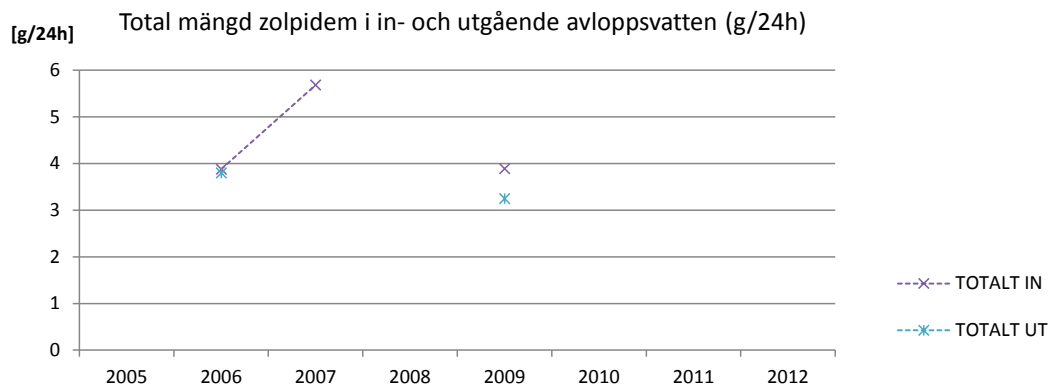
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 198, 199 och 200
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och yterskärgrården	-

Figur 198. Mängd zolpidem, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

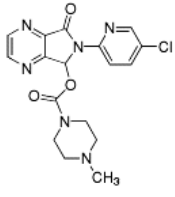

Figur 199. Mängd zolpidem, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

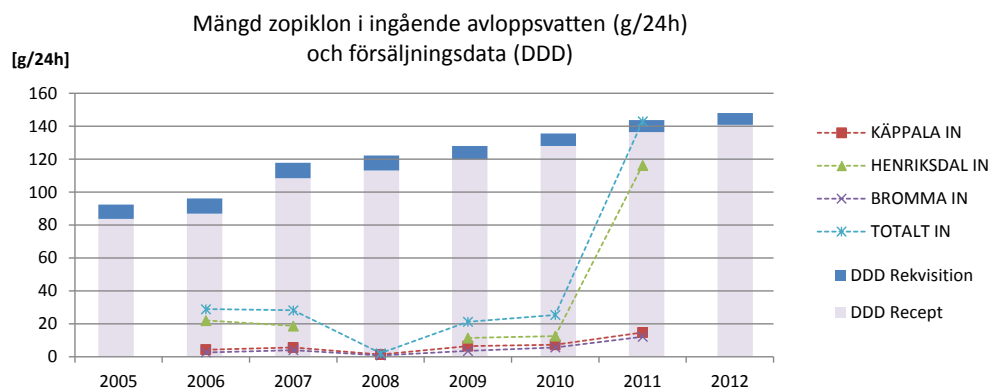
Figur 200. Total mängd zolpidem, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk.

5.56 Zopiklon

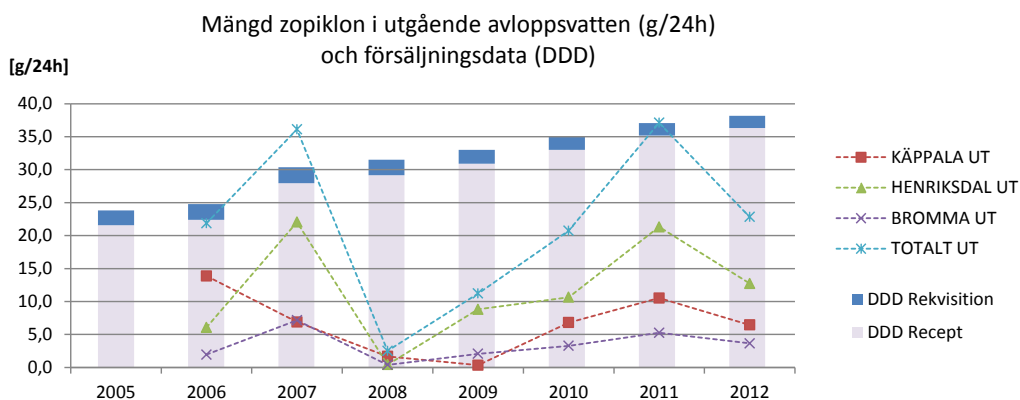
ATC-kod	N05CF01	
Användning	Tillhör gruppen bensodiazepinbesläktade läkemedel som används vid sömnbesvär.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Sömnstörningar (sedan 2005) - Sömnstörningar hos äldre (sedan 2005)	
Året med störst volym (DDD)	År 2012: 13 693 613 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Ökning med 61 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	8,3 kg	

SLL:s mätningar 2005-2012

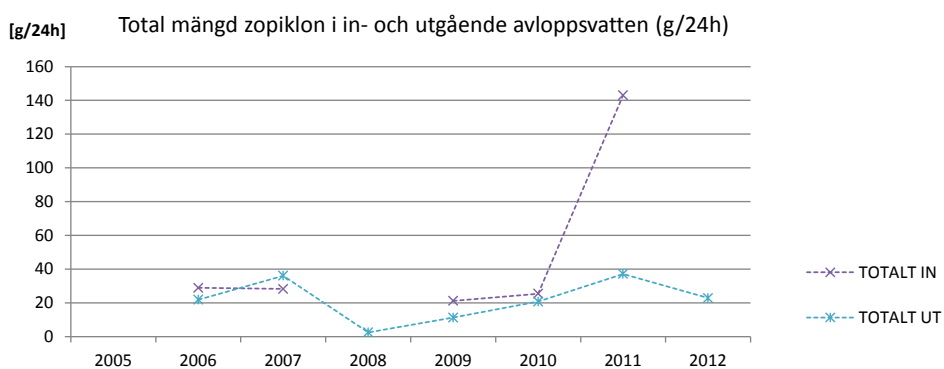
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 201, 202 och 203
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och yterskärgården	-

Figur 201. Mängd zopiklon, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

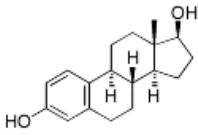

Figur 202. Mängd zopiklon, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

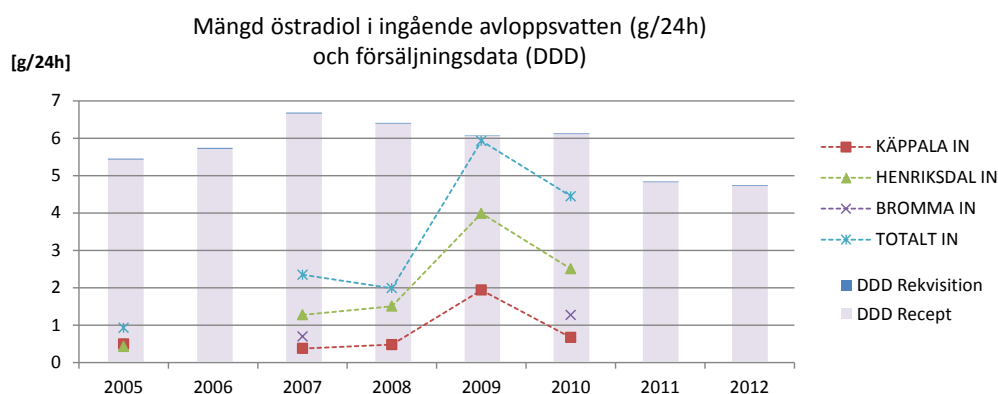
Figur 203. Total mängd zopiklon, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk.

5.57 Östradiol (estradiol)

ATC-kod	G03CA03, L02AA02, G03AA14 (kombinationspreparat)	
Användning	Ett hormon tillhörande gruppen naturliga östrogener.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Östrogener för lokal behandling (sedan 2005) - Behandlingskrävande vasomotoriska symtom hos peri- och postmenopausala kvinnor (sedan 2005)	
Året med störst volym (DDD)	År 2007: 5 114 978 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Minskning med 13 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

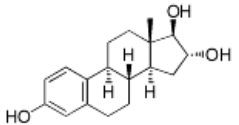
SLL:s mätningar 2005-2012

In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 204
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

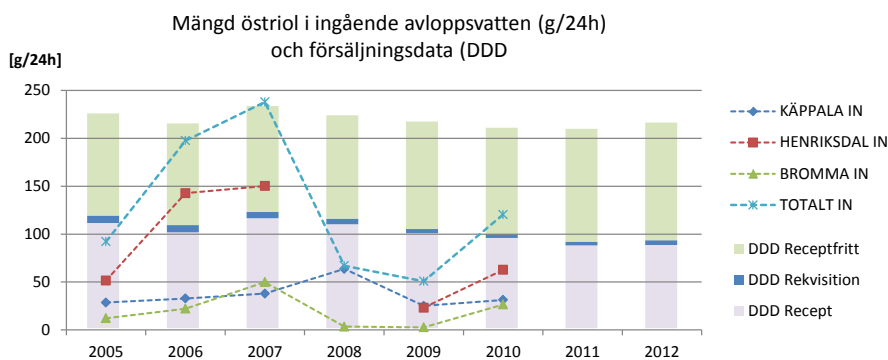
Figur 204. Mängd östradiol, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept och rekvisition, angett i DDD (definierad dygnsdos).

5.58 Östriol (estriol)

ATC-kod	G03CA04	
Användning	Ett hormon tillhörande gruppen naturliga östrogener.	
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	Rekommenderas enligt nedan: - Östrogener för lokal behandling (sedan 2005)	
Året med störst volym (DDD)	År: 2007: 3 444 788 DDD	
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	Totalt: ökning med 4 % Recept och rekvisition: minskning med 22 %	
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas	

SLL:s mätningar 2005-2012

In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 205
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	-

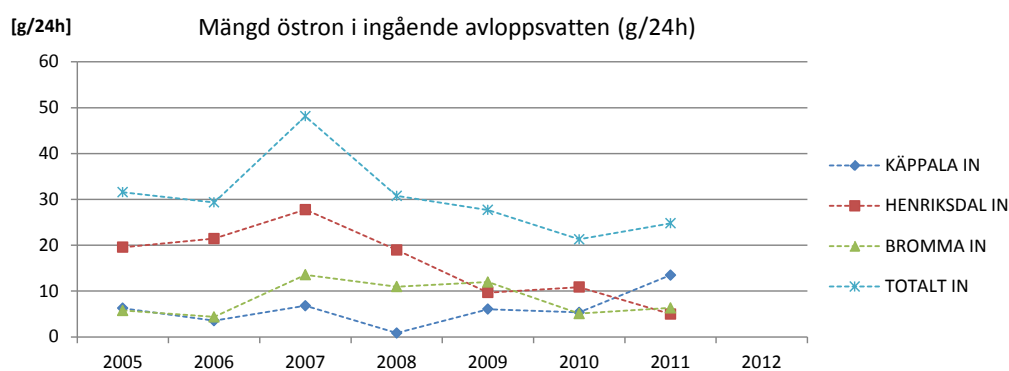
Figur 205. Mängd östriol, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012. Försäljningsstatistik uppdelat på recept, rekvisition och receptfritt, angett i DDD (definierad dygnsdos).

5.59 Östron

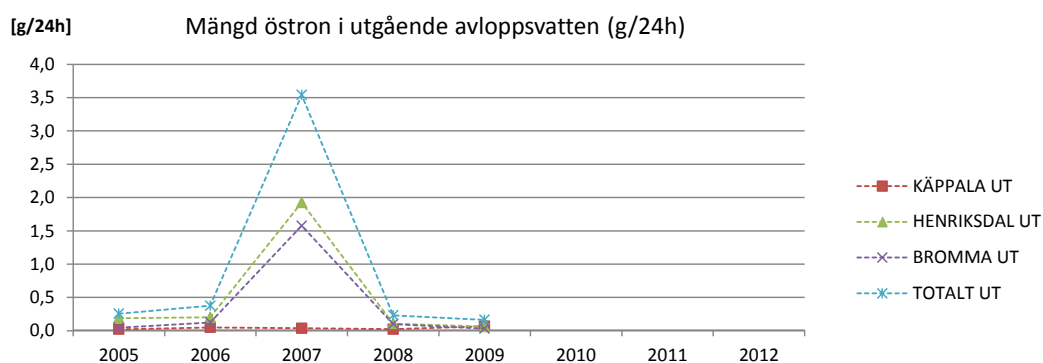
ATC-kod	-
Användning	Ett hormon tillhörande gruppen naturliga östrogener.
Förändringar i Kloka Listan 2005-2012	-
Året med störst volym (DDD)	-
Förändring totalt DDD 2005 - 2012	-
Totalt utsläpp saltsjön år 2012	Data saknas

SLL:s mätningar 2005-2012

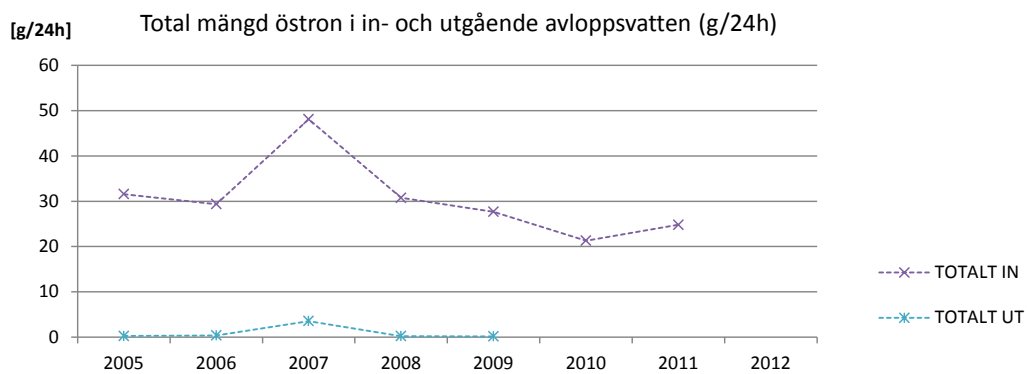
In- och utgående avloppsvatten: Henriksdal, Bromma och Käppala reningsverk	Figur 206, 207 och 208
Rå- och dricksvatten: Norsborg, Lovön och Görvälns vattenverk	-
Ytvatten: Stockholms innerstad, Saltsjön samt inner- och ytterskärgården	Figur 209

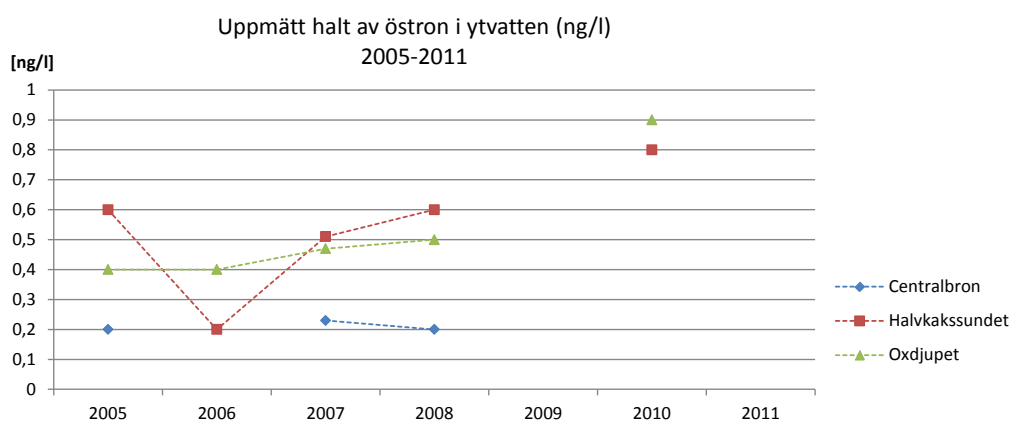
Figur 206. Mängd östron, beräknad utifrån uppmätta halter, i ingående avloppsvatten till reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk. Mätningar gjordes inte år 2012.

Figur 207. Mängd östron, beräknad utifrån uppmätta halter, i utgående avloppsvatten från reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma samt total mängd för samtliga reningsverk.

Figur 208. Total mängd östron, beräknad utifrån uppmätta halter, i in- och utgående avloppsvatten vid reningsverken Käppala, Henriksdal och Bromma under perioden 2005-2012. Totala mängden anges bara om värden finns för samtliga reningsverk.

Figur 209. Uppmätta halter av östron i ytvatten vid tre provningspunkter (Centralbron, Halvkakssundet och Oxdjupet, se figur 1) under perioden 2005 – 2011.

DISKUSSION

När det tillgängliga datamaterialet studerades kunde det konstateras att haltdata för ett specifikt läkemedel mycket sällan är monotont ökande eller minskande över perioden. För mätserier avseende provtagning av ytvatten som i bästa fall omfattar tre-fyra mätvärden över detektionsgränsen, inte alltid i kontinuerlig följd är det inte möjligt att bekräfta om halten är avklingande eller ökande. Man bör också beakta det faktum att även om ett enskilt analysresultat är över rapporteringsgränsen så är det svårt att dra andra slutsatser annat än att läkemedlet faktiskt förekommer i ytvatten i Stockholms skärgård om halterna är runt 1 ng/l. Flera ämnen har även successivt kompletterats till listan av analyter och detektionsgränserna har successivt förbättrats (sänkts) under perioden 2005-2012. En notering kring redovisade värden år 2008 är att detta är låg halterna för många substanser betydligt högre än både tidigare och senare år, varför 2008 års resultat ses på med en viss osäkerhet.

Det faktum att de tre största reningsverken i länet har sina utsläppspunkter med endast ett par kilometers mellanrum i ett relativt trångt och grunt sund i med begränsad vattenomsättning, gör denna del av innerskärgården särskilt belastad av läkemedelsrester och andra antropogena ämnen som passerar reningsverken. Om effekter av läkemedelsanvändningen i länet skall kunna identifieras, eller vara teoretiskt tänkbara, så är det här som sannolikheten är störst för att detta inträffar.

Att ett relativt stort antal läkemedel återfinns i Stockholms dricksvatten i låga halter indikerar att Mälaren som vattenrecipient tar emot stora volymer renat avloppsvatten, vilket inte är förvånande då Mälardalen är Sveriges mest tätbefolkade område. Till de reningsverk som har Mälaren som sin huvudsakliga recipient hör bland annat Enköping, Mariefred, Västerås, Eskilstuna, Strängnäs och Södertälje.

Utifrån befintliga mätdata är det vanskligt att dra alltför långtgående slutsatser. Dock kan det konstateras att ett flertal olika läkemedel regelbundet återfinns i såväl renat avloppsvatten och vidare ut i Stockholms skärgård som i invånarnas dricksvatten, om än i låga halter. Vissa trender kan utläsas ur diagrammen, men betydligt längre mätserier och inte endast enkelprov behövs för att med statistisk signifikans klargöra huruvida läkemedelshalterna i vattenmiljön minskat eller ökat över tid.

